Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Hudební katedra

Folklor v hudební výchově žáků na prvním stupni základní školy

Diplomová práce

Autor: Michele Matějčíková

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy

Studijní obor: ZS1 Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: Marie Kováříčková, Mgr. et Mgr.

Oponent práce: Ludmila Kroupová, PhDr. Mgr. PhD.

Hradec Králové 2021

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor:	**Michele Matějčíková**
Studium:	P15P0794
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Název diplomové práce:	**Folklor v hudební výchově žáků na prvním stupni základní školy**
Název diplomové práce AJ:	Folklore in Music Education of Pupils at Primary School

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce uvádí způsoby využití českého folkloru v hodinách hudební výchovy na prvním stupni základní školy. Teoretická část se věnuje charakteristice folkloru a etnografických regionů v České republice, dále klasifikaci lidových písní, lidových tanců, analýze učebnic hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy a charakteristice Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání ve vztahu k tomuto tématu. Praktická část zahrnuje celkem 10 metodických listů, dva pro každý ročník. Tento metodický materiál je určen učitelům hudební výchovy na prvním stupni základní školy, kteří by měli s jeho pomocí přiblížit žákům lidovou kulturu nejznámějších národopisných oblastí. Materiál je určen především učitelům hrajícím na housle. Klíčová slova: folklor, housle, hudební výchova, metodické listy

Garantující pracoviště:	Hudební katedra, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Marie Kovářříčková
Oponent:	PhDr. Mgr. Ludmila Kroupová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 16.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci s názvem „Folklor v hudební výchově žáků na prvním stupni základní školy“ vypracovala samostatně pod vedením Mgr. et Mgr. Marie Kováříčkové a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu. Zároveň prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové dne 29. 6. 2021

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala své vedoucí práce Mgr. et Mgr. Marii Kováříčkové za odborné vedení, konzultace, pomoc a cenné rady při zpracování této práce.

Anotace

MATĚJČÍKOVÁ, Michele. *Folklor v hudební výchově žáků na prvním stupni základní školy.* Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 129 stran. Diplomová práce.

Diplomová práce uvádí způsoby využití českého folkloru v hodinách hudební výchovy na prvním stupni základní školy. Teoretická část se věnuje charakteristice folkloru a etnografických regionů v České republice, dále klasifikaci lidových písní, lidových tanců, analýze učebnic hudební výchovy pro 1. stupeň základní školy a charakteristice Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání ve vztahu k tomuto tématu. Praktická část zahrnuje celkem 10 metodických listů, dva pro každý ročník. Tento metodický materiál je určen učitelům hudební výchovy na prvním stupni základní školy, kteří by měli s jeho pomocí přiblížit žákům lidovou kulturu nejznámějších národopisných oblastí. Materiál je určen především učitelům hrajícím na housle.

Klíčová slova: folklor, housle, hudební výchova, metodické listy

Annotation

MATĚJČÍKOVÁ, Michele. *Folklore in Music Education of Pupils at primary school.* Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 129 pages. Diploma thesis.

The diploma thesis presents way of use czech folklore in music lessons at primary school. The theoretical part deals with the charakteristics of folklore and etnographic regions in the Czech Republic, further clasification of folklore songs, dances, analysis of music education for the primary school and charakteristics of Framework Educational program for primary education in relation to this topic. Practical part includes ten metodical sheets, two for every class. This metodical material is intended for teachers of music education at primary school, who should use it to introduce pupils to the folklore culture of the most well-known etnographic areas. The matherial is intended primary for teachers playing the violin.

Key words: folklore tradition, violin, music education, methodical sheets

Obsah

Úvod……..…….……...……9

1 Folklor 10

1.1 Klasifikace folkloru 11

2 Národopisné oblasti České republiky 12

2.1 Brněnsko 13

2.2 Horácko 13

2.3 Podhorácko 14

2.4 Podkrkonoší 14

2.5 Haná 15

2.6 Hanácké Slovácko 16

2.7 Slovácko 17

2.7. 1Horňácko 17

2.7.2 Dolňácko 18

2.8 Západní Čechy 18

2.8.1 Plzeňsko 18

2.9 Lašsko 19

2.10 Pojizeří 19

2.11 Polabí 20

2.12 Povltaví 20

2.13 Pošumaví 21

2.14 Slezsko 22

2.15 Valašsko 22

2.16 Posázaví 23

2.17 Pražský kraj 24

3 Lidová píseň 25

3.1 Základní klasifikace podle Jiřího Horáka 27
4 Lidový tanec 31
4.1 Klasifikace českých lidových tanců 31
4.1.1 Klasifikace českých lidových tanců podle doby jejich vzniku (Kos, 1983) . 32
4.2 Charakteristika vybraných lidových tanců 33
5 Analýza Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání 36
5.1 Klíčové kompetence 36
5.2 Vzdělávací oblast Umění a kultura 37
5.2.1 Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Hudební výchova 38
6 Analýza učebnic HV Marie Liškové pro 1. – 5. ročník ZŠ 39
7 Metodické listy 45
8 Reflexe metodických listů 116
Závěr 118
Bibliografie 120
Seznam příloh 129

Úvod

Česká republika je z geografického hlediska menším územím. Z pohledu kulturního lidového dědictví však nabízí neobyčejné množství lidových zvyků, tradic, písní a tanců. Ty jsou navíc velmi rozmanité díky značným rozdílům mezi jednotlivými národopisnými oblastmi. I přes veškerou snahu o udržování této lidové kultury se však v současnosti zájem o národní folklor postupně vytrácí.

Informace o životě našich předků, včetně národních tradic a zvyků, lze v předškolním i školním věku předávat žákům při vyučování hudební výchovy, a to i v integraci s jinými předměty jako je například český jazyk, vlastivěda či tělesná výchova. Žáci by neměli poznatky přijímat pasivně, ale naopak by se s lidovou kulturou měli seznamovat aktivně při všech hudebních činnostech. Činnostní pojetí vyučování aktivizuje žáky, kteří si díky vlastnímu prožitku mohou vytvořit ke kulturním a národním hodnotám kladný vztah.

Hlavním cílem diplomové práce je vytvořit deset funkčních metodických listů využitelných v hodinách hudební výchovy. Mezi dílčí cíle patří sestavení charakteristiky folkloru na našem území a analýza řady učebnic hudební výchovy Marie Liškové. Metodické listy jsou primárně určeny učitelům, kteří hrají na housle, jistě je však mohou použít i pedagogové hrající na jiný hudební nástroj.

Diplomová práce obsahuje sedm stěžejních kapitol, z nichž prvních šest tvoří teoretickou část a poslední kapitola praktickou část diplomové práce. První kapitola je věnována charakteristice folkloru. Na ní bezprostředně navazuje druhá kapitola, která uvádí popis jednotlivých národopisných regionů České republiky. Třetí kapitola je věnována obecně lidovému tanci a čtvrtá lidové písni. Pátá a šestá kapitola mají analytický charakter. Zastoupení folkloru v učivu a výstupech žáků v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) mapuje analýza příslušného kurikulárního dokumentu. Využití folkloru v učebnicích nejvyužívanější řady hudební výchovy od Marie Liškové přináší rozbor těchto učebnic. Teoretická část diplomové práce obsahuje obrázky pro lepší porozumění přímo v textu.

Sedmá kapitola představuje praktickou část diplomové práce. Obsahuje deset metodických listů, dva pro každý ročník prvního stupně základní školy. Ty jsou určeny učitelům, kteří mají zájem věnovat se folkloru v hodinách hudební výchovy nad rámec možností, které přinášejí učebnice pro tento předmět.

1 Folklor

Slovo folklor, které poprvé použil v roce 1846 anglický bibliograf a starožitník William John Thomas[1] v londýnském literárním časopise The Atheneum, se skládá ze dvou slov – folk (lid) a lore (vědomosti, věda). Původně byly tímto anglickým termínem označovány obyčeje, mravy, pověry, balady, přísloví, písně, tance a tradice z minulých dob vytvořené nevzdělaným lidem. Jejichž výrazovým prostředkem je mluvené slovo a zachování je přímo závislé na předávání z generace na generaci. Folklorní tvorba je anonymní a po jejím vzniku se stává součástí duchovního majetku lidu (Vařeka, 2007, str. 219). Ačkoliv ve výsledku rozhoduje o osvojení a dotváření díla kolektiv, prvotní námět, text, melodie či její motiv vznikl individuálně. Neznámý autor se tedy stává zároveň konzumentem. Daná tvorba tak vzniká především pro potřeby lidového prostředí, odkud má zpravidla svůj původ.

Během vývoje lidové kultury se nejen její obsah, ale také formy, velmi měnily. Tyto změny byly a stále jsou přímo závislé na společenském životě příslušného národa a historickém vývoji jednotlivých etnik. Z tohoto důvodu existuje definic folkloru mnoho. V americké odborné publikaci *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* nalezneme 21 definic tohoto pojmu, které se po významové stránce od sebe často velmi liší (Leščák, 1982, str. 20-24). *Všeobecná encyklopedie Diderot* definuje folklor jako *„…původní lidovou kolektivní znalost, souhrnné označení té části lidové kultury, jejímiž projevy jsou slovesnost, hudba, divadlo a tanec.“* (Diderot, 1999, str. 478)

V současnosti se setkáváme s mnoha jedinci, skupinami či institucemi, které se věnují obnově a zachování starých tradic a rysů folkloru. Snaží se tak o jeho převedení do současného života a kultury a aspiruje na zvýšení povědomí populace o historii a životě prostého lidu z dřívějších let. Takto lze mluvit o tzv. folklorismu[2], což je *„…ta část lidové tvorby, která byla svého času sběratelsky zachycena, kodifikována a znovu zpětně přijata do lidového prostředí.“* (Diderot, 1999, str. 478). Jde tedy o umělou obnovu folkloru, jeho přenesení z původního života do jiného kontextu. Lze také uvést, že je to folklor, který se nežije, ale pouze staticky existuje, protože postrádá svou životní dynamiku (Pavlicová, 1997, str. 6).

[1] W. J. Thomas je často uváděn pod pseudonymem Ambrose Merton.
[2] Jinak řečeno „národní folklor“

1.1 Klasifikace folkloru

Stěžejní publikace *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska* uvádí nejzákladnější a nejpoužívanější rozdělení folkloru do 4 oblastí, a to na folklor slovesný, taneční, dramatický a hudební. Kromě těch dominantních, které jsou zpracovány v tabulce č. 1, existuje však ještě mnoho dalších, jako například zlidovělé písně, lidové opery či knihy lidového čtení, které stojí na pomezí lidovosti.

Folklor

	slovesný	**taneční**	**dramatický**	**hudební**
Folklorní projevy	pověsti	skoky	obřadní hry	lidové písně
	legendy	kola	loutkové divadlo	lidové nástroj
	pohádky	vířivé	lidové zpěvohry	lidová hudba
	povídky	točivé	selské hry	
	anekdoty	figurální	sousedské	
	vyprávění	taneční svity	obchůzky	
	pranostiky			
	pořekadla			
	přísloví			
	texty lidových písní			

Tabulka 1 – Klasifikace folkloru

2 Národopisné oblasti České republiky

Národopisná oblast je území či zóna, pro kterou jsou charakteristické takové projevy lidové kultury, jaké nejsou typické pro oblast sousední. Vyznačuje se tak stejnorodostí kultury místního obyvatelstva v různé míře, jelikož se od sebe projevy nemusí lišit ve všech prvcích. Je však nutné, aby se odlišoval jejich větší počet. Rozdílnosti jsou sledovány v nářečí, způsobu života, oděvu (krojích), stavitelství, zvycích a tradicích (Jeřábek, 2004, str. 2).

Podle *Folklorního sdružení České republiky* lze na našem území vymezit 17 národopisných regionů (oblastí), které se dále dělí na subregiony. Toto rozdělení dokumentuje obrázek 1.

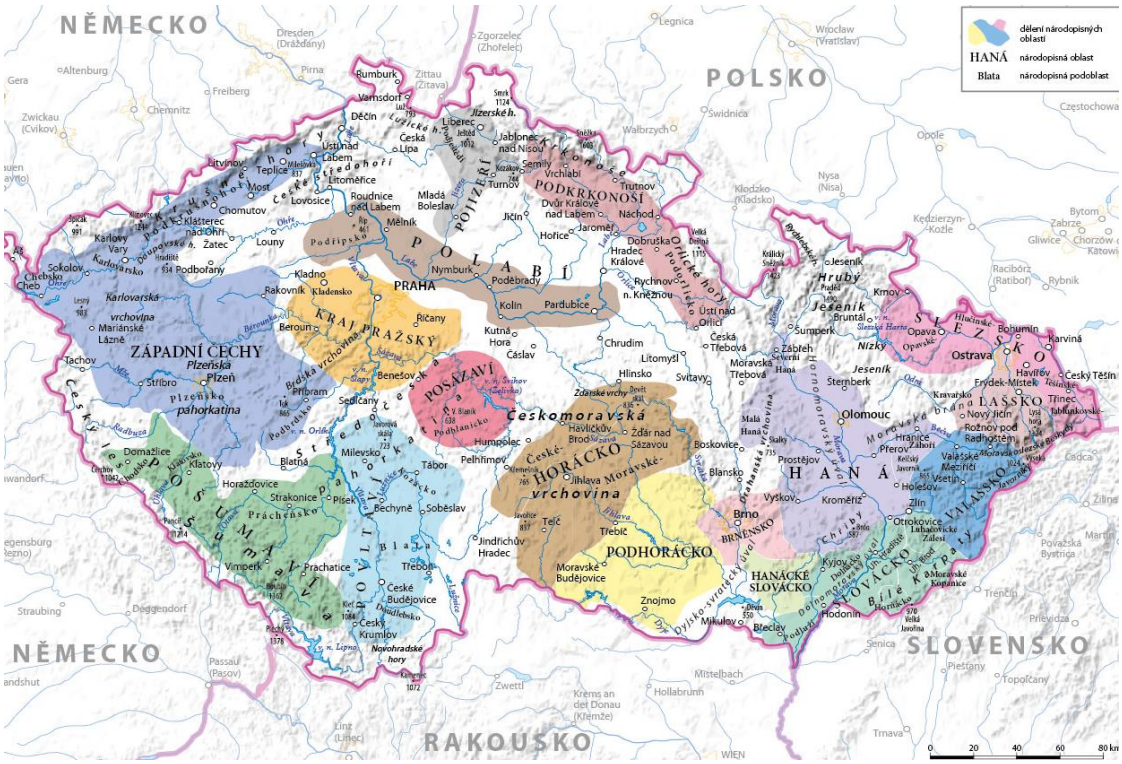

Obrázek 1 – Národopisné regiony ČR

2.1 Brněnsko

Brněnsko se nachází mezi Horáckem, Podhoráckem, Hanou, hanáckým Slovácken a pohraničním pásmem. Rozkládá se v okolí Brna – západně po Rosice, severně po Kuřim, východně po Rusínov a jižně po Hrušovany. Ačkoliv místní nářeční kulturu ovlivňují prvky německé[3] a západomoravské, největší vliv zde má kultura hanácká. Ta se projevuje i ve složení muziky, která obvykle tvoří dudy, dvoje housle a malý cimbál nebo cimbál, dvoje housle a klarinet. V regionu se můžeme setkat také s dechovkou.

V místních lidových tancích nalezneme původně hanácké prvky. I proto se často o Brněnsku hovoří jako o území brněnských Hanáků[4]. Mezi typické tance třídobého taktu patří *cófavá* a *menuet*, známé jsou také například *živá skočná, sousedská* a *kalamajka*.

Z národopisného hlediska je tato oblast méně vyhraněná, nenachází se zde typicky brněnské projevy folkloru. (Diderot, 1999, str. 478)

2.2 Horácko

Horácko je rozsáhlá etnografická oblast určující hranici Čech a Moravy. Spadají do ní subregiony Boskovicko, Blanensko, Třebíčsko, Jihlavsko, Pelhřimovsko, Dačicko a Žďársko. Díky hraniční poloze lze tuto oblast rozdělit na Horácko moravské a Horácko české, kde jsou však hranice s ostatními regiony oproti straně moravské více rozvolněné a splývavé. Z důvodu mísení českého a moravského obyvatelstva se zde objevují promíchané dialekty. Na západě spíše český, v oblasti u Brna moravský, dále se zde vyskytuje i nářečí hanácké a středomoravské (Vařeka, 2007, str. 250–260).

Zdejší lidové tance patří k těm mladším a typově patří mezi tance české. Setkáváme se zde s *mazurkou, hulánem, sousedskou, obkročákem* i *mateníky*. Mezi horácké zvláštnosti spadá i tzv. *tuše*, při němž je nejprve píseň tanečníky předzpívána a capella. Teprve poté, při opakování hudbou, se otáčí kruh tanečníků specifickým cupitavým krokem.

Mezi první doložené nástroje používané na Horácku patří housle, cimbál a dudy. Později pronikla do lidové muziky i příčná flétna[5] a klarinet. Seskupení těchto nástrojů bylo později obohaceno ještě o kontrabas. Z oblasti jihozápadní Moravy jsou známy také

[3] Z důvodu dlouholetého německého či českoněmeckého osídlení.

[4] *Etnografický region Brněnsko* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122618

[5] Původně patřila příčná flétna pouze do muziky umělé.

tzv. *dyndácké muziky.* Jako smyčcový nástroj jsou v nich používány dyndy – zvláštní druh skřipek[6] vydlabaných z jednoho kusu dřeva. Mají méně zaoblený tvar, známé jsou pro svůj specifický zvuk. Do muziky tohoto druhu dříve patřily zpravidla dvoje skřipky, jedny třístrunné housle a dyndácká basa. Do současného uskupení muziky Horácka patří dvoje housle, viola, klarinet, basa, méně často i příčná flétna[7].

2.3 Podhorácko

Podhorácko se nachází v bezprostřední blízkosti Horácka, jemuž se v mnoha lidových kulturních projevech velice podobá. Zahrnuje dva národopisné subregiony: Moravskokrumlovsko a Znojemsko. Stejně jako na Horácku se zde mísí moravské i české kulturní projevy, nářečí se však podobá nářečí hanáckému. To je do značné míry způsobeno dřívějším vlivem Hanácka na celou tuto oblast střední Moravy (Vařeka, 2007, str. 260). Muzika i tance nesou stejný charakter jako na Horácku, taneční prvky zde převažují z tanců kolových a figurálních. Muzika byla v obsazení dvoje housle, klarinet, flétna a basa, někdy byla doplněna o cimbál či harfu v závislosti na lokalitě regionu. Při neoficiální muzice bylo obsazení menší, například pouze harfa či housle nebo vozembouch (Krist, 1997, str. 5–8).

2.4 Podkrkonoší

Podkrkonoší, oblast severovýchodních Čech, je z jedné strany ohraničena linií měst Lomnice nad Popelkou, Nová Paka, Dvůr Králové a Úpice, na druhé straně volně přechází v Krkonoše. Území lze dále dělit na subregiony Náchodsko, Orlicko a Jičínsko. Pro region je typický například ručně malovaný nábytek s květinovou malbou a modrobílým základem, roubené stavby či ručně potiskované tkaniny s florálním vzorem zvaným kukle (Jeřábek, 2004, str. 5). Vzniku regionu, kromě literatury, přispělo i hojně užívané nářečí[8].

Mezi charakteristické písně Podkrkonoší patří písně pracovní či o přírodě. K jejich doprovodu lidé nejčastěji používaly mnohostrunné nástroje, například citery a harfy, kde hrál harfeník zpravidla levou rukou basové tóny a doprovod k písni nebo její melodii

[6] Primitivní dřevěný nástroj podobný houslím, který má díky svému hranatému tvaru silný tón.

[7] *Etnografický region Horácko* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122606

[8] Krkonošské území je jednou z nejarchaičtějších oblastí v Čechách, odchylky od slovního úzu zde tedy velmi přetrvávají.

rukou pravou. Během 19. století však tyto nástroje z folkloru téměř vymizely. Dnes do zdejšího hudebního obsazení folklorní muziky patří kontrabas, viola, dvoje housle, jeden až dva klarinety a flétna, výjimečně i cimbál nebo dudy. K lidové muzice patří přirozeně i tanec, který má v této oblasti silná specifika. Mezi ta patří například přerušování plynulosti pohybu v tancích *šotyš, kukavá, bouda, moták* a *nátřasák*. Časté je i mísení tance s pohyby pracovními a zapojování příběhů všedního života přímo do tance (Stoklasová, 2012, str. 6, 17 a 18).

2.5 Haná

Haná je jednou z nestarších oblastí Moravy. Mezi její subregiony patří Prostějovsko, Kroměřížsko a Tovačovsko. Vznikla kolem řeky Haná, podle níž se také jmenuje (původ názvu byl doložen ve 13. století) a odtud se rozšiřovala do konce 19. století až po Vyškov, Prostějov, Litovel, Šternberk, Lipník, Holešov, Napajedla a Zdounky.

Typické hanácké nářečí samo o sobě oblast přesahuje, nalézt ho můžeme i na Brněnsku, Zábřežsku a jinde. Kvůli své vědomé sounáležitosti a upevňování kulturních tradic však v 19. století přerostl u zdejších obyvatel nezdravý patriotismus, a to i u vrstev lidových, což přitahovalo posměch ostatních moravských oblastí.

Přesto, že v posledních dvou stoletích nastal úpadek ve zpěvu místních lidových písní, je dokázáno, že dříve tato oblast lidovou písní oplývala. Jednou z nejvzácnějších lidových památek Hané je i dvoudílná sbírka *Lidové písně z Hané Jana Poláčka*[9], která představuje více jak 800 zajímavých písní. Život zdejších venkovanů dokládají humorným způsobem první české zpěvohry z 18. století (hanácké opery). Tyto světské zpěvohry v sobě odrážejí aktuální témata, například pruské války.

V muzice zde hráli muzikanti na dvoje housle, basu a cimbál (někdy i flétnu a klarinet), později byly časté tzv. „turecké muziky“, z nichž následně vznikly dechovky.

Typickým tancem Hanáků je *cófavá*, jinak nazývána *hanácká*. Je to jediný tanec, který se mohl v době renesance tančit v době adventu. Své místo v minulých dobách však měla i na svatbách[10]. Tanečnice je po pravé straně tanečníka, který ji drží ve vznosném držení. Pokud tančí trojice, po každém boku muže je tanečnice. *Cófavá* patří mezi kráčivé tance

[9] Jan Poláček je znám především jako sběratel hanáckých a slováckých lidových písní.
[10] Krokem tohoto tance přicházeli k oltáři nevěsta s ženichem.

(základním prvkem jsou kroky vpřed a vzad), svým rytmem a charakterem se však blíží točivým tancům polonézového rázu.

2.6 Hanácké Slovácko

Jak je patrné z názvu této oblasti, jde o území mezi Hanou a Slováckem, dotýká se části Břeclavska a rozprostírá se až k Hodonínu a Brnu-venkov. Ačkoliv už v současnosti název regionu zdomácněl, původně vznikl víceméně uměle. O název se zasloužil v 19. století etnograf a cestovatel Josef Klvaňa[11], který byl zakladatelem moravského národopisu.

Nářečí je zde velmi nesourodé, každá obec se jím lehce liší, zkušení místní lidé podle dialektu poznají, kdo z jakého místa pochází. Z širšího pohledu je však Hanácké Slovácko jazykově rozděleno na dvě oblasti nářečí. Podle Františka Trávníčka[12] se jedná o podvojnost, kdy jihovýchod území spadá pod dolská nářečí, severozápad více k tomu hanáckému. Existují i případy, kdy místní nářečí nekoresponduje s tradičním oděvem. Mluví se slováckým nářečím, kroj se však nosí hanácký. I zde, na Hanáckém Slovácku, nalezneme kroje různorodé. Pro dívčí kroj však stereotypně zůstává sukně kanafaska s modrou zástěrou, tmavší kordulkou, rukávci s krejzlem, červenými punčochami a nízkou obuví. Dříve byly dívky zdobeny i věncem. Pro vdané ženy pak byl typický bílý varhánkovitý kabátek s modrou stuhou a šátek, který se vázal na více způsobů. Obuv se nosila jak nízká, tak vysoká. Ke konci 19. století začalo intenzivně docházet k přizpůsobování vesnického oděvu městu (Vařeka, 2007, str. 240–241).

Mezi známé místní tance patří určitý druh *skočné* či chlapecký/mužský *verbuňk*. Nejtypičtějším tancem je však *zavádka* ve ¾ taktu, kterou předvádějí nejprve stárci a stárky[13], později i ostatní při obřadní příležitosti hodů na svátek patrona kostela[14]. Tanec doprovází muzika, jejíž nedílnou součástí jsou gajdy (dudy) doplněny malým cimbálem a houslemi. Později se muzikanti rozrostli o doprovázející kontrabas a melodický

[11] *Josef Klvaňa* [online]. Encyklopedie města Uherské Hradiště: © 2017 [cit. 8.5.2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.mesto-uh.cz/home-muh/?acc=profil_osobnosti&load=2090

[12] Autor knihy *Moravská nářečí* z roku 1926, ve které lze najít více informací o této problematice.
[13] Chlapci a děvčata
[14] Posvícení, hody, výroční pouť

klarinet, dudy ustoupily a nebyly tedy součástí každé muziky. Kvůli nástupu dechové hudby na Hanáckém Slovácku však mnoho těchto seskupení zaniklo[15].

2.7 Slovácko

Region Slovácko s ústředním městem Uherské Hradiště se rozkládá v části jihovýchodní Moravy. Název, který nese, však není původně lidový. To však není ani ten druhý, nyní již řídce užívaný název Moravské Slovensko[16]. Různorodost místního obyvatelstva je zapříčiněna složitým historickým vývojem, díky čemuž je region zeměpisně nesourodý. To se týká i hranic tohoto etnografického regionu, který geograficky vymezili F. Klvaňa a Lubor Niederle při snaze o jasnější a čitelnější diferenciaci oblasti (Jeřábek, 2004, str. 51–54). Mezi subregiony Slovácka, ve kterých nalezneme osm z deseti nejznámějších vinařských oblastí Moravy, patří Horňácko, Podluží, Moravské Kopanice, Luhačovské Zálesí a Dolňácko.

2.7.1 Horňácko

Horňácko má dohromady deset obcí[17], a to: Velká nad Veličkou, Javorník, Kuželov, Hrubá Vrbka, Malá Vrbka, Lipov, Louka, Súchov, Vápenky a Nová Lhota. Folklorní rysy se zde zachovaly po velice dlouhou dobu. Díky tomu se až dodnes dochovaly popisy mnoha písní, tanců i starodávné prvky krojů. Ty byly ponechány především u krojů obřadního typu[18]. Nejdochovanějším tancem je *starosvětská*, což je starší typ párové *sedlácké*. Místními figurálními tanci jsou například *ševcovská, mazurka* a *špacírpolka*. Ty se nacházejí i v mnoha jiných regionech, jelikož jsou novější. Často prováděné jsou také starší taneční hry *šátečková, žabské* nebo *hojačky*. Charakteristický je pro celý region *verbuňk*.

---

[15] *Etnografický region Hanácké Slovácko* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 8.5.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122033

[16] Tento název dříve vznikl z nepodloženého názoru, že v období Rakouska Uherska na tomto území žil lid pocházející ze Slovenska.

[17] *Obce Horňácka* [online]. Horňácko: [cit. 8.5.2019]. Dostupné z: https://www.hornacko.info/obce-hornacka/

[18] *Etnografický subregion Horňácko* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 15.6.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122643&

2.7.2 Dolňácko

Pod oblast Dolňácko spadá více jak 100 obcí ležících podél toku řeky Moravy. Seskupení lidové muziky se skládá z houslí, konter[19], kontrabasu, cimbálu a klarinetu. Toto obsazení má však i svého předchůdce, *gajdošskou dvojku*[20]. V tancích je dolňáckou specialitou *sedlácká* a točivý tanec *dunaj*, který je tančen v párech a je středně rychlého tempa[21].

2.8 Západní Čechy

Mezi subregiony Západních Čech patří Plzeňsko, Berounsko, Příbramsko, Rakovnicko, Kralovicko, Slánsko, Karlovarsko, Stříbrsko, Slassko a Chebsko.

2.8.1 Plzeňsko

Plzeňsko je největším z etnografických oblastí. V širším slova smyslu jde o obce nacházející se na území okresů Plzeň-sever a Plzeň-jih, Tachov, Klatovy, Rokycany a Domažlice (Diestler, 2017, str. 33). Přesto, že spadají jmenovaná města do jednoho regionu, přece si každé z nich uchovalo vlastní osobitou kulturu, což lze pozorovat především na mnoha úpravách místních krojů. Jeden z nich[22] použil i Bedřich Smetana v opeře Prodaná nevěsta. Díky tomu se stal plzeňský kroj reprezentantem českých krojů.

Svou osobitost má i místní řeč. Ovlivněna poněmčením Stříbrska a Chotěšovska v 17. století je plna germanismů. Typická je i stoupající intonace řeči v otázkách a otevřené *a*, které zní často více jako *e* (Skopová, 2017, str. 37–41).

Kromě *polky* je, jako v celých západních a jižních Čechách, i na Plzeňsku typickým tancem tanec *do kolečka*. Pro ten je charakteristické jednoduché přeskakování z jedné nohy na druhou s otáčkami na obě strany. Ačkoliv bylo dříve zvykem, že hudbu zajišťovali pouze dudáci, postupem času zde zdomácněla i niněra a housle, později i Es klarinet[23].

---

[19] Kontry hrají obvykle housle, nebo viola.
[20] Jde o spojení houslí a dud, jenž se na Dolňácku preferovalo na konci 18. století.
[21] GREGOROVIČOVÁ, Zuzana, ŽŮREK, Zbyněk a kol. *Národopisné regiony Čech a Moravy: Multimediální encyklopedie* [záznam na DVD]. Praha: Levné knihy KMa, 2004.

[22] Ten s čepcem, na kterém jsou rozevlátá křídla holubice.
[23] *Etnografický subregion Plzeňsko* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 18.6.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122582&

2.9 Lašsko

Lašsko je regionem v severovýchodním cípu Moravy rozprostírající se mezi městy Ostrava, Frýdek-Místek, Frýdlant nad Ostravicí, Frenštát pod Radhoštěm, Nový Jičín a Kopřivnice. Jako Lachové jsou zdejší obyvatelé nazýváni teprve od poloviny 19. století, jelikož se jednalo o lid lišící se od Valachů na jihu i značně poněmčeného Kravařska na západě jak nářečím a výslovností, tak oděvem. Někteří národopisci však hovoří o Lašsku spíše jako o mýtu 19. a 20. století a považují jej uměle vytvořenou fikci, pro kterou neexistují historicky dokázané prameny o existenci kmene. I přesto však dodnes pojmenování Lašsko přetrvalo (Jeřábek, 2004 str. 58–60).

Pro Lašsko je charakteristický zvučný a rytmický dialekt, který se značí zánikem délek samohlásek a částečným měkčením *de, te, ne* (*děn, tětka* apod). Typickou je i transformace *á* v *o*.

Pramenů lidových tanců se zde dochovalo mnoho. Nejrozšířenějším je *starodávný*[24] tanec ve ¾ rytmu polonézového typu, točivý *čardáš* či jeho předchůdce *zvratek.* Dále pak sólový chlapecký tanec *Ondrášův skok* nebo různé figurální tance, jako je například *kalamajka, hulán* a *mazurka*. Tanec je doprovázen cimbálovou muzikou, méně často pak tahací harmonikou[25].

2.10 Pojizeří

Pojizeří se dělí na subregiony Českodubsko, Turnovsko a Mladoboleslavsko. Již z názvu je zřejmé, že se nachází kolem toku řeky Jizery a sahá až k Jizerským horám, tedy přímo k našim hranicím s Německem a Polskem. Kraj je kulturně velmi bohatý. Kromě velkého počtu hradů a zámků se zde setkáme i s každoročním Pojizerským folklorním festivalem, kde kromě místní lidové muziky a tance můžeme vidět i tradiční řemesla či ochutnat regionální pokrmy.

V minulosti byl tento kraj považován za jeden z nejchudších, což se promítá i na lidovém oděvu prostšího charakteru. V muzice je kromě houslí, violy, kontrabasu, klarinetu a lesního rohu používána i háčková harfa[26] nebo citera. Tyto poslední dva zmíněné nástroje však nemusely hrát spolu s celou muzikou, často samy doprovázely zpěv.

[24] Jinak zvaný *valašský* či *zachodzeny* tanec

[25] *Lidový tanec na Lašsku* [online]. Lidová kultura: [cit. 3.3.2021]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/lidove-tance/lassko/

[26] Jinak zvaná „nechanická harfa“

Historicky nejmladšími lidovými nástroji byly tahací harmoniky a flašinety, které doprovázely písně především při určitých tradičních událostech, jako je svatba či slavnosti pastevců a pastevnic. Lidové tance se v Pojizeří prováděly jak kolové, tak skladebné. Charakteristickým tancem je např. *obkročák, třasák, šotyš, mazurka, valčík, sousedská* či *řezanka*[27].

2.11 Polabí

Polabský region se rozkládá kolem povodí řeky Labe od Hradce Králové směrem k Litomyšli a Chrudimi. Etnografickými subregiony jsou Hradecko, Pardubicko, Chrudimsko, Litomyšlsko, Podřipsko a Hlinecko[28].

Selský lidový kroj byl velmi brzy nahrazen městským krojem, z mála dochovaných dokladů však víme, že i ten selský býval bohatě zdobený, často vyšívaný zlatou či stříbrnou nití. Typickou přikrývkou hlavy žen byly drobné čepečky, mužské kroje se příliš nelišily od těch ze středních Čech. Hlavním lidovým nástrojem bývala kobza, od 18. století pak příčná flétna, a ještě později malý přenosný cimbál. Klasické obsazení muziky – dvoje housle, klarinet, příčná flétna a kontrabas – můžeme sledovat až dodnes. V 19. století na toto území pronikaly i muziky dechové. Mezi místní typické české tance patří *sousedská, polka, hulán* či *mazurka*, tančí se tu však i *klatovák* a *kozel*, což jsou mateníky nesoucí svůj regionální název[29].

2.12 Povltaví

Povltaví je rozlehlá jižně položená etnografická oblast rozprostírající se kolem horního toku řeky Vltavy. V závislosti na své velikosti je tento kraj velmi rozmanitý, nachází se zde proto sedm subregionů, konkrétně Blatsko, Budějovicko, Doudlebsko, Milevsko, Písecko, Táborsko a Soběslavsko. Doudlebsko, již se nachází na samotné hranici

[27] *Lidové tance* [online]. Folklorní soubor Jizera Liberec: [cit. 12.7.2019]. http://www.jizeraliberec.cz/o-souboru/lidova-pokladnice-jizery/lidove-tance/

[28] *Etnografický region Plzeňsko* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 12.7.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122597

[29] GREGOROVIČOVÁ, Zuzana, ŽŮREK, Zbyněk a kol. *Národopisné regiony Čech a Moravy: Multimediální encyklopedie* [záznam na DVD]. Praha: Levné knihy KMa, 2004.

s Rakouskem, je z tohoto regionu nejvíce ovlivněno německým obyvatelstvem. (Skopová, 2017, str. 57).

K tanci a zpěvu dříve hrály housle, kontrabas, dudy a malý cimbál. Ten se používal především v budějovické oblasti téměř do poloviny 19. století. V Blatsku však byly nejvíce rozšířeny dudy hrající v uskupení *malé selské muziky*.[30] Samotný dudák často doprovázel lidový tanec *do kolečka* či hrál k jiným tancům s točivými prvky[31].

2.13 Pošumaví

Etnografickou oblast Pošumaví najdeme nedaleko německých hranic v místě, kde pramení řeka Vltava. Na tomto území nalezneme tři subregiony – Chodsko, Prácheňsko a Klatovsko. Tento kraj plný lesů, mokřadů a luk s rašeliništi je již po dlouhá léta spojován především s tradičním sklářstvím a papírenským průmyslem. Co se týká místního stavitelství, Českokrumlovsko se může chlubit svými budovami nazývanými „vierkanthof“, jejichž architektura je inspirována nedalekým Rakouskem. Jde o budovy stavěné především kolem čtvercového dvorku reprezentující typické českokrumlovské hospodářství (Skopová, 2017 str. 57).

Pro Chodsko jsou typickým hudebním nástrojem dudy lidově nazývány *pukl*. Dalším významným hudebním nástrojem jsou housle, ty se ovšem musí při hře s dudáky podřizovat nezvyklé tónině. Přidáním klarinetu vznikla postupem času *selská muzika*, charakteristické seskupení místní lidové muziky. V 19. století se přidaly další nástroje, jako je druhý klarinet či kontrabas, což vedlo ke vzniku *velké dudácké muziky*. Celkový charakter muziky je určován mečivým tónem dud a jejich dudáckou kvintou. Muzika na Prácheňsku je navíc obohacena o vozembouch. Tato hudba doprovází i místní lidové tance, například *chodské kolo, menuet, řezanku, cibuličku* či *skočnou*[32].

[30] Malá selská muzika se skládá z dud, klarinetu a houslí.

[31] *Etnografický subregion Blatsko* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 13.7.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122568&

[32] *Etnografický region Pošumaví* [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 19.7.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122573

2.14 Slezsko

Slezsko je nejvýchodněji položeným etnografickým územím České republiky a zaujímá čtyři subregiony – Těšínsko, Opavsko, Jablunkovsko a Hlučínsko. Poloha regionu kopíruje z jedné strany hranice s Polskem, malou částí sousedí i se Slovenskem. Z důvodu silného vlivu sousedících států je pro region typická bohatě rozličná lidová kultura.

Po jazykové stránce je zde výrazný slezský dialekt nazývaný *„po naszymu“*, který vznikl prolnutím češtiny a polštiny, někdy i výrazů německých. Nachází se zde více typů nářečí, jejich znaky jsou si však velice podobné. V koncovkách i kořenech slov dochází ke změně *ě* na *a* (*naša kaša*) a *i* na *u* (*kluč*). Typické je zkrácení samohlásek (*bily ptak*), výskyt tvrdého *ł* charakteristického pro polštinu či zachování dvojí *i-ové* samohlásky pro rozlišení významu (*miły x myły*). Dochází zde také k preferenci znělých souhlásek (*g Aničce, kuz masa*) a mnoha dalším změnám jazyka (Klusková, 2009, str. 34–35).

Těšínské kroje zachovávají starobylé prvky. Největší množství se jich zachovalo v oblasti tzv. *Goralů*, tedy v horských oblastech na pomezí Česka, Polska a Slovenska. Ženy zde v dávných dobách nosily především tmavé sukně do pasu přišité k živůtku červené barvy a lemovaného prýmkami, čepce a rubáč s košilkou jako spodní vrstvu. Sváteční těšínské kroje byly šity ze zdobenějších látek světlejších barev. Muži nosili vesty a kamizoly tmavších barev, kožešinovou čepici a úzké nohavice. Obuv se lišila dle funkčnosti kroje, nosily se jak boty vysoké, tak selské nízké, kožené (Langhammerová, 2001, str. 178–186).

2.15 Valašsko

Oblast severovýchodní Moravy se nazývá Valašsko. Jednou celou stranou kopíruje hranice se Slovenskem, z jiných stran sousedí s dalšími moravskými regiony jako je Lašsko, Haná a Slovácko. Samotné jádro Valašska pak leží mezi Javorníky, Radhošťskými Beskydy a Veřovskými vrchy. Hranice regionu jsou v určitých místech nejednoznačné. Najdou se však i ostře vyhraněna místa, kde lze vidět rozdílnosti sousedících území, jako je tomu např. mezi Valašskem a Hanou (Jeřábek, 2004, str. 56–58).

K nejzásadnějším odlišnostem mezi Valašskem a ostatními moravskými regiony patří přítomnost karpatských kulturních rysů. Mezi ně mj. spadá i tradiční rozsáhlá pastevecká kultura. Tou byl region hluboce ovlivněn a přinesl s sebou i jiné využití horské kamenité

půdy, než skýtalo problematické zemědělství. Způsob života místních lidí se projevil i na tradičním odívání. Oproti bohatším krajům jsou dochované kroje mnohem prostší. Zvláště pak u mužského kroje lze sledovat archaické prvky starých evropských forem krojů i starobylého materiálu, jako jsou vlněné kalhoty, obyčejné plátěné košile a kožichy. V níže položených lokalitách, zvláště pak u žen a děvčat, začaly později tyto kroje ustupovat materiálům a vzorům novějším. Klasický ženský kroj se skládá z bílé, v rukávech nařasené košile, červeného živůtku, sukně a zástěry z modrého vodotisku do půli lýtek a punčoch. Typickou historickou obuví jsou kožené krpce[33]. Šátek červené barvy či čepec s vyšívanými zoubky dříve nosily pouze ženy vdané, svobodné nosily pouze vlasy v cop bez jiné pokrývky hlavy (Langhammerová, 2001, str. 78–82).

Místní lidová muzika skládala povětšinou z dud, houslí, malého cimbálu a píšťal[34]. Tato muzika hrála k tancům různého druhu. Na svatbách se často tančil *starodávný,* k zábavě všedního i slavnostního dne pak *obuškový*, *valaský* či *točená*.

2.16 Posázaví

Posázavský region se dělí na dva menší subregiony – Vlašimsko a Benešovsko. Tato oblast se nachází ve středu Česka, nenajdeme zde tedy tolik vlivů přicházejících ze zahraničí, jako je tomu u regionů ležících na pohraničí.

Oblečení místní nižší vrstvy obyvatelstva koresponduje s odíváním v celých středních Čechách. Výjimkou jsou vyšívané blanové kožichy bez přídavku látky šité na Benešovsku. Tento tradiční kus oděvu si však mohli dovolit pouze majetnější sedláci (Skopová, 2017, str. 53–54). Podle publikace Folklor České republiky (2010, str. 10–11) se region Posázaví řadí mezi západně položené. Ty patří z hlediska lidové muziky a tance do rodiny tzv. instrumentálního typu. Tato rodina sdružuje oblasti, ve kterých se k právě jednomu tanci váže jedna lidová píseň a ne více, jako je tomu u východně položených etnografických regionů.

Lidový tanec byl oblíbenou zábavou i v této oblasti, a tak se i zde tančily figurální tance jako je *mazurka, sousedská* či *šotyška*, neznámé tu nebyly ani *mateníky*. K tanci

[33] Jedná se o koženou nízkou obuv horských oblastí, která je připoutaná k noze koženými řemínky. Do této obuvi se nosí vyšší silné vlněné ponožky a kožený materiál je specificky shrnutý tak, aby dobře obepínal chodidlo.

[34] GREGOROVIČOVÁ, Zuzana, ŽŮREK, Zbyněk a kol. *Národopisné regiony Čech a Moravy: Multimediální encyklopedie* [záznam na DVD]. Praha: Levné knihy KMa, 2004.

samozřejmě hrála muzika českého typu, tedy v obsazení housle, klarinet, basa a flétna, výjimečně i lesní roh[35].

2.17 Pražský kraj

Národopisná oblast Pražský kraj leží ve středu České republiky a je tvořena subregiony Praha, Mělnicko, Nymbursko a Kladensko. Celá oblast s sebou nese specifika nehornatého a úrodného kraje, pyšnícího se honosnými domy, usedlostmi a statky, které však byly v pozdější době nahrazeny stavbami s průmyslovým účelem. Skopová (2017, str. 179 a 184) uvádí, že díky lokalitě i obchodní důležitosti regionu byl klasický lidový oděv brzy vyměněn za kroj městského typu. Specifická je také místní řeč, která byla ovlivněna německy mluvícím obyvatelstvem. Spousta německých výrazů zde zdomácněla, i když v „počeštěné“ verzi.

Stejně jako v jiných českých regionech, i zde se tančily figurální tance jako je *sousedská, mazurka, hulán* či *šotyška*. Za zmínku stojí i *mateníky* a *čtverylky*. Muzika měla typické české obsazení, v 19. století byla velice oblíbena i Kmochova dechová „Kolínská hudba“ a jiné dechové muziky, které často vyhrávaly na městských zábavách.

[35] GREGOROVIČOVÁ, Zuzana, ŽŮREK, Zbyněk a kol. *Národopisné regiony Čech a Moravy: Multimediální encyklopedie* [záznam na DVD]. Praha: Levné knihy KMa, 2004.

3 Lidová píseň

Zpěv je jedním z nejstarších hudebních projevů společnosti, vždy pronikal do různých oblastí života lidu – jak do života všedního, tak do duchovního. O všedních dnech napomáhal zpěv ke sjednocení tempa práce, sloužil jako prostředek k zábavě či relaxaci. Umocňoval také vzájemnou pospolitost celé rodiny. V duchovně kulturní oblasti života se zpěv objevoval také často. Především při bohoslužbách a náboženských obřadech, které byly úzce spjaty s běžným životem. Zpěv a tanec byli součástí obřadů vítajících jaro, žně, konec sklizně a jiné události podobného charakteru.

Pro lepší porozumění vzniku lidových písní si je třeba uvědomit, že lidová tvorba vychází přímo ze života. Text i nápěv je tvořen spontánně a za přítomnosti reálných námětů vycházejících z nálad, pocitů a nastavení mysli tehdejší nižší vrstvy obyvatelstva. Písně vznikaly hned několika způsoby. Buď řečnickým způsobem, kdy se zrodil nápěv i text současně, nebo odvozením melodie z původního nápěvu a poté dodatečným vymyšlením dalšího textu, např. dalších slok. Toto jsou dva velmi časté způsoby vzniku lidových písní. Nelze však opomenout i způsob třetí, kdy byl text vykonstruován k melodii taneční hudby až zpětně (Seidel a Špičák, 1945, str. 8).

Tyto kolektivní, anonymní a z generace na generaci ústně předávané písně jsou však v dnešní době na úpadku. Ve společnosti převládá poslech písní populárních. Ubývá rodin, ve kterých se aktivně muzicíruje, a tak děti často zpívají pouze o hodinách hudební výchovy jednou týdně. Tam navíc hraje velikou roli vztah samotného učitele k lidové hudbě (Pecháček, 2010, str. 7–10). Pokud tedy děti neznají lidové písně z rodiny, setkají se s nimi v hudební výchově či pěveckém sboru na ZŠ, popřípadě základní umělecké škole. Lidovou píseň také může mládež poznávat v jiných mimoškolních aktivitách, jako jsou folklorní soubory. Lidová píseň zde není vytržena z kontextu, je propojena s lidovou muzikou i tancem, často i lidovými slavnostmi jako je masopust, stavění máje aj.

Lidové písně lze klasifikovat podle mnoha kritérií, které se však často překrývají. Podle Evžena Valového[36] (1977, str. 48) není možné dokonale klasifikovat nehomogenní materiál a je třeba ho třídit dle různých hledisek. Valový zdůrazňuje, že podle žádného zvoleného kritéria nelze dělit písně beze zbytku.

[36] Hudební pedagog a autor publikace *Lidová píseň: Úvod do studia pro posluchače pedagogické fakulty* z roku 1977, ve které lze najít další informace týkající se této problematiky.

Klasifikaci lidových písní z hlediska textu uvádí tabulka 2.

Hledisko	**Písně**
Dějovost	Lyrické Epické Lyricko-epické
Funkce	Obřadní Taneční Pracovní Písně ke hrám
Téma (obsah)	Milostné Vojenské Zbojnické Řemeslnické/stavovské Pijácké Časové aj.
Sociální prostředí vzniku	Selské Řemeslnické Vojenské
Věková skupiny interpretů	Dětské Mládežnické Písně pro dospělé Písně starců
Pohlaví interpretů	Mužské/chlapecké Ženské/dívčí

Tabulka 2 – Klasifikace z hlediska textu písně

U lidových písní však nejde pouze o text, dělení lze aplikovat i na hudební složku písní. Klasifikaci lidových písní podle hudební složky je uvedena v tabulce 3.

Hledisko	Písně
Forma nápěvu	Periodické Neperiodické
Tonálnost	Předharmonické Modální Dur-moll
Přítomnost nástrojů	Instrumentální Vokální

Tabulka 3 – Klasifikace z hlediska hudební složky

3.1 Základní klasifikace podle Jiřího Horáka

Jak již bylo uvedeno v úvodu kapitoly 3, neexistuje jedno obecné dělení lidových písní. Každý lidový sběratel, národopisec, folklorista vymezuje toto základní dělení podle své úvahy. Po analýze písňových klasifikací je níže uvedena klasifikace od Jiřího Horáka[37].

A. *Písně světské:*
    1. *Balady (osnovy obecné, osnovy místní)*
    2. *Historické*
    3. *Lyrické (ukolébavky, dětské, milostné, svatební, vojenské, pohřební)*
    4. *Taneční*
    5. *Obřadní*
B. *Písně duchovní*
    1. *Legendy*
    2. *Lyrické*
    3. *Obřadní*
C. *Písně jarmareční*

[37] Český folklorista a etnograf. V roce 1946 vydal publikaci Naše *lidová píseň*, ve které je uvedena jeho klasifikace lidových písní.

Balady

Balady jsou lyricko-epické skladby, které popisují různé stránky tehdejšího lidového života. Poukazují na dramata prožívaná v rodině mezi sourozenci či rodiči a dětmi, mezi milenci, ale také na mravní dilemata v duši. Ukazují však i stranu komickou, veselou.

Balady lze dělit na převzaté[38] z jiných míst na evropském území a místní. Ty naopak vycházejí výhradně z témat týkajících se pouze našich událostí. Často dochází i ke spojení těchto dvou druhů balad.

Písně historické

Tento druh písní se vztahuje k určité historické události či osobě. Jelikož je předáván ústně z generace na generaci, nezřídka se stává, že po určitém čase dochází k pozměňování původních faktů. Tím se mění historické povědomí lidu. Čím byla událost starší, tím více k těmto deformacím docházelo. Jinak je tomu ovšem u významných událostí, které naopak v lidovém povědomí díky své velikosti zůstávají déle nepozměněny. Nejvíce se historická fakta udržela v lokalitách, kde docházelo k jejich písemnému záznamu úředníky a písaři. K jednoduchému zápisu[39] písní o událostech docházelo i v lidovém prostředí. Repertoár byl poté zpíval na jarmarcích ke zpestření všedního života. Vlivem nové události a s ní spojenými písněmi ty staré buď zanikly, nebo došlo k jejich uchování ve sběratelských špalíčcích. Právě kvůli zápisu se písně již nepovažují za čistě lidové.

Písně lyrické světské

Lyrické písně neduchovního charakteru vyjadřují vztah lidu ke světu, přírodě a společnosti, ve které žijí. Jelikož zrcadlí duši osobnosti či celého kolektivu, najdeme v lyrice mnoho vyjádřených citů a emocí, které jsou skrze tyto písně vyjadřovány. Písně tohoto typu slouží jako podklad pro poznání morálky a psychického života lidu (Valový, 1977 str. 54).

Do této kategorie patří hned několik dalších poddruhů písní. Jako první sem patří *ukolébavky*. Ukolébavky sloužily k vyjádření mateřské lásky a díky svému pomalému,

[38] Téma je obecné a rozšířené i mimo naši oblast, jako je tomu např. u témat *Sirotek* či *Mrtvá milá*, jenž jsou známa i ze zahraničí.
[39] Nejedná se tedy přímo o lidové písně, protože dochází k jejich zápisu.

klidnému tempu k uklidnění menších ratolestí. Oproti tomu *dětské písně* mají tempo rychlejší, melodii však také jednoduchou, dobře zapamatovatelnou kvůli interpretaci.

Další podkategorií jsou *písně milostné*. Ty tvoří největší podíl písní světských lyrických, jelikož s sebou přináší mnoho emocí a citů. Ač se jedná o písně prosté, velmi květnatě a bohatě popisují vnitřní stav i ty nejniternější a nejhlubší pocity člověka. Vyznačují se také velkou obrazotvorností a časté je propojení témat lásky k člověku i přírodě, jak ukazuje Valový (1977, str. 54): *„Zdálo se mi, zdálo, že se od hor mračí: a to se černají, a to se černají mé panence oči.“*

V dnešní době je velice těžké uvědomit si situaci v dobách minulých, která převládala ohledně sezdávání mladých lidí. Bez souhlasu rodičů nebyly oddavky umožněny, a tak bylo mnoho mladých nuceno ke sňatku určenou osobou, často pouze z důvodů praktických, jako byly peníze a majetek, který zajistil rodině život bez strádání. Není tedy divu, že vznikala převaha milostných písní zahalených do žalu, stesku a smutku. Nejsou to naštěstí všechny milostné písně, samozřejmě vznikaly i písně zamilované a nadějeplné.

V návaznosti na písně milostné patří do lyrických světských písní také *písně svatební.* Jsou to jak písně spjaté přímo s obřadem, tak písně zábavné a oslavné k hostině i tanci. Oproti tomu *vojenské písně* mají negativnější náladu a charakter, mísí se zde témata odchodu z domova, loučení s blízkými, smrti na bojišti a celkové nepohody ze života vojáka. Další podkategorií jsou *písně pracovní*. Tyto rytmické písně napomáhaly ke stejnému tempu práce a hezké atmosféře všedního dne. Jako poslední do této kategorie patří *písně pohřební*, ty však splývají s duchovní lyrikou.

Písně taneční

Taneční písně slouží jako doprovod k tanci, nejdůležitější je na nich tedy rytmus a celkový dojem z hudby a pohybu. Rytmus bývá pravidelný, jsou však i tance s rytmem nepravidelným, jako je např. mateník. Taneční písně mohou být rychlejšího i pomalejšího rázu, záleží především na tématu tance. Někdy tyto písně přecházejí až k tanečním hrám, jsou jejich směsicí. Jednotlivým tancům se tato práce bude věnovat v kapitole o lidových tancích.

Písně obřadní světské i duchovní

Obřadní písně se zpívaly během slavnostních událostí vyzívajících k oslavě a každoročně opakujících se rituálům během svátků vánočních, velikonočních a svatodušních. Jelikož

jsou tyto svátky úzce spjaty s církevním životem, nelze jednotlivě popisovat písně duchovní a světské, jelikož se během těchto svátků oba druhy písní mísí.

Během zimních svátků se zpívaly především koledy, jejichž název vznikl ze slova *calendae* popisující období začátku ledna a prvních dnů v měsíci. Zpívaly se však i při různých obchůzkách ve vícero ročních období a překypovaly mnoha náměty a motivy, neomezovaly se pouze na církevní témata.

Legendy

Legendy neboli texty, příběhy a písně o životě svatých, byly do lidové kultury přejaty především díky aktivitě církve, což však neznamená, že během jejich putování časem nevnášel prostý lid do těchto písní i jiné, světské prvky. Mnohé biblické příběhy o Ježíšovi, panence Marii, Lazarovi, sv. Anně, sv. Jiří a jiných světcích byly tedy díky lidové kultuře přeneseny do písní, které se často sepisovaly do špalíčků, díky čemuž se jejich znění dochovalo.

Písně lyrické duchovní

Nábožensky založené lyrické písně byly součástí většiny obyvatelstva, zpěv duchovních písní si lidé přinášeli především z duchovně založených zpěvníků neboli kancionálů, které byly církví podporovány. Zpívalo se během náboženských obřadů i bohoslužeb, nezřídka zaznívaly i v domácím prostředí. Písničky světské i duchovní také mnohdy splývaly, propůjčovaly si navzájem své prostředky.

Jarmareční písně

Jarmareční, jinak také zvané kramářské, špalíčkové či pouťové písně jsou často mylně řazeny mezi písně lidové. Tyto písně jsou však úzce spjaty s trhem a obchodem a nejsou kolektivním anonymním dílem lidu, jejich úkolem je rozšiřovat mezi společnost názory a informace o různých událostech ve vesnici i celém světě. Kramářské písně byly prodávány zpěváky či kramáři v tištěné formě formátu malé šestnácterky, později osmerky. Výjimečně se jednalo o více písní, nejčastěji se však prodávala v jednom tisku pouze jedna píseň, která byla uvedena obecným názvem a obrázkem často vycházejícím z textu písně. V některých případech zde byl i zmíněn tisk a údaje o tiskaři (ten byl však většinou anonymní), a pak také rok tisku. Lidé, kteří si kramářské písně na trzích kupovali, měli ve zvyku svazovat je ve svazek – *špaliček* –, kterému vytvořili kožený či plátěný obal (Smetana, 1937 str. 8–10).

4 Lidový tanec

Slované byli odjakživa národ, který měl blízko k hudbě, zpěvu i tanci, a tak není divu, že nyní i náš národ oplývá krásou a rozličnou rozmanitostí těchto tří základních projevů lidové tvořivosti. Lidový tanec, pln emocí a citů, je projevem radosti ze života i samotného bytí a jak uvádí ve své knize J. Seidel a J. Špičák (1945, str. 8): „*...je dokladem veliké touhy lidu po osvobození ode všech strastí a tato touha se projevuje nespoutaným veselím, jasnou melodií, radostným pohybem a rozmarným, někdy až rozpustilým textem.*“ Původně byly tance spjaty především s uctíváním bohů a náboženskými obřady, až později docházelo k jeho přizpůsobování lidovým potřebám i náboženským změnám.

Samotný vznik lidových tanců je stejně jako vznik lidových písní zásadně ovlivněn jeho následnou funkcí a náladou prostředí, kde se bude později prezentovat. Vychází z lidské přirozenosti a těch nejběžnějších pohybů těla – chůze, běhu, skoků, obratů, různých druhů podupů, tleskání, pleskání o různé části těla a dalších pohybů (Drdácký, 1983 str. 5–7). Díky těmto pohybům vnesených do určité rytmické, melodické a emoční roviny vznikaly rozličné tance vyjadřující prožitky, pocity a jejich proměny.

4.1 Klasifikace českých lidových tanců

Stejně jako lidové písně, i tance nelze třídit pouze podle jednoho kritéria, je třeba na ně nahlížet z více hledisek. Ačkoliv by se zdálo nejjednodušší rozdělovat je podle jejich názvů, je tomu právě naopak, jelikož pod jedním názvem se skrývá mnoho typů tanců. Jejich názvy totiž vznikaly různými způsoby, jako např. podle motivu, textu, pohybů či provenience. V tabulce 4 je znázorněno dělení dle J. Vařeky (2007) obohacené o poslední dělící kritérium, které zmiňuje ve své knize B. Kos (1976).

Hledisko	**Tance**
Pohlaví	Ženské Mužské
Počet tanečníků	Sólové Párové Trojicové Skupinové
Prostorové utváření	Kola Řetězové

	Řadové Párové Na místě Postupové
Funkce	Obřadové Společensko-zábavní
Vazba na hudbu	S pevnou vazbou S polopevnou vazbou S volnou vazbou
Doba vzniku	Do konce 15. stol. (chorovody, skoky) 16. - 17. stol. (točivé tance) 18. - 19. stol. (figurální tance)

Tabulka 4 – Klasifikace lidových tanců podle J. Vařeky (2007) a B. Kosa (1976)

4.1.1 Klasifikace českých lidových tanců podle doby jejich vzniku (Kos, 1983)

Do konce 15. století

V tomto období, kdy bylo naše území osídleno Slovany s pohanskými zvyky, byla funkce tanec především nábožensky zaměřená. Pomocí tance se uctívalo uznávané božstvo a neobešly se bez něj náboženské obřady, které probíhaly během celého roku. Velikonoce, masopust, jarní slavnosti i dožínky byly slaveny a uctívány tanci, které se nazývají *chorovody*. Naopak tance tohoto období nesoucí název *skoky* byly světského rázu a na rozdíl od chorovodů, které byly smíšeným tancem, zde se účastní pouze muži. Tyto sólové mužské tance byly projevem mužského talentu a jejich konkrétní názvy se odvíjely od událostí, které je doprovázely. Nejznámějším tancem tohoto druhu je *verbuňk*, který se tančil k příležitosti verbování na vojnu, jak je již patrné z jeho názvu.

Tance 16. – 17. století

Tance vzniklé v tomto období mají točivý charakter. Vyskytovaly se v různých variantách po celém našem území a některé z nich dostaly své místní názvy, jako například *do kolečka, vrtěná, starodávný* či *čardáš*. Tyto tance jsou si podobné především ve svém průběhu. Nejčastěji se tanečníci drží v páru za ruku či kolem pasu

a za houpavého rytmického pohybu zpívají sloky písně (není výjimkou ani zpěv sólový, kdy ostatní tanečníci pouze přihlížejí), na hudební bezeslovné mezihry poté hromadně či v párech tančí.

Tance 17. – 19. století

Tance tohoto období se nazývají *tance figurální*. Jedná se o tance s pevnou či polopevnou vazbou na hudební složku, ve kterých dochází k obměňování daných tanečních pohybů a krokových variací. Tyto tance se dále dělí především podle tancem znázorněné tematiky. Jedno z více možných dělení figurálních tanců lze vidět v tabulce 5.

Dělení	Tance
S pracovní tematikou	Švec, Kadlec, Pekař, Kominík, …
Se zvířecí tematikou	Bažant, Slepička, Žabský, …
Běžné figurální tance	Kalamajka, Šotyška, Andula …
Nejnovější figurální tance	Polka, Valčík, Polonéza, Kvapík, Mazurka, …

Tabulka 5 – Dělení figurálních tanců

4.2 Charakteristika vybraných lidových tanců

Polka

Náš národní tanec – polka – se rozšířil i daleko za hranice našeho státu. Polkový krok je prováděn ve 2/4 taktu a skládá se z kroku přeměnného, přísunu a kroku. Podle Velínské (1999, str. 48) si lze rozvržení polkového kroku do rytmu hudby představit tímto schématem:

krok sun krok krok sun krok

P L P L P L

Obrázek 2 – Schéma rytmu polkového kroku

Druhů tohoto tance existuje několik druhů, například polka hladká, natřásaná, rejdovaná či rozháněná.

Valčík

Valčík je tanec třídobého metra. Celý valčíkový krok se skládá z kroku výkročného, po kterém následuje přisunutí druhé nohy s přešlapem. Důležité je pérování v kolenou a houpavý charakter, který doprovází celý tanec. Valčíkový krok najdeme i v dalších českých tancích, jako je například sousedská. Krok lze provádět jak individuálně, tak i v párovém postavení tanečníků. Nejznámější variantou valčíku v Čechách je *vídeňský valčík*, který je živějšího charakteru.

Mateník

Mateníky jsou tance s proměnlivým taktem. Dochází zde ke změně taktu v jednom melodickém úseku, přičemž tempo zůstává stejné. Nejčastěji se střídá takt 2/4 a 3/4. Pro tanečníky to znamená, že musí své taneční kroky přizpůsobovat sudému a lichému počtu dob a pohotově tedy na hudbu a její změny reagovat. Zvláštním typem mateníku je *furiant*, ve kterém změna metra přichází v hudebním doprovodu pravidelně (Seidel a Špičák, 1945, str. 148–149).

Mazurka

Tento třídobý tanec, který k nám připutovat nedalekého Polska, se na našem území brzy ujal a získal zde vítanou přízeň místního lidu. Ve zřetelném rytmu je pro mazurku typický akcent na první a třetí dobu, díky kterému ji dobře poznáme. Nejčastěji se setkáme s mazurkou na tři kroky, existuje však i pouze na dva či dokonce pouze na jeden krok (Velínská, 1999, str. 84).

Kalamajka

Kalamajka je českým figurálním párovým tancem, který nalezneme v mnoha etnografických regionech. Dle regionů se její kroky liší. Zatím co Drdácký (1983, str. 154) ve své publikaci uvádí *kalamajku* z Klatovska, Kos (1976, str. 143–144) do své knihy zařadil *kalamajku* z východních Čech. Mezi charakteristické kroky patří poskoky, dupavý přeměnný krok a krok polkový či dvojpolkový.

Sousedská

Tenec *sousedská* se vyznačuje 3/4 metrem a houpavým a klidným charakterem. Podle Velínské (1999, str. 96) dělíme sousedskou na tři základní druhy: vyšlapávanou, přísunnou a hladkou. Pro začínající tanečníky je nejlepší začínat první zmíněnou

variantou, a to především z důvodu užívání měkkých a vázaných pohybů. Základní krok se skládá ze tří kroků, které by měly být provedeny s pérováním v kolenou. Při obtížnější variantě – *přísunné sousedské* – se základní krok zrychluje a díky střídání podřepu s výponem je podobná valčíku.

Verbuňk

Verbuňk je mužský tanec, který se dochoval v několika moravských regionech a subregionech. Jde o tanec skočného charakteru a je založen na improvizaci. Před provedením tedy není dána žádná choreografie. Jeho neodmyslitelnou součástí je i mužský zpěv, který zaznívá jako předzpěv před samotným tanečním vystoupením. Slovácký verbuňk, který má v regionu Slovácka dokonce sedm podob, je zaznamenán jako mistrovské dílo ústního a nehmotného dědictví pod záštitou organizace UNESCO[40].

Chodské kolo

Chodské kolo[41] je skupinový tanec 3/4, někdy i 2/4 metra. Pohyby a taneční kroky směřují vždy doleva. Původně ho tančily pouze ženy, jelikož se v určitých obdobích kvůli práci nedostávalo mužů k tanci. Později se však přidali i oni. Dochází zde ke střídání zpěvu ve dvojicích či v půkruhu a tanci, který je prováděn v uzavřeném kruhu se specifickým držením se za zády „ob jednoho tanečníka“. Při zpěvu se kolo opět rozpustí. Taneční krok je přizpůsoben metru hudebního doprovodu. Nejčastěji se jedná o obyčejnou chůzi s houpavým charakterem ve 3/4 metru tak, že se provede krok levou nohou trvající dvě doby ve směru tance a na poslední dobu udělá pravá noha krok skřižný před nohu levou (Drdácký, 1983, str. 88–103).

[40] *Slovácký verbuňk* [online]. Národní ústav lidové kultury: [cit. 19.7.2019]. Dostupné z: https://www.nulk.cz/2017/01/22/slovacky-verbunk/

[41] Jinak nazývaný také chodské „do kolečka“

5 Analýza Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání[42]

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) je národním kurikulárním dokumentem, ze kterého dále vycházejí školní vzdělávací programy kurikulární (dále jen ŠVP), kurikulární dokumenty na úrovni škol. RVP ZV je otevřený dokument, který mimo jiné vymezuje vzdělávací obsah (učivo a očekávané výstupy), stanovuje standardy pro základní vzdělávání, specifikuje úroveň klíčových kompetencí, určuje základních devět vzdělávacích oblastí, definuje cíle základního vzdělávání a zařazuje do vzdělávání průřezová témata. Jelikož se jedná o primární základní vzdělávání, jsou očekávané výstupy děleny na I. (1.–3. ročník) a II. (4.–5. ročník) období. U každého období lze vždy nalézt i minimální doporučenou úroveň očekávaných výstupů.

5.1 Klíčové kompetence

V publikaci Klíčové kompetence v základním vzdělávání (2007, str. 7) jsou definovány kompetence těmito slovy: *„Mít klíčovou kompetenci znamená, že člověk (žák) je vybaven celým složitým souborem vědomostí, dovedností a postojů, ve kterém je vše propojeno tak výhodně, že díky tomu člověk může úspěšně zvládnout úkoly a situace, do kterých se dostává ve studiu, v práci, v osobním životě“.*

RVP ZV vymezuje šest klíčových kompetencí[43], které by si měl žák během svého studia na základní škole osvojit v co nejvyšší možné míře. Patří mezi ně:

1. Kompetence k učení
2. Kompetence k řešení problémů
3. Kompetence komunikativní
4. Kompetence sociální a personální
5. Kompetence občanská
6. Kompetence pracovní

[42] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*_[online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 stran. [cit. 1.4.2020]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4986

[43] Od září 2021 přibývá sedmá klíčová kompetence (digitální).

Uvedené kompetence se rozvíjejí po celou školní docházku. K jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají. Hudební výchova jako estetický předmět poskytuje žákům prostor k rozvoji klíčových kompetencí ve všech zmíněných sférách.

Kompetence k učení

- Seznamujeme žáky s hudební teorií prostřednictvím lidových písní a tanců (metrum, těžká doba, změny metra, písňové formy, …).
- Předkládáme dětem lidové hudební nástroje a vedeme ke k jejich obrazové i sluchové analýze.

Kompetence k řešení problémů

- Skrze lidové tradice vedeme žáky k řešení hudebních situací.
- Snažíme se díky práci s lidovou kulturou žáky vést k tvořivému myšlení a následně i jejich kritickému myšlení a sebereflexi.

Kompetence komunikativní

- Vedeme žáky k prohloubení poznání českého jazyka, jeho spisovné varianty i mnoha regionálních nářečí, která jsou pro naše území historicky doložená.

Kompetence sociální a personální

- Utváříme bezpečné prostředí pro spolupráci ve skupinách řešící úkoly z oblasti folkloru.
- Díky historickým poznatkům poznáváme způsob života lidí mnoha sociálních vrstev, tím vedeme žáky k toleranci a vzájemnému respektování.

Kompetence občanské

- Klademe důraz na poznávání historie a kultury na našem území.
- Vytváříme kladný vztah k naší kultuře novodobé i kultuře dřívějších dob.
- Napomáháme k udržování našich tradic.

Kompetence pracovní

- Skrze lidovou kulturu vedeme žáky k již málo používaným manuálním činnostem, které byly v dřívějších dobách denně využívány (kreslení či vytváření krojových výšivek, poznávání hudebních doprovodů k pracovním činnostem jako draní peří, mlácení obilí apod.)

5.2 Vzdělávací oblast Umění a kultura

Vzdělávací oblast Umění a kultura zahrnuje estetické výchovy, tj. hudební výchovu a výtvarnou výchovu. Dle RVP ZV (2017, str. 81) do ní patří předměty, které *„umožňují žákům jiné než pouze racionální poznávání světa a odráží nezastupitelnou součást lidské existence – umění a kulturu“.* Povinné vzdělávání žáků v této oblasti by mělo umožňovat estetické prožitky, při kterých dochází k *„rozvíjení specifického cítění, vnímavosti jedince k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i k okolnímu světu“.* (2017, str. 82) V hodinách hudební výchovy tematicky zaměřených na folklor, by měly být vzdělávací cíle z RVP ZV naplněny, zejména na základě integrativnímu pojetí vyučování[44].

K rozvoji hudebního vnímání žáků vedou činnosti vokální, instrumentální, hudebně-pohybové a poslechové. Tyto činnosti lze úspěšně propojit s danou tematikou folkloru. Činnosti vokální a instrumentální lze provozovat při zpěvu lidových písní a jejich doprovodu, tematicky zaměřených cvičení v rámci rozezpívání, rytmiky a při hře na nové nástroje[45]. S lidovou písní, říkadly a s regionálními lidovými hudebními nástroji jsou také úzce spjaty poslechové aktivity. Hudebně pohybové činnosti představují nácvik lidových tanců či hru na tělo, použitou jako doprovod ke zpěvu lidových písní.

5.2.1 Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Hudební výchova

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Hudební výchova je v RVP ZV (2017, str. 83–84) popsán očekávanými výstupy a učivem. Tyto podoblasti se dále rozdělují na I. období (1.–3. ročník) a II. období (4.–5. ročník).

V I. období lze prostřednictvím říkadel, pranostik, lidových písní a tanců zlepšovat dovednosti dětí v oblasti rytmizace a melodizace jednoduchých textů, rozvíjet intonačně

[44] Folklor je téma, které má na prvním stupni přesah do jiných předmětů, jako je prvouka, přírodověda, vlastivěda, česky jazyk, výtvarná výchova a tělesná výchova.
[45] Například řehtačka, drhlo, vozembouch a další.

čistý a rytmicky přesný zpěv v jednohlase, trénovat pohybové vyjádření znějící hudby a zvukově i vizuálně analyzovat hudební nástroje. Ve II. období lze folklorní hudební materiál použít k rozvoji pěveckých dovedností (zpěvu ve dvojhlase, zpěvu v mollových i durových tóninách), instrumentálních dovedností (hra na lehko ovladatelné hudební nástroje), k analýze hudební formy jednoduchých písní a k pohybovému doprovodu hudby užitím tanečních kroků.

6 Analýza učebnic HV Marie Liškové pro 1. – 5. ročník ZŠ

K analýze učebnic hudební výchovy pro první stupeň ZŠ byla vybrána ucelená řada od Marie Liškové, která je v současné době jedním z nejstěžejnějších výukových materiálů pro hudební vzdělávání pro každý ročník prvního stupně Řada učebnic vyšla prozatím ve trojím vydání ve Státním pedagogickém nakladatelství. Pro každý ročník vzdělávání je určena jedna učebnice, metodická příručka pro učitele a doplňkové CD s poslechovými ukázkami navazujícími na obsah učebnice. K celé řadě učebnic a metodických příruček byl vytvořen také metodický průvodce, který má za úkol učitelům pomáhat rozpracovávání principů RVP a koncipovat obsah a výstupy výuky v rámci školních vzdělávacích programů. Na publikace určené k hudebnímu vyučování na prvním stupni ZŠ bezprostředně navazují učebnice pro druhý stupeň ZŠ. Jedná se tedy o kompletní řadu pro povinné základní vzdělávání žáků. Vzhledem ke kvalitnímu zpracování učebnic byla všem výukovým a metodickým materiálům udělena jednotná schvalovací doložka MŠMT ČR[46]. Tato kapitola je zaměřena na analýzu učebnic Marie Liškové z hlediska typologie písní a zařazení folklorní tematiky. Vzhledem k jednotnému obsahu učebnic i metodických příruček je popsána tato analýza pouze ve vztahu k učebnicím.

Každá kniha je rozdělena na 20–22 setkání (kapitol). Jednotlivá setkání jsou označena číslem a názvem tématu, kterému je setkání věnováno. Tematika je pestrá a humorně laděná, má za úkol žáky zaujmout a motivovat je k dalším aktivitám. Prostřednictvím písní, říkadel, poslechových skladeb, pohybových či instrumentálních aktivit se žáci seznamují zábavnou formou s hudebními pojmy, učí se hudbu vnímat, prožívat i reprodukovat.

Pro lepší přehlednost výsledků analýzy byla vytvořena speciální kategorizace písňového materiálu. Písňový repertoár uvedený v učebnicích lze rozdělit na tři hlavní kategorie: umělé, lidové a nespecifikované[47]. Lidové písně se dále dělí na tuzemské a zahraniční, přičemž tuzemské jsou české a moravské a zahraniční se dělí na slovenské[48] a lidové písně z jiných zemí. Autorka učebnic výjimečně uvádí konkrétní region původu písní.

[46] První vydání získalo doložku v roce 1996, druhé vydání v roce 2005 a třetí vydání v roce 2017.
[47] Jedná se o písně, u kterých v učebnicích není uveden jejich původ.

[48] Slovenské lidové písně tvoří speciální podskupinu z důvodu jejich silné tradice na našem území.

Učebnice obsahují i mnoho lidových písní, které jsou označeny jako upravené z důvodu přidaného nepůvodního instrumentálního doprovodu či lidových textů, ke kterým byla dopsána hudební složka. Tyto úpravy písní budou v následujících grafech uvedeny jako lidové.

V učebnici pro první třídu ZŠ[49] se informace z oblasti folkloru příliš neobjevují. Lidových písní je zde však dostatek. Z grafu 1 je zřejmé, že největší zastoupení mají české lidové písně. Důvodem je zřejmě fakt, že u žáků prvních tříd pracujeme co nejvíce se spisovnou češtinou, aby se rodný jazyk správně formoval. Neměl by být ovlivněn místním nářečím, kterého je v moravských lidových písních užíváno hojně.

Vzhledem k věku žáků, pro které je učebnice první třídy určena, v ní nalezneme i mnoho básniček a říkadel. Není u nich uvedený autor, proto nelze říct, zda se jedná o říkadla lidová či umělá.

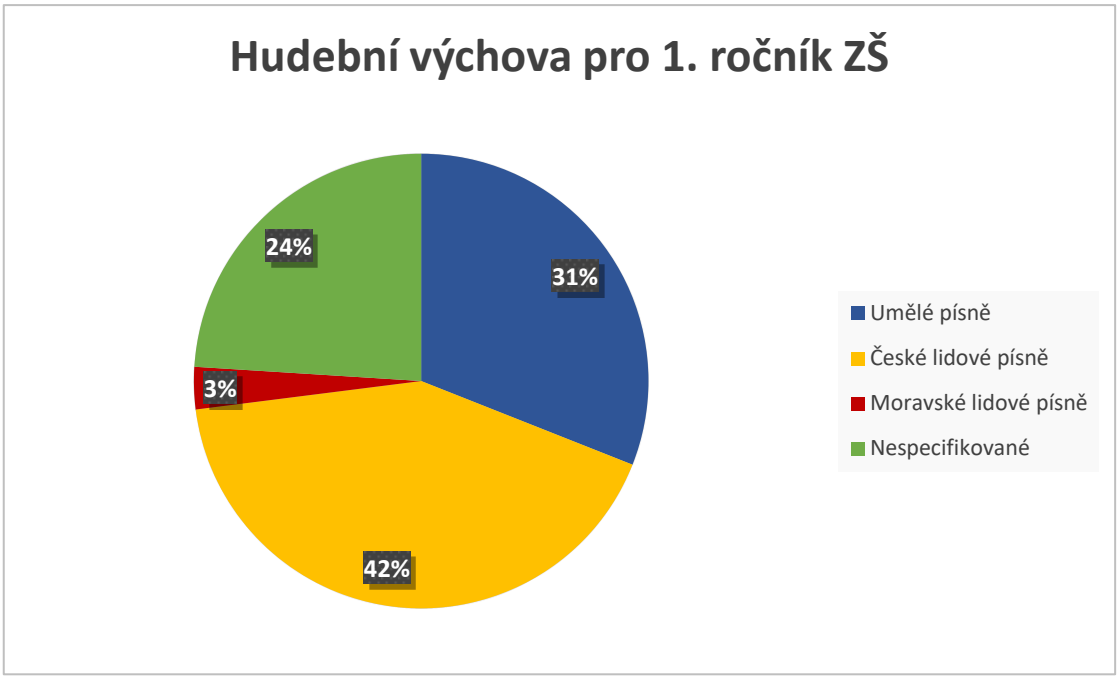

Graf 1 – Hudební výchova pro 1. ročník ZŠ

[49] LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2005. 96 stran. ISBN 80-7235-294-6.

Učebnice pro druhý ročník ZŠ[50] má podobné obsahové schéma jako předchozí díl. V převaze jsou české lidové písně, hned za nimi písně umělé a nespecifikované. Z důvodu věku žáků jsou lidové písně moravské a slovenské v malém zastoupení. V návaznosti na lidové písně se žáci seznamují se základními hudebními pojmy. Mezi často zařazované aktivity patří rytmické hry, tance a instrumentální doprovody uvedené v přiměřené obtížnosti, někdy však také s těžší variantou.

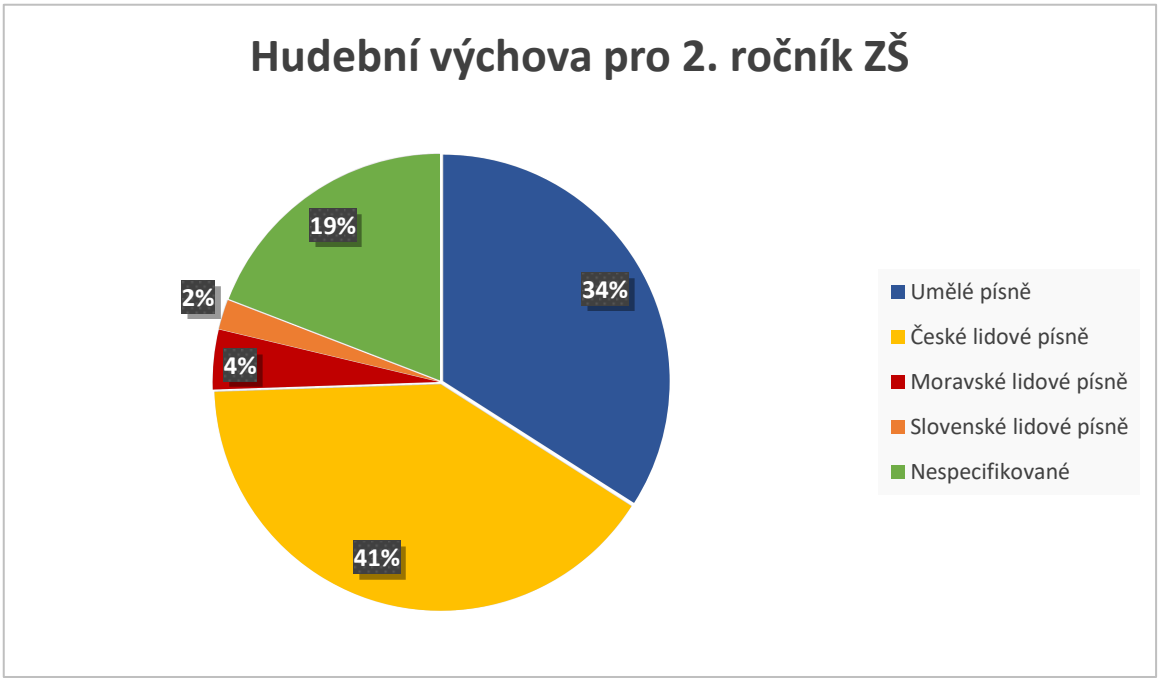

Graf 2 – Hudební výchova pro 2. ročník ZŠ

V učebnici pro třetí ročník ZŠ[51] se míra zastoupení písní mění. Výrazně přibývá moravských písní. Také v poslechových aktivitách je konkrétní zmínka o folkloru, a to ve čtrnáctém setkání u Chopinovy Polonézy A Dur a v 18. setkání u Slovanského tance č. 15 C Dur od Antonína Dvořáka. U obou skladeb nalezneme informace o jejich charakteru a autorově inspiraci k jejich tvorbě. Kromě navazujících poslechových aktivit

[50] LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. 104 stran. ISBN 80-7235-312-8.

[51] LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2010. 112 stran. ISBN 978-80-7235-354-5.

se folkloru týká i zmínka o lašská šotyška, polka a menuet. Vzhledem k věku žáků ubývá v učebnici pro třetí třídu básniček, říkadel a pohybových her.

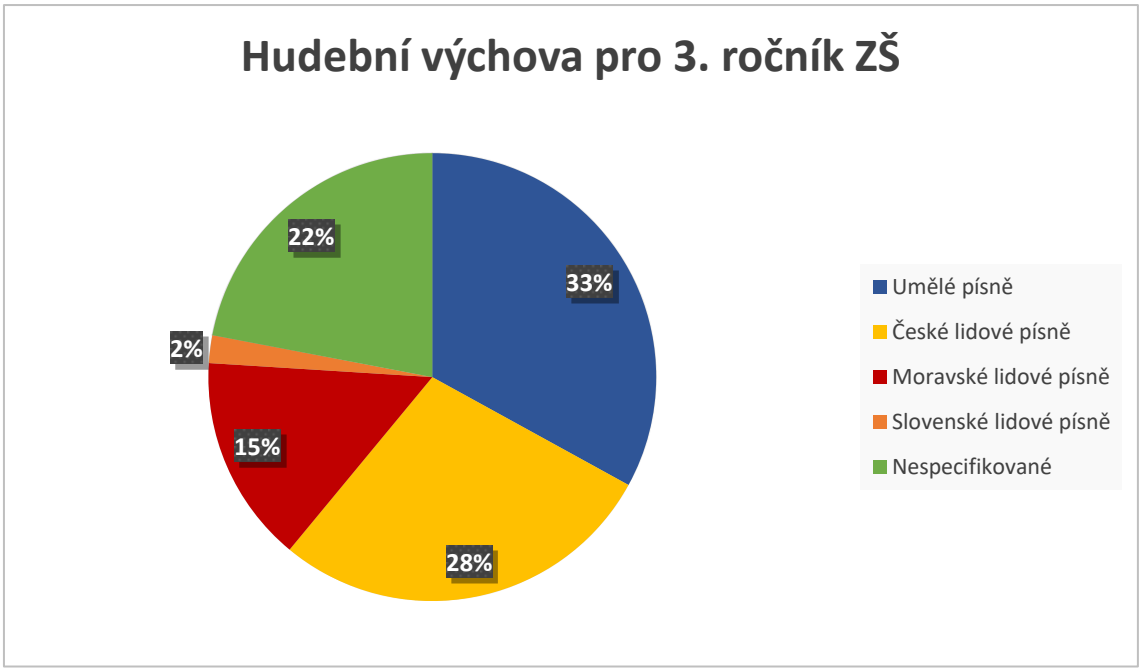

Graf 3 – Hudební výchova pro 3. ročník ZŠ

Učebnice pro čtvrtý ročník ZŠ[52] již obsahuje i zahraniční lidové písně např. z Francie, Anglie či oblasti Ameriky. Oproti předchozím třem učebnicím je zde zařazeno méně českých lidových písní, jsou však častěji zařazeny regionálně. Díky lokalitě uvedené u notového zápisu písničky se žáci ihned dozvídají, z jaké národopisné oblasti pochází. Díky tomu se u konkrétních písní může rozvinout diskuze či přímo navázat aktivitami k danému regionu původu.

S většinou písní se dále pracuje. Zejména jde o krátké aktivity, které mají vyústit v nové učivo nebo opakování. V setkání číslo 17 s názvem *Zpívám, zpíváš, zpíváme* se učiteli nabízí veliký prostor pro práci s pojmy *lidová* a *umělá* píseň. Teoretické poznatky učitel propojuje dětem se zpěvem umělých i lidových písní, a to z různých etnografických oblastí. V učebnici jsou zmiňovány oblasti Lašska, Valašsko a Chodska.

[52] LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. 103 stran. ISBN 80-7235-322-5.

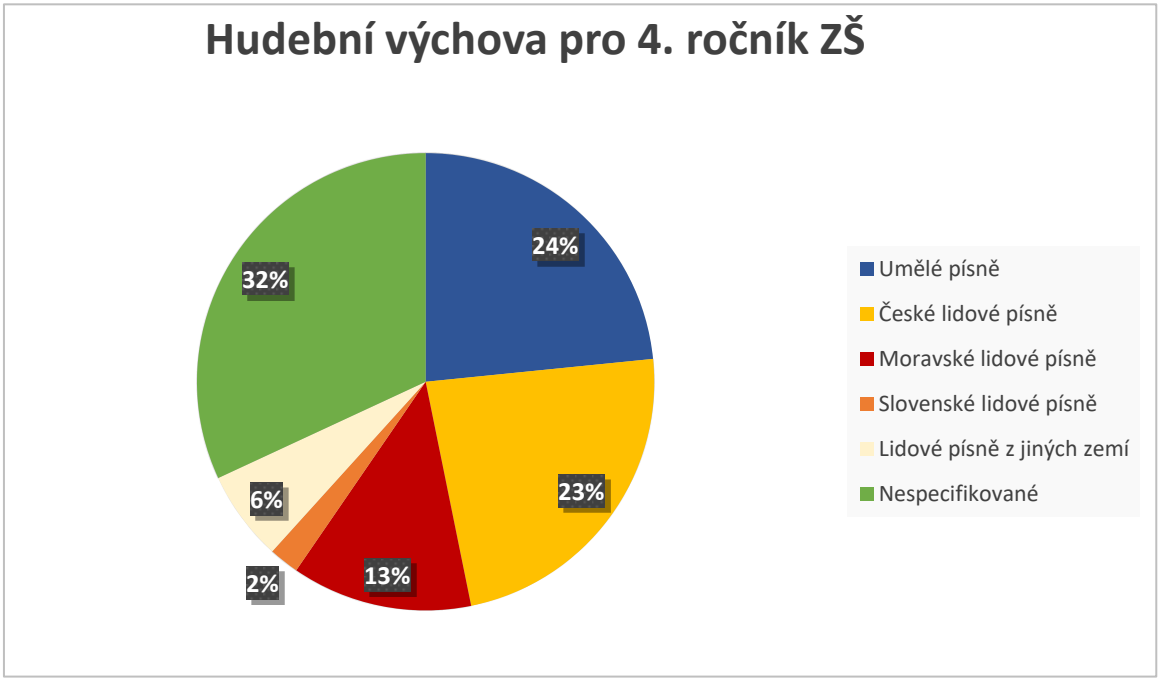

Graf 4 – Hudební výchova pro 4. ročník ZŠ

Učebnice pro pátý ročník ZŠ[53] je vytvořena ve stejném stylu jako učebnice pro předchozí ročník. Kromě českých a moravských písní se zde nacházejí i lidové písně z cizích zemí. Zde konkrétně z Francie a Skotska. S lidovými písněmi se v učebnici dále pracuje. Konkrétně jde o aktivity spojené se škálou hudebně výrazových prostředků (rytmus, harmonie, tónorod, …). Žáci se zde také seznamují se základními písňovými formami, jako je malá dvoudílná, malá třídílná forma či s formou rondo. Nalezneme zde také pohybové doprovody k lidovým písním. Nejde pouze o polkový či valčíkový krok, ale i o mateník, konkrétně furiant. Pohybový doprovod ve formě hry na tělo je přiměřeně náročný k věku žáků.

Tematicky nejvíce je s folklorem propojeno 3. setkání s názvem *Na Moravě*. Žáci se v této kapitole dozvídají o složení moravské lidové muziky. Na základě poslechu se také učí rozeznávat rozdíly mezi lidovou a umělou písní.

[53] LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2013. 136 stran. ISBN 80-7235-295-4.

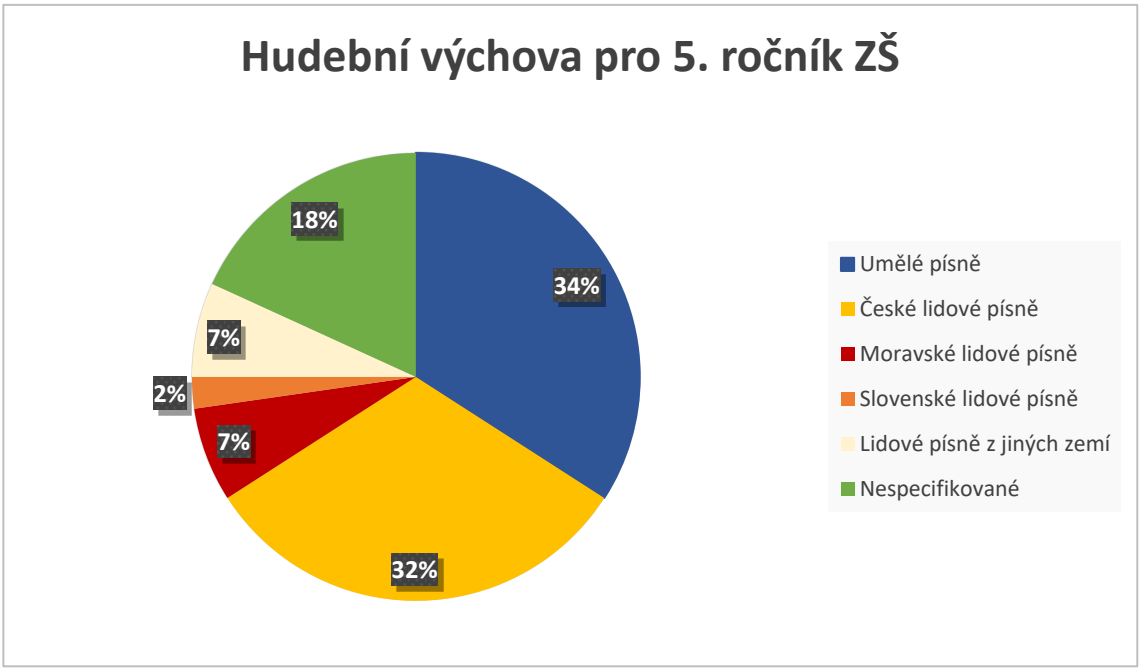

Graf 5 – Hudební výchova pro 5. ročník ZŠ

Při podrobné analýze všech pěti učebnic a jejich metodických příruček lze souhrnně napsat, že folklorní tematika není v hudebním vzdělávání žáků na prvním stupni ZŠ rozhodně opomenuta. Lidové písně jsou do všech ročníků zařazeny s převahou oproti písním umělým a nespecifikovaným. Česká lidová píseň převažuje ve všech ročnících nad písněmi z ostatních regionů. Moravská lidová píseň je zastoupena nejpočetněji ve třetím ročníku ZŠ, kdežto slovenská má kromě první třídy, kde není zastoupena, dvouprocentní podíl. Lidové písně z jiných zemí se poprvé objevují ve čtvrté třídě s podílem zastoupení šest procent. Jejich nárůst v pátém ročníku je pouze o jedno procento. Lidové písně jsou řazeny postupně se zvyšující se pěveckou i jazykovou obtížností. Vzhledem k tomu, že u většiny písní nalezneme informaci o jejich původu, lze nácvik písní doplnit aktivitami vztahujícími se k lokalitě vzniku.

7 Metodické listy

Tato kapitola obsahuje deset metodických listů pro učitele prvního stupně ZŠ. Každý metodický list je uveden hlavičkou, ve které lze nalézt jeho základní charakteristiku, jako je název regionu, kterému se bude metodický list věnovat, ročník, čas potřebný k realizaci metodického listu, organizace třídy a uskupení žáků, které budou ve vyučovací hodině použity. Klíčovými slovy je zde vyjádřen cíl a obsah vyučovací hodiny, dále je zde uveden seznam potřebných pomůcek a rozvíjené klíčové kompetence. Po úvodní hlavičce následuje výčet jednotlivých aktivit s detailně popsanými postupy pro učitele i pro žáky.

Notové zápisy, hrací karty, křížovky a další obrazové materiály jsou přiloženy pro snazší využití vždy k dané aktivitě. Rozsáhlejší obrazové přílohy jsou umístěny bezprostředně za daným metodickým listem. Toto grafické uspořádání bylo zvoleno z důvodu co nejpraktičtější a nejjednodušší organizace materiálů. Ze stejného důvodu jsou potřebné odkazy na videozáznamy, audiozáznamy či webové stránky uvedeny přímo u popisu aktivity.

Metodické listy jsou odlišeny barevným orámováním podle jednotlivých ročníků (viz následující legenda).

1. ročník **2. ročník** **3. ročník** **4. ročník** **5. ročník**

Použité ikony pro ročník a časovou dotaci není třeba blíže popisovat. Pro lepší orientaci jsou zde však představeny symboly užité pro uskupení a organizaci třídy.

Organizace třídy

Jednotlivci

Dvojice

Skupiny

Uspořádání třídy

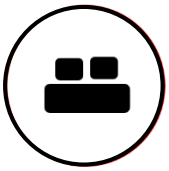

Tradiční uspořádání lavic

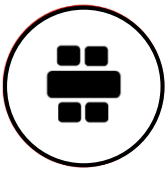

Uspořádání pro skupiny

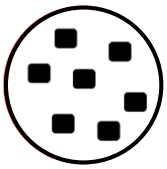

Volné uspořádání

Plzeňsko

ročník organizace uspořádání čas

Region: Plzeňsko

Cíl: představení hlavních rysů masopustu, přiřazení melodie k jejímu zápisu linkou, rytmizování

Hudební činnosti: hudebně pohybové, vokální, poslechové

Pomůcky: pracovní list s šifrou, text o masopustu a maskách, prezentace s fotografiemi maškar, melodický hudební nástroj

Klíčové kompetence: k řešení problému, k učení, komunikativní, sociální a pracovní

- **Hudební přivítání**

Učitel: Předvede melodizaci svého jména a při interpretaci rukou ukáže příslušnou melodii ve vzduchu. Předvede několik možných variant, aby byl žákům úkol jasný.

Žáci: Stojí v kruhovém postavení. Postupují obdobným způsobem u svého jména.

- **Motivační šifra *Masopust***

Učitel: Hraje na melodický nástroj tónové postupy viz obrázek 3 tak, aby žáci byli schopni zvolit podle učitelovy hry správné okénko s jejich grafickým zápisem v pracovním listu. Mezi jednotlivými tónovými postupy nechává učitel dostatek času. Žákům, kteří postupy přiřadili správně, vyjde tajenka MASOPUST. Poté učitel zjišťuje, zda někdo zná význam slova masopust. Z časových důvodů se již hra znovu neopakuje.

Žáci: Přiřazují k tónovým postupům hraným učitelem jejich grafické zápisy viz obrázek 3. Na základě pořadí hraných úryvků seřadí písmena uvedená na obrázku. Dvě písmena zbydou navíc. Následně vedou žáci s učitelem krátkou diskuzi na toto téma.

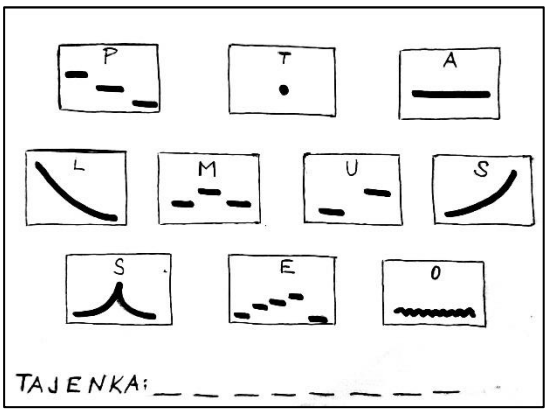

Obrázek 3 – Šifra

- **Motivační text o masopustu**

Učitel: Přečte žákům text o masopustu viz strana 54.

Žáci: V libovolné relaxační poloze poslouchají krátkou charakteristiku masopustu.

- **Masky v průvodu**

Učitel: Ukazuje v prezentaci žákům fotografie nejčastějších masek v průvodu, popřípadě k nim uvádí základní charakteristiku. Učitel rozdělí třídu na čtyři skupiny. Poté jim připomene způsob doprovodu hrou na tělo.

Žáci: Snaží si zapamatovat názvy masopustních maškar. Každá skupina vymyslí pět názvů masek, jejichž názvy zrytmizuje a jednotně doprovodí hrou na tělo. Každá skupina předvede svůj nacvičený výsledek.

- **Rozezpívání**

1) Dechová cvičení

Žáci: V postoji vhodném pro dechové cvičení si představují, že sebrali ze země kousek slámy, která upadla z maškary s názvem slamák. Dle instrukcí učitele se snaží kousek slámy odfouknout.

Učitel: Hlídá, aby žáci stáli ve vzpřímeném postoji a při nádechu nezvedali ramena. Předvádí cvičení na sobě samém, nezanedbává ani krátkou zádrž po nádechu.

2) Artikulační cvičení

Učitel: *„Vzpomínáte si na to, že dokonce i některá maškara nosí třeba hůl nebo obušek proti těm, kteří se maškarám pošklebují? My si teď na ty pošklebáčky zahrajeme.“*

Žáci: Vymýšlejí různé pošklebky beze slov a předvádějí je, či alespoň opakují po učiteli. Mají za úkol používat co nejvíce mimiku obličeje a především úst.

3) Hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 4. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu. U prvního motivu dává žákům hádanku: *„Za kterou masopustní maškaru se musejí do jednoho obleku obléct hned dva lidé?*“ (kobyla)

Žáci: Zpívají dle pokynů učitele, stojí v postoji vhodným pro zpěv.

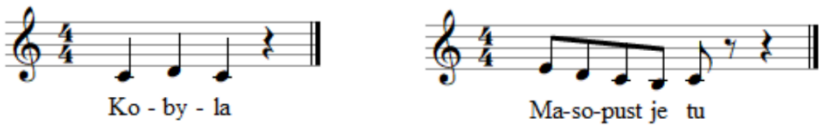

Obrázek 4 – Hlasová cvičení

❖ **Nácvik písně *Masopust*[54] (imitační metoda)**

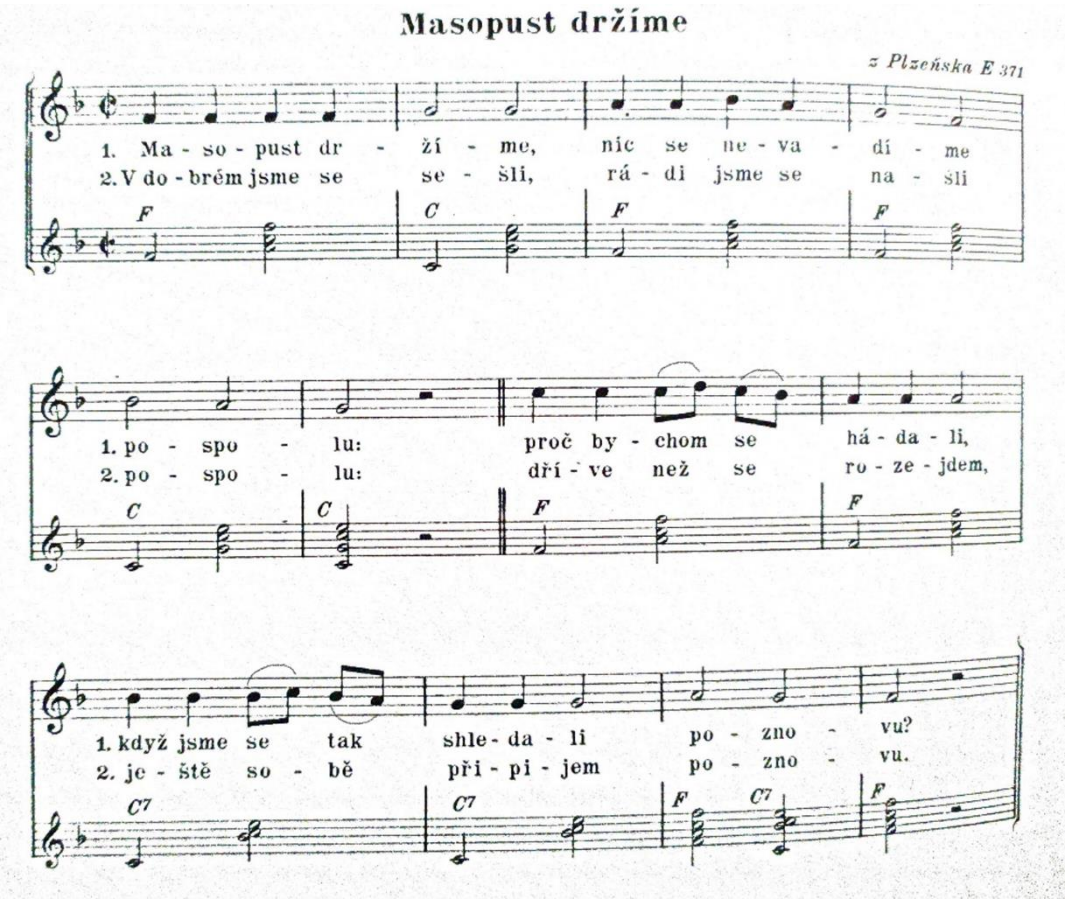

Obrázek 5 – Noty k písni Masopust držíme

❖ **Hodnocení hodiny**

Učitel: Hodnotí s žáky průběh hodiny a diskutuje o proběhlých činnostech.

[54] HÁBA, Alois a SEIDEL, Jan. *Národ v písni – tisíc národních písní*. Praha: L. Mazáč, 1940. Str. 219.

Masopustní maškary na Plzeňsku[55]

Laufr

Je to vůdce průvodu. Je oblečen do bílého obleku (kombinézy) pošitého barevnými odstřižky látek, proto se mu také někdy říká Odstřižek nebo Strakatej. Jeho hlavním úkolem je před začátkem průvodu přesvědčit pana starostu, aby dovolil masopustním maškarám chodit po městě.

Masopust

Tato postava není v každém průvodu, typická je spíše pro Čechy. Má představovat nestřídmost v jídle – proto má tato maškara podobu tlustého dobromyslného muže.

Ženich s nevěstou

Za obě maškary se převlékají chasníci, protože dříve bylo zvykem, že ženy do průvodu nesměly. Ženich by měl být menší a hubené postavy, nevěstu naopak ztvárňuje vysoký a statný muž, který se obléká do svatebního kroje.

Turci

Turci představují vojáky, proto mají na sobě uniformu se šavlí u pasu. Oblékají se za ně mládenci. Před každým stavením, kde průvod zastavuje, tančí kolový tanec *podšable,* ve kterém se používají šavle, které jsou součástí uniformy.

Žid

Představuje obchodníka. Je ze všech maškar nejzajímavější – má dlouhý kabát pošitý penízky, peřím, látkami, kožešinami a dalšími ozdobami. Na obličeji má masku s velkým červeným nosem. V ruce má hůl zakončenou bambulí, která dříve bývala potažena ježčí kůží s bodlinami. Má hrozit na ty, kteří si ho dobírají a házejí po něm sněhové koule.

[55] BUKAČOVÁ, Irena, FÁK, Jiří a kol. *Od masopustu k Velikonocům.* Plzeň: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2006. Str. 4–72. ISBN 80-903165-7-3.

Cikánky

Do průvodu se dostaly až později v době, kdy se směly převlékat za maškary i ženy. Děvčata nerada nosí neslušivé masky, takže v roli cikánek mohou uplatnit svou parádivost a půvab. Oděny jsou v pestrobarevných sukních, na sobě mají spoustu šperků, nápadné je i líčení.

Kominík

Kominík je oblečen do černého oděvu, přes rameno má žebříček a na sobě má připevněné hodiny, neví se však proč.

Slamák

Tato maska je velmi náročná. Je na ni třeba sláma, která se zpracovává po staru a není ji tedy lehké opatřit. Říká se, že do kterého husího hnízda se dá sláma ze slamáka, tam bude po celý rok hodně vajec. Slamáci tedy jsou po ukončení průvodu úplně oškubaní.

Kobyla

Na tuto masku jsou potřeba dva chasníci. Jeden nese hlavu ze dřeva nebo vycpané látky a druhý ho drží za ramena a napodobuje koňské tělo.

Kozlík

Kozlík často doprovází kobylu. Hlavu má ze dřeva nebo z motyky omotané hadry. Trká kolemjdoucí, nejčastěji děvčata a vyvádí různé nezbednosti. V průvodu se většinou objevuje několik kozlíků.

Medvěd s medvědářem

Medvěd má tradiční kožešinovou masku a obvykle je veden medvědářem na provazu. V minulosti medvěd znamenal sílu, nyní má spíše funkci zábavnou, podobně jako medvěd v cirkusu.

Text – co je to masopust

Masopust je období, kdy venku ještě vládne zima, ale už je ve vzduchu cítit jaro, tedy někdy na konci února či začátku března. Je to třídenní lidová veselice, která probíhá pokaždé v jiné dny, je takzvaně pohyblivá. Je tomu tak proto, že se slaví cca 40 dnů před Velikonocemi, které jsou také pohyblivým svátkem (Skopová, 2007, str. 175).

Po třech dnech masopustu, kdy se lidé radují, tancují, pořádají úplné hostiny (tedy jedí a pijí co můžou), nastává tzv. Popeleční středa. Od tohoto dne se pak má držet půst od masa 40 dnů až do Velikonoc. Proto se tyto tři sváteční dny nazývají masopust. Je to předzvěst půstu od masa.

Součástí masopustního veselí je také průvod maškar, který probíhá v úterý před Popeleční středou. Je to vrchol slavení a zábavy. Ráno se účastníci průvodu sejdou na určené místo a převléknou se do masek. Vůdce skupiny Laufr musí přesvědčit pana starostu, aby povolil chodit maškarám po městě či vesnici. Ten jim to za předpokladu slibu, že se budou chovat slušně, dovolí a zahájí průvod přípitkem.

Průvod pak za doprovodu hrajících muzikantů jde od domu k domu. Laufr má za úkol být napřed a ptát se v každém domě, zda jim návštěva maškar nevadí. Když se u stavení průvod zastaví, má tam většinou přichystané pohoštění jako koblihy, zákusky, chlebíčky, sekanou či uzeninu. Často také hospodáři přidají maskám příspěvek do kasičky (Skopová, 2007, str. 175–178).

Když projdou maškary celou vesnicí či městem, tradičně se pohřbívá basa na znamení konce průvodu. Bez ní nemůžou muzikanti hrát. Toto pochování basy je spojeno s krátkou divadelní scénkou. Všichni basu oplakávají, lomí rukama a farář vše ukončí humorným parodickým smutečním proslovem.

Chodsko

ročník | organizace | uspořádání | čas

Region: Chodsko

Cíl: nácvik velikonoční koledy, osvojení poznatků o hudebních nástrojích, obrazová analýza hudebních nástrojů a znaků z hudebního notopisu

Hudební činnosti: vokální, instrumentální, hudebně pohybové

Pomůcky: dudy (nebo obrázek), řehtačka, claves, tamburína, křížovky, papírová vajíčka s obrázky, obrázek zajíčka

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, sociální a pracovní, komunikační

❖ **Motivace**

Učitel: Přinese kufr a ptá se žáků, co za hudební nástroj by mohlo v kufru být. Po krátké diskuzi vyndá z kufru dudy (popřípadě jejich obrázek) a předvede žákům, jak se drží a jaké mají části. *„Na dudy se, děti, u nás v Čechách také hrálo a stále hraje. Ne ale všude. Na tento hudební nástroj se nejvíce hraje na Chodsku a na Strakonicku.“*

Žáci: Postupně předvádějí pantomimou hru na různé nástroje, ostatní hádají. Učitel hodnotí, zda nástroj uhodli, či ne.

❖ **Poslechová činnost *Dudy*[56]**

Učitel: Pouští kousek nahrávky, aby měly děti představu o zvuku dud. *„K čemu bychom mohli jejich zvuk přirovnat?“* Poté zadává úkol k poslechu ukázky. Žáci mají za úkol poslouchat nahrávku a při zvuku dud pantomimicky předvádět, že na ně hrají. ***Žáci:*** Při prvním poslechu se snaží přijít na to, k čemu bychom zvuk mohli přirovnat. Při druhém poslechu proběhne ověření v činnosti.

[56] Muzika Dostálovci (2016). Žádnej neví jako já, jak se seče votavička, YouTube [cit. 1.4.2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ZRglSh_du3s

Poslech dostupný z: https://www.youtube.com/watch?v=ZRglSh_du3s

❖ **Křížovka *Názvy hudebních nástrojů***

Tajenka křížovky žákům napoví, o čem si nadále budou v hudební výchově povídat a k čemu se budou vztahovat další aktivity.

Učitel: Rozdělí třídu na pět skupin. Jednotlivé skupiny řeší křížovku. Vzhledem k časové náročnosti úkolu a skupinovému řešení společná kontrola neprobíhá.

Žáci: Ve skupinách luští křížovku a snaží se odhalit tajenku.

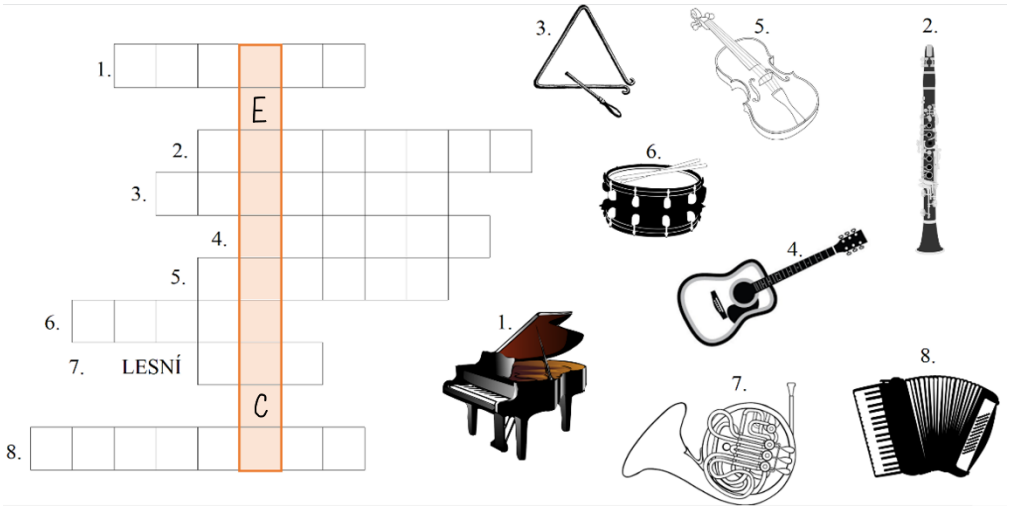

Obrázek 6 – Křížovka na názvy hudebních nástrojů

❖ **Rozezpívání**

1) Dechové cvičení

Učitel: Provádí s žáky dechové cvičení na počítání (po nádechu a zadržení výdech na čtyři doby, šest dob, osm dob). Kontroluje správné postavení, nádech a nezvedání ramen.

Žáci: Představí si, že jsou dudy. Jejich plíce a břicho jsou měch, do kterého se snaží napumpovat hodně vzduchu. Poté ho na hlásku „sss“ vypouští, vzduch uchází, až je měch zcela prázdný.

2) Artikulační a hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 7. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

Žáci: Zpívají dle učitele, stojí v postoji vhodným pro zpěv.

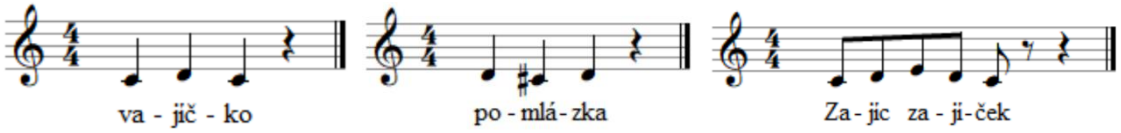

Obrázek 7 – Hlasová cvičení

- **Nácvik písně *Já jsem přišel k vám*[57] (imitační metoda)**

Učitel: Po předvedení písně žákům je důležité rozebrat a vysvětlit zvláštnost využití hlásky „h“ v chodském nářečí (abych = habych, kdo = hdo).

Žáci: Učí se píseň a při zpěvu respektují jazykové odchylky chodského nářečí.

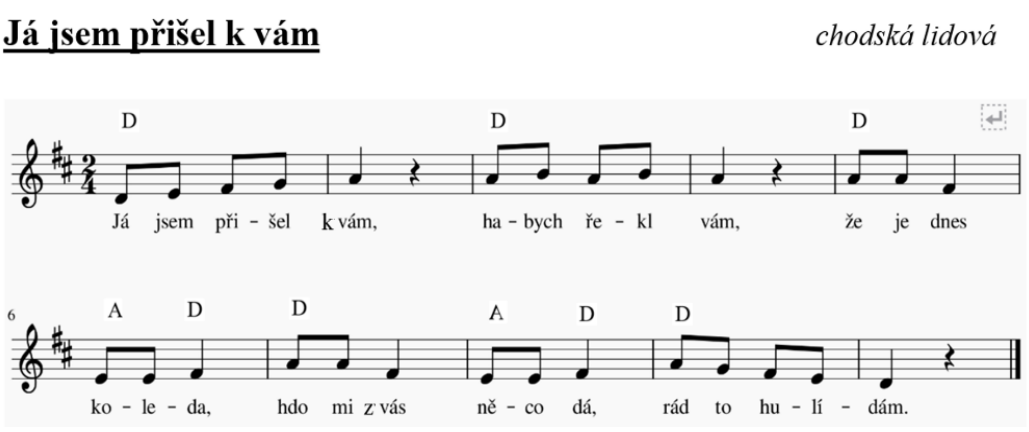

Obrázek 8 – Noty k písni Já jsem přišel k vám

[57] ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Velikonoce*, 2. vydání. Olomouc: Rubico, 2004. Str. 103. ISBN 80-7346-044-0.

❖ **Nácvik instrumentálního doprovod k písni *Já jsem přišel k vám***

Učitel: Nejprve ukáže žákům správné držení nástrojů, které budou v následující činnosti použity. Zvláštním případem je řehtačka. Tu nebudou žáci rozeznívat tradičním točením, ale uchopí ji do levé ruky a pravou rukou otáčí ozubeným kolečkem vždy po jednom zoubku. Tím se docílí rytmicky přesné hry. Následně učitel nacvičuje hru na jednotlivé nástroje hromadně se všemi žáky, po zvládnutí doprovodu nechá nástroje vybraným žákům, které si postaví po své pravici.

***Žáci*:** Při zpěvu a nácviku držení nástrojů a hry na ně stojí všichni v půlkruhovém postavení čelem k učiteli. Skupina sólistů stojí po pravé ruce pedagoga.

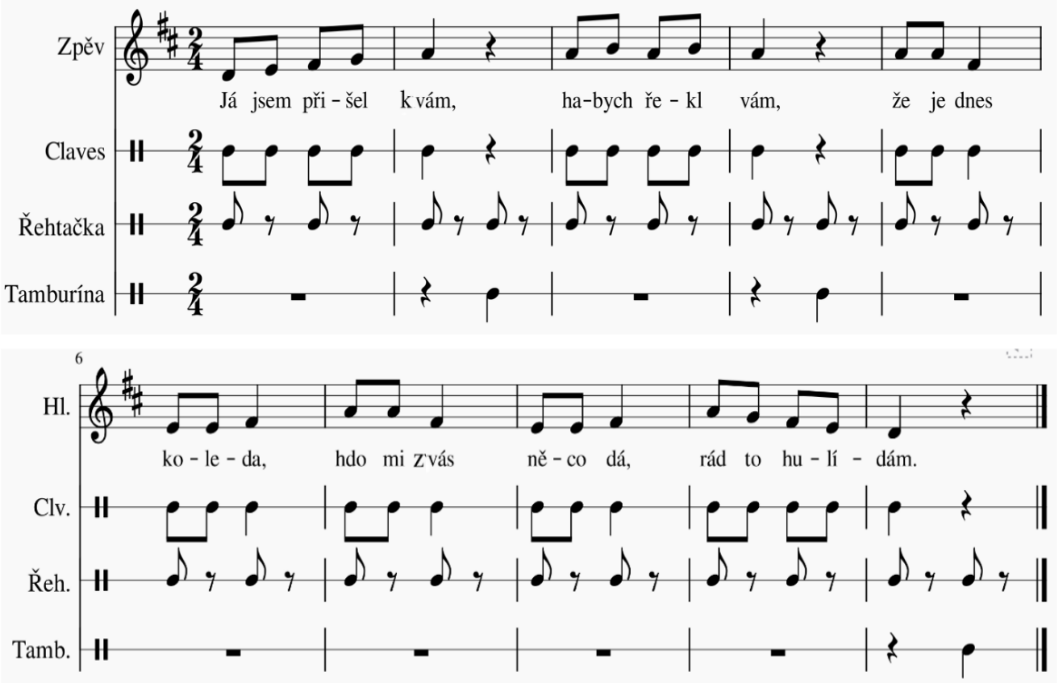

Obrázek 9 – Instrumentální doprovod k písni Já jsem přišel k vám

❖ **Pohybová aktivita *Velikonoční zajíček sbírá vajíčka***

***Učitel + žáci*:** Učitel naučí žáky základní krok chodského kolového tance viz obrázek 10. Poté si každý žák vezme od učitele barevné vajíčko s obrázkem. Učitel hraje melodii písně *Já jsem přišel k vám.* Dokud hudba hraje, žáci se pohybují naučeným krokem v určeném směru. Při přerušení hudby se žáci zastaví a ti, kteří mají v ruce obrázek, jehož název učitel vysloví, ho běží položit k zajíčkovi umístěnému uprostřed tanečního kruhu. Dítě se vrací do kruhu a pokračuje v tanci již bez obrázku. Hra se opakuje, dokud nejsou všechna vajíčka u zajíčka.

Popis tanečního kroku kolového tance[58]

Žáci se drží za ruce v upažení dolů, pravými boky jsou pootočení dovnitř kruhu. Na každou taktovou dobu tance udělají krok vpřed. Kroky jsou kratší, začínají pravou nohou přes patu a jdou přes celé chodidlo. Při každém kroku se provede nátřas (noha se v koleni měkce napne a hned zase povolí, takže chůze má pak lehce houpavý charakter).

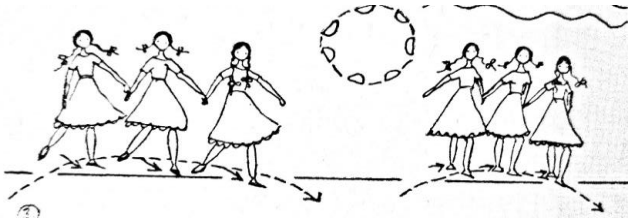

Obrázek 10 – Tanečné krok chodského chození do kola

❖ **Hodnocení hodiny**

Žáci: Představují si, že pečou velikonoční perníčky. Nejsou to obyčejní zajíčci a vajíčka. Jedná se o perníčky pohybově ztvárňující aktivity realizované v hodině. Perníčky žáci ztvárňují celým vlastním tělem.

Učitel: Zadává žákům pokyny, aby vyjádřili svým velikonočním perníčkem aktivitu, která jim šla nejlépe, kterou by měli ještě procvičit, která je nejvíce bavila, …

- [58] DRDÁCKÝ, František. *Lidové tance*. Praha: Olympia, 1983. Str. 88–91.

Brněnsko

třída organizace uspořádání čas

Region: Brněnsko

Cíl: taktování ¾ taktu, představení starých řemesel, práce s písní, quodlibet

Hudební činnosti: vokální, hudebně pohybové, instrumentální

Pomůcky: melodický hudební nástroj, claves, drhlo, šifra pro každého žáka, bzučák

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problému, pracovní, sociální a komunikační

❖ **Dvojhlasé motivační přivítání**

Učitel: Naučí žáky obě rytmicko-melodické figury. Následně rozdělí žáky na dvě skupiny a každé z nich přiřadí jednu z nich. Spojením figur vznikne jednoduchý dvojhlas. Skupiny se vymění. V případě potíží s udržením dvojhlasu lze podpořit žáky spojením melodie s ukazováním výšek tónů rukou ve vzduchu.

Žáci: Zpívají dle pokynů učitele.

Modifikace: Žáci vymýšlejí další varianty pozdravu k této melodii (Máme hezký den, …).

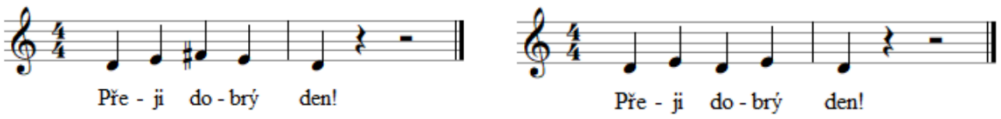

Obrázek 11 – Dvojhlasý pozdrav

❖ **Rozezpívání**

1) Dechové cvičení

Učitel: Ptá se žáků, zda by uměli vysvětlit a předvést, jak se správně při zpěvu nadechuje a na co se musí dát pozor (postoj, nezvedat ramena, krátké zadržení). V případě neznalosti odpovědi informace doplňuje. V dechových cvičeních kontroluje žáky, aby se správně nadechovali a zadává jim úkol, aby si při dýchání vybavili pachy města a vesnice. Co všechno cítí za pachy/vůně?

Žáci: Představují si, že stojí uprostřed velkého města. Mají zavřené oči a správným způsobem dýchají a představují si pachy/vůně. Stejně tak to provedou při představě, že jsou na vesnici. Probíhá krátká diskuze o prožitých dojmech.

2) Artikulační cvičení

Žáci: Snaží se co nejrychleji a nejpřesněji za sebou několikrát vyslovit větu: *„Jede Kudrna okolo Brna.“*

3) Hlasová cvičení

Učitel: Dává žákům hádanky na názvy starých řemesel. *„Jak se říká řemeslníku, který spravoval dříve rozbité nádobí pomocí drátu?“* (dráteník) *„A tomu, který rozsvěcel večer lampy, když ještě nebyla elektřina?“* (lampář) *„A těm, kteří vozili po řece klády dolů po proudu řeky, když ještě nebyly kamiony?“* (voraři) *„Jak se říká člověku, který vyrábí klobouky?“* (kloboučník)

Na slovech, která jsou řešením hádanek, probíhá rozezpívání. Učitel pokládá hádanky postupně během rozezpívání, aby byli žáci více motivovaní a aktivní.

Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 12. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

Žáci: Rozezpívávají se postupně na čtyřech slovech, která se mění podle směru transpozice. Pokud nikdo nezná odpověď na hádanky, osvojují si nový výraz od učitele. Při zpěvu dbají na správnou artikulaci.

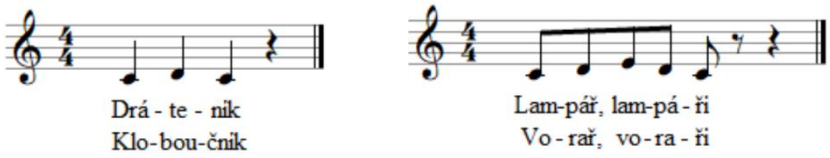

Obrázek 12 – Hlasová cvičení

- **Pohybová aktivita *Hra na mlatce***

Učitel: Rozdělí se na učitelův pokyn do skupinek po třech, čtyřech či pěti. V návaznosti na předchozí diskuzi o dávných řemeslech zavede řeč i na řemeslo mlatců. Učitel se nejprve zeptá dětí, zda někdo ví, kdo byl mlatec. Následně uvede krátkou charakteristiku. *„Je to řemeslo dávno zaniklé. Mlatci přicházeli po žních k vyschlému obilí. Nejprve ho svázali do snopů, později srovnali do věnce a pomocí cepů z nich rytmicky mlátili obilí. Podle počtu mlatců se říkaly i rytmické figury podložené textem (při trojici: grécar sem, grécar tam!, při čtveřici: bochte v pecina polici, při pětici: kočičí vocas!). Mlatci pracovali přesně, v rytmu se střídali, nikdy nemlátili dva naráz.“*

Žáci: Společně s učitelem zkouší pantomimicky a rytmicky mlátit obilí za pomoci figur. Poté ve skupinách vymýšlí říkanku tak, aby vycházela na počet členů skupiny. Žáci postupně svou práci prezentují.

- **Nácvik písně *Jede Kudrna*[59] (imitační metoda)**

Učitel: Nejprve žákům celou písničku předvede. Poté se jich zeptá, zda by někdo zvládl popsat charakter písničky a v jakém taktu písnička je. Předvede píseň znovu v případě, že napoprvé nikdo neuhádl třídobý takt. Poté zadá žákům úkol zjistit, co se v melodii každého taktu opakuje (melodie jde vždy schodovitě nahoru, pak skočí dolů a končí tónem jako na začátku taktu). Zazpívá píseň ještě jednou, ale dělá mezery mezi takty, popřípadě doplňuje průběh melodie ukazováním výšek tónů rukou ve vzduchu. *„Co by nám tato melodie mohla připomínat?“* (něco se točí dokola, kolo u vozu) *„Určitě to*

[59] LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. Str. 27. ISBN 80-7235-322-5.

v písničce není jen tak bez důvodu. Věděl by někdo, co je to kolomaz?" (látka, kterou se dříve mazala kola, aby nevrzala) *„Jakým řemeslem se tedy Kudrna asi živí?"* (je kolář, vyrábí a stará se o kola a dřevěné pojízdné vozy). *„A vidíte, jak nám krásně napovídá i melodie písničky, že je Kudrna kolář? Melodie se pořád točí dokola jako to dřevěné kolo."*

Po úvodním rozboru charakteru melodie se žáci naučí pomocí imitace celou píseň. Učitel žáky doprovází na hudební nástroj. Dále upozorní žáky, aby zpívali písničku v závislosti na tempu jeho taktování. Nejprve učitel taktuje v přiměřeném tempu, při dalším opakování zkouší gesto plynule zrychlovat a zpomalovat.

Žáci: Zamýšlejí se a odpovídají učiteli na otázky. Spolu s učitelem zkoušejí znázornit rukou průběh melodie.

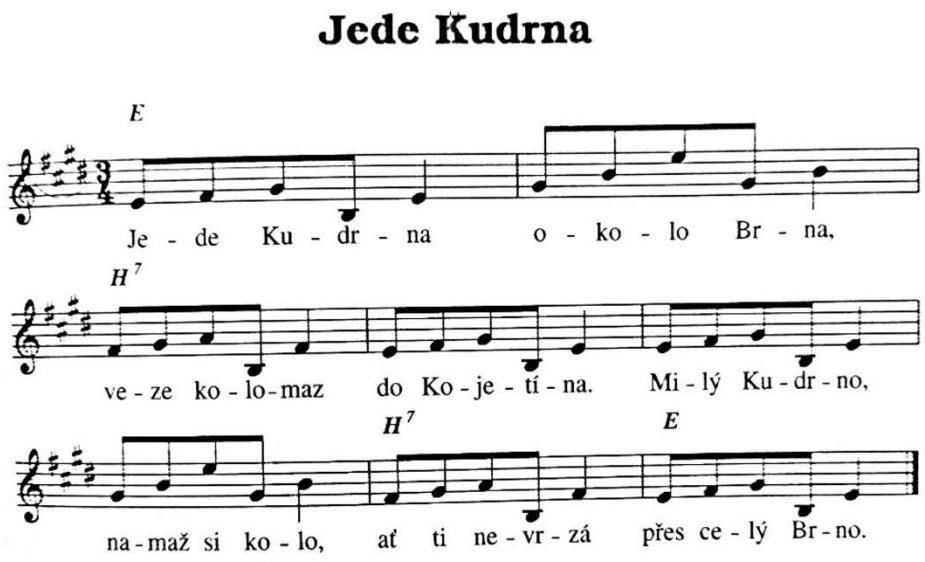

Obrázek 13 – Noty k písni Jede Kudrna

- **Instrumentální doprovod a taktování písně *Jede Kudrna***

Učitel: *„Jak jsem zařídil, že se nám v písničce kola někdy otáčela rychleji a někdy pomaleji*?" (pohybem rukou, dirigováním) *Spočítali byste, za kolik dob se to kolo otočí právě jednou* (otočí se za 3 doby, musíme tedy i taktovat na tři doby). *Vzpomene si někdo, jak vypadal můj pohyb rukou při dirigování, když jsme před chvilkou zpívali? Zkusíme si to všichni."* Po nácviku taktovacího gesta učitel nacvičí s vybranými žáky hru na dřívka

a na drhlo. Na dřívka hrají metrum, na drhlo těžkou dobu taktovou. Ostatní žáci zkouší hru na nástroje pantomimicky. Učitel dbá na správné držení nástrojů. Cílem této aktivity by měla být prezentace písničky, kterou část dětí zpívá, část taktuje a několik dalších žáků píseň doprovází.

Žáci: Odpovídají na učitelovy otázky. Taktují písničku v třídobém taktu. Vybraní žáci doprovázejí na dřívka a drhlo, ostatní hru nástroje předvádějí pantomimicky.

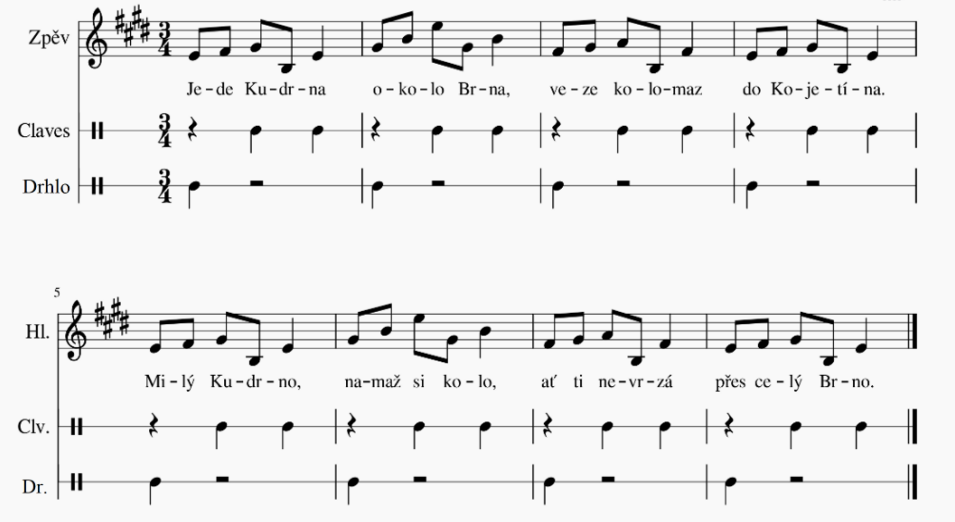

Obrázek 14 – Instrumentální doprovod k písni Jede Kudrna

- **Další práce s písní *Jede Kudrna***

Žáci: Mají již dobře nacvičenou písničku *Jede Kudrna*. Tuto píseň zpívají společně s učitelem, který hraje melodii písně *Já do lesa nepojedu*.

Učitel: Upozorňuje žáky na nezvyklé provedení dvojhlasu, které spočívá ve zpěvu dvou písniček najednou. Vybere ze třídy nejšikovnějšího zpěváka/„dirigenta“, kterého postaví před třídu jako vzor. Žáci zpívají *Jede Kudrna* a učitel do jejich zpěvu hraje na hudební nástroj píseň *Já do lesa nepojedu*. V případě, že je třída pěvecky na dobré úrovni, polovina dětí bude zpívat *Jede Kudrna*, druhá polovina *Já do lesa nepojedu* viz obrázek 15 na straně 57.

- **Rytmická aktivita *Šifra***

Učitel: Jednou rukou klepe dřívkem o stůl doby čtyřdobé metrum. Druhou rukou obsluhuje bzučák. Pomocí bzučáku postupně znázorňuje jednotlivé rytmické figury

viz obrázek 16. Při správném seřazení rytmických figur vyjde tajenka (řeznická). Dvě písmena jsou navíc. Z časového důvodu ke kontrole nedochází.

Žáci: Poslouchají bzučák a zaznamenávají si postupně písmena, která přísluší k předvedeným figurám. Vyjde tajenka s názvem tance, jehož nejdůležitější krok se budou žáci následně učit.

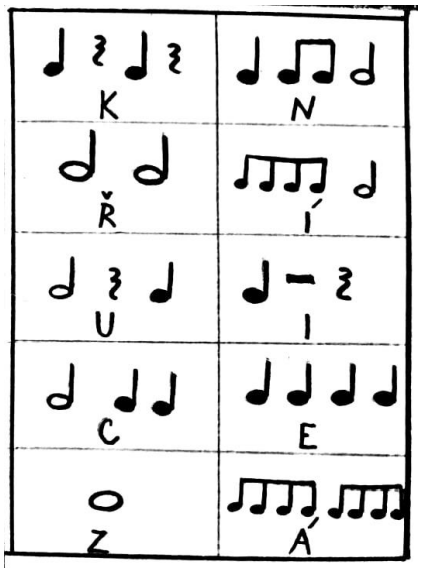

Obrázek 16 – Šifra na procvičení délky not

- **Pohybová aktivita *Řezanka***

Nácvik jednotlivce

Učitel: Předvádí taneční krok. Řezankový krok je výměna nohou ve stoji rozkročném levou (pravou) vpřed poskokem. Poskoky děláme rázně, úsečně, rytmicky přesně. Ruce má v bok.

Žáci: Napodobují krok, zkouší to i do rytmu na učitelovo tleskání.

Nácvik ve dvojici

Žáci: Dvojice stojí čelem proti sobě, drží se za ruce vpředu křížem, pravé nahoře viz obrázek 17. Do taktu tančí dva kroky řezanky, vykračuje pravá noha. V případě, že tanečníci zvládli tuto jednodušší verzi, mohou tančit těžší krokovou variantu

viz tabulka 6 na straně 68 a 69. Výchozím postavením jsou v této těžší variantě dvojice čelem k sobě v postavení do kruhu.

Obrázek 17 – Taneční krok řezanka

Učitel: Hraje na nástroj melodii tance *Řeznická z Komína*[60] viz obrázek 18. V případě, že je třída pohybově schopnější, lze použít těžší krokovou variantu. Pro lepší představu lze použít videozáznam, který je dostupný z: http://www.lidovakultura.cz/2018/01/30/a-13-reznicka-z-komina/

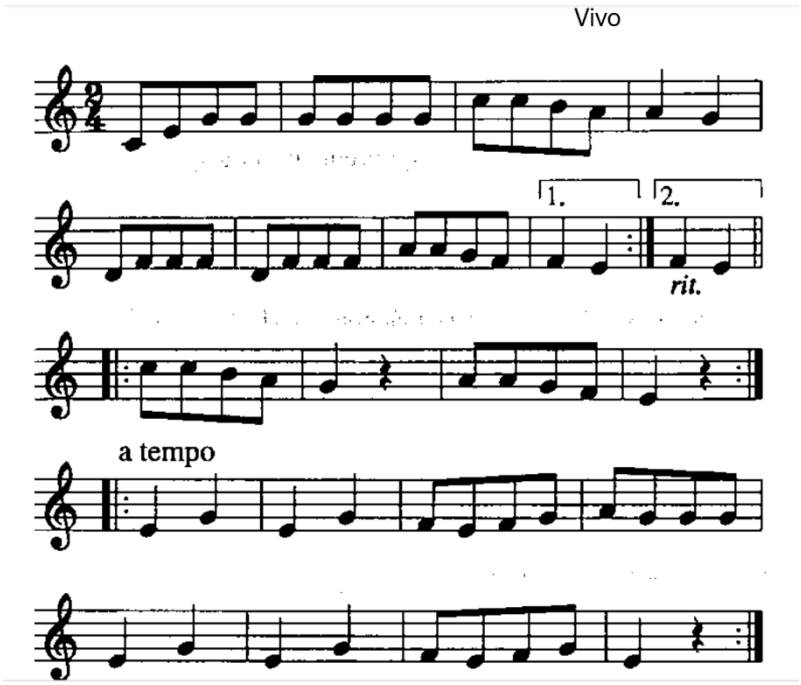

Obrázek 18 – Noty k doprovodu tance Řeznická z Komína

[60] Řeznická z Komína [online]. Lidová Kultura: [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: http://www.lidovakultura.cz/2018/01/30/a-13-reznicka-z-komina/

❖ **Hodnocení hodiny**

Učitel: Rozmístí po prostoru třídy kartičky viz obrázek 19. Zadává žákům kritéria, podle kterých si mají vybrat jednu z kartiček.

Kritéria: *„Ve které aktivitě se ti dařilo nejvíce?“*

„Co by jsi potřeboval do příště ještě více natrénovat, procvičit?“

„Která aktivita tě bavila nejvíce?“

Žáci: Dle zadaného kritéria si vždy vyberou jednu kartičku, ke které si stoupnou.

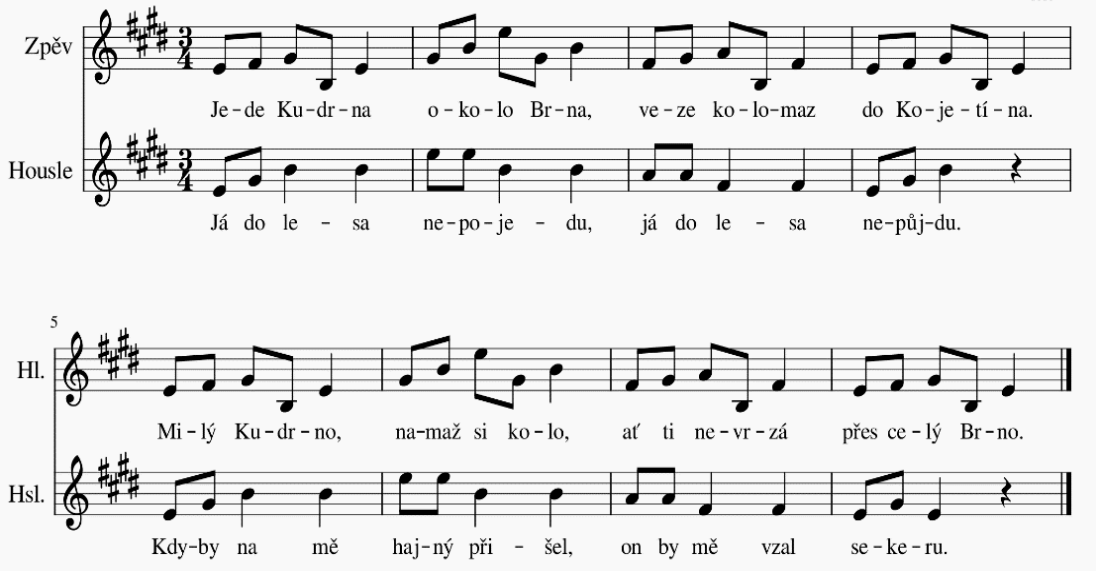

Obrázek 15 – Quodlibet s písněmi Jede Kudrna a Já do lesa nepojedu

Takt	Pohyb
1.–16.	Dvojice v kruhovém postavení tančí řezanku na místě tak, že v každém taktu provede dva řezankové kroky. Vykračuje vždy pravá noha.
17.–18.	Dvojice se pustí. Jeden z dvojice vezme pravou rukou dlaň druhého tanečníka a položí si ji dlaní vzhůru do své levé dlaně. Ve druhém taktu do vložené dlaně tleskne pravou rukou.
19.–20.	Dvojice se pustí. Druhý z dvojice vezme pravou rukou dlaň druhého tanečníka a položí si ji dlaní vzhůru do své levé dlaně. Ve druhém taktu do vložené dlaně tleskne pravou rukou.
21.–22.	Dvojice se pustí. Jeden z dvojice vezme pravou rukou dlaň druhého tanečníka a položí si ji dlaní vzhůru do své levé dlaně. Ve druhém taktu do vložené dlaně tleskne pravou rukou.
23.–24.	Dvojice se pustí. Druhý z dvojice vezme pravou rukou dlaň druhého tanečníka a položí si ji dlaní vzhůru do své levé dlaně. Ve druhém taktu do vložené dlaně tleskne pravou rukou.
25.–28.	Na první dobu prvního taktu tlesknou oba tanečníci do svých dlaní, na druhou dobu si tlesknou oběma dlaněmi spolu. Ve druhém taktu si tlesknou do svých dlaní a následně navzájem pravými dlaněmi, ve třetím taktu do svých dlaní a poté navzájem svými levými dlaněmi. Poslední takt si opět tlesknou do svých dlaní a následně oběma společně tak, jako na začátku.

29.–32.	Na první dobu prvního taktu tlesknou oba tanečníci do svých dlaní, na druhou dobu si tlesknou oběma dlaněmi spolu. Ve druhém taktu si tlesknou do svých dlaní a následně navzájem pravými dlaněmi, ve třetím taktu do svých dlaní a poté navzájem svými levými dlaněmi. V posledním taktu si tlesknou do svých dlaní, ale na druhou dobu je pauza.
33.–36.	Na první dobu prvního taktu tlesknou oba tanečníci do svých dlaní, na druhou dobu si tlesknou oběma dlaněmi spolu. Ve druhém taktu si tlesknou do svých dlaní a následně navzájem pravými dlaněmi, ve třetím taktu do svých dlaní a poté navzájem svými levými dlaněmi. Poslední takt si opět tlesknou do svých dlaní a následně oběma společně tak, jako na začátku.
37.–40.	Na první dobu prvního taktu tlesknou oba tanečníci do svých dlaní, na druhou dobu si tlesknou oběma dlaněmi spolu. Ve druhém taktu si tlesknou do svých dlaní a následně navzájem pravými dlaněmi, ve třetím taktu do svých dlaní a poté navzájem svými levými dlaněmi. V posledním taktu si tlesknou do svých dlaní, ale na druhou dobu je pauza.

Tabulka 6 – Těžší varianta tance Řezanka

Dvojhlasé přivítání
Hra na mlatce
Instrumentální doprovod k písni
Šifra
Rozezpívání
Píseň Jede Kudrna
Tanec řezanka
Quodlibet

Obrázek 19 – Kartičky aktivit

Polabí

ročník organizace uspořádání čas

Region: Polabí

Cíl: procvičování názvů hudebních nástrojů, osvojení pojmu dynamika, představení tradice stavění máje, práce s říkadlem

Hudební činnosti: vokální, hudebně pohybové

Pomůcky: skládačky, truhla (v ní říkadlo salát a obálka s obrázkem máje), melodický hudební nástroj, interaktivní tabule (dataprojektor)

Klíčové kompetence: sociální, komunikační, k učení, k řešení problémů

- **Motivace *Skládačka***

***Žáci*:** Ve čtyřčlenných skupinkách složí obrázek. Postupně přiloží na podkladovou kartu s hudebními nástroji obrázek s odpovídajícím nástrojem, který bude položen směrem ke kartě. Na vrchní straně se postupně objeví obrázek znázorňující lidovou písničku, kterou se žáci v hodině naučí. Po složení obrázku učiteli vyjmenovávají, jaké hudební nástroje se ve skládačce vyskytovaly.

Učitel: Rozdělí žáky do skupin po čtyřech. Každé skupině rozdá rozstříhaný obrázek a podkladovou kartu. Při vyjmenovávání hudebních nástrojů žáky kontroluje a uvádí o nich základní informace.

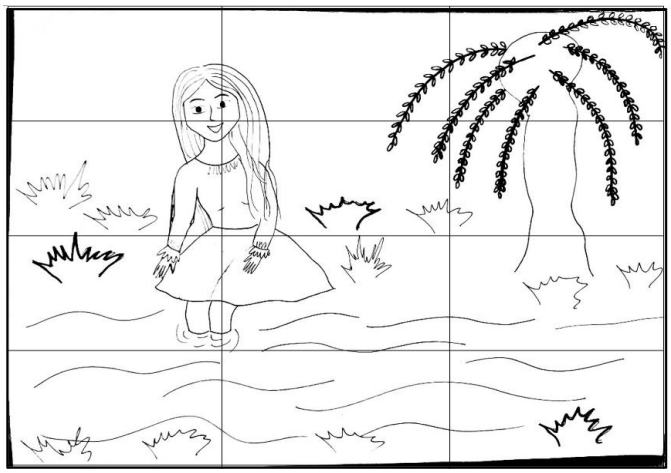

Obrázek 20 – Vrchní strana skládačky Holka modrooká

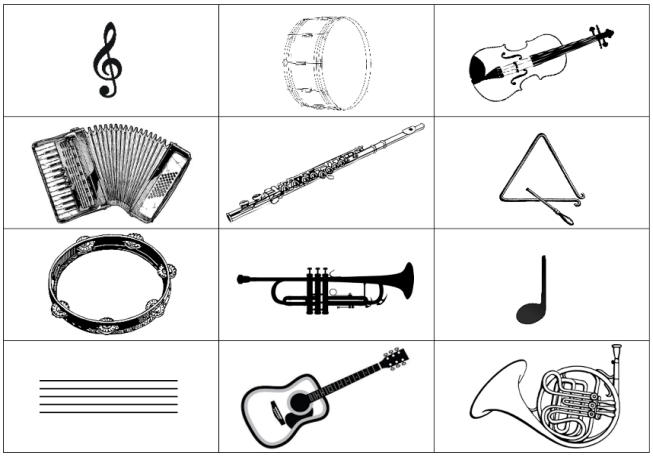

Obrázek 21 – Zadní strana skládačky, zároveň i podkladová karta

Učitel: „*Víte děti, odkud původně tato písnička pochází? Vznikla v okolí Hradce Králové. Protože nemá známého autora, označuje se jako lidová. Prostě se tak po okolí začala zpívat, tu a tam někdo přidal pár slov či pozměnil melodii a bylo to.*“

- **Přípravná cvičení**

1) Dechové cvičení

Učitel: *„Představte si, že jste teď v zimě u skoro zamrzlého potoka a chcete si umýt ruce. Pomalu je dávejte do vody. Konečky prstů, dlaně, lokty, ...pořádně je vymáchejte v té ledové vodě. Uff, hotovo. Ale co teď? Vždyť v tomhle počasí úplně zmrznou. Musíme je zahřát. Hezky se nadechněte a pofoukej je co nejdelším dechem, ať se hezky zahřejí“.*

Žáci: Pantomimicky předvádějí děj vyprávěný učitelem. Při zahřívání rukou na ruce foukají pomalým dechem v různé intenzitě.

2) Artikulační cvičení

Učitel: Předvádí citoslovce spojené s vodou (například *žbluňk, kap kap kap, glo glo glo, kuňk kuňk).* Dbá na správnou artikulaci.
Žáci: Opakují po učiteli citoslovce.

3) Hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 22. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

Žáci: Zpívají dle učitele, stojí v postoji vhodným pro zpěv.

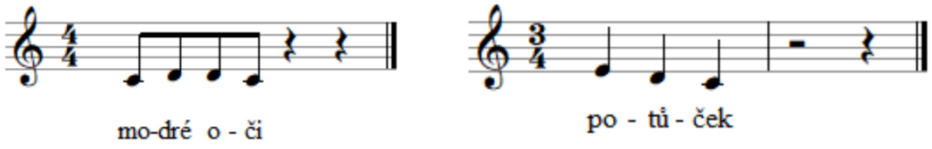

Obrázek 22 – Hlasová cvičení

- **Nácvik písně *Holka modrooká*[61] (imitační metoda)**

Pozn.: Děti již většinou písničku znají, spíše se opakuje, než kompletně učí.

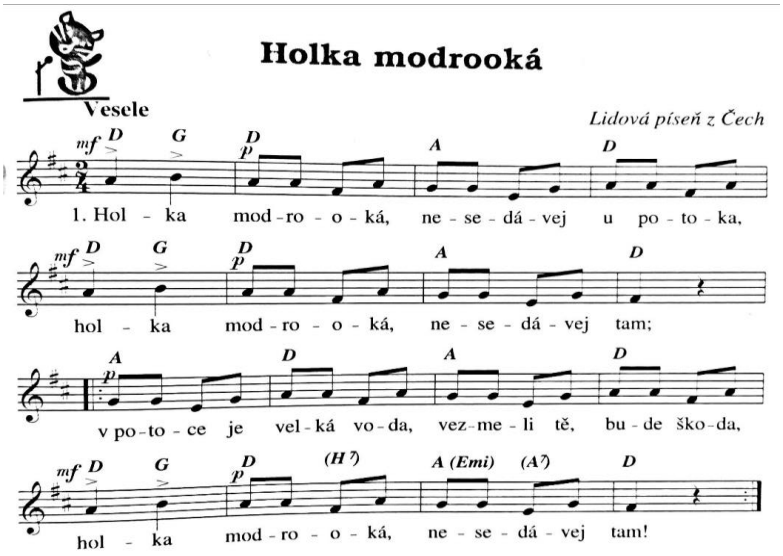

Obrázek 23 – Noty k písni Holka modrooká

[61] LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. Str. 89. ISBN 80-7235-312-8.

❖ **Pojem dynamika *Brainstroming***

Učitel: Vysvětlí žákům, co znamená slovo dynamika. Následně zadá žákům úkol vymyslet různé důvody, proč a jak hudebníci využívají dynamiku při hře a zpěvu.

Žáci: Snaží se vymyslet co nejvíce důvodů, proč je důležitá dynamika v hudbě a sdělují je slovně. Aktivně se zapojují do diskuze.

❖ **Motivační hra *Hledání pokladu***

Učitel + žáci: Úkolem dětí je najít truhlu s pokladem, kterou jim učitel ukáže. Jeden žák odejde za dveře, učitel truhlu schová. Žák následně hledá truhlu za pomoci ostatních dětí, které zpívají píseň *Holka modrooká* a využívají při tom *crescendo* a *decrescendo* dle vzdálenosti žáka od pokladu (crescendo = přibližuje se, decrescendo = vzdaluje se). Děti se tyto italské pojmy neučí. Po nalezení truhly ji otevřou a najdou obálky s popisem dalších činností v hodině (říkadlo Salát a +

❖ **Říkadlo: *Salát*[62] (imitační metoda)**

Učitel: Naučí žáky text lidové písně Salát, která pochází z oblasti Polabí. Následně ho s žáky rytmizuje za pomoci hry na tělo, jak je uvedeno na obrázku 25. První sloku se učí všichni, druhou první dva verše holky, poslední verš kluci.

Učitel provádí nácvik hry na tělo podle následující legendy:

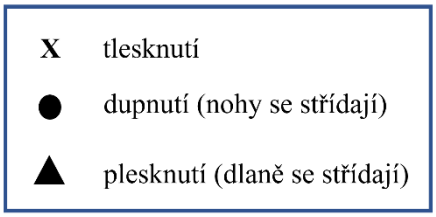

Obrázek 24 – Legenda ke hře na tělo

Žáci: Při nácviku říkadla stojí v pěveckém postoji.

62 *Salát* [online]. Folklorní soubor Šáteček: [cit. 19.7.2019]. Dostupné z: http://www.satecek.cz/index.php?obsah=311&id=6

Salát vokurkovej, ten je tůze dobrej.

Se smetanou ještě lepší, najíš se ho jak se patří.

Salát vokurkovej, ten je tůze dobrej.

Počkej povím na tě, žes byl na salátě.

Na salátě vokurkovým, počkej hochu já to povím.

Holka nepovídej, řekni že to jinej.

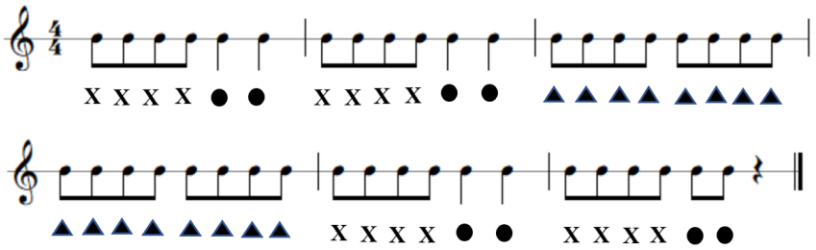

Obrázek 25 – Rytmický doprovod textu Salát

- **Stavění máje**

Učitel + ***žáci:*** V obálce nachází obrázek máje. V rámci diskuze žáků s učitelem si společně vysvětlují, co vidí na obrázku.

- **Stavění máje *Videoukázka*[63]**

Videoukázka zachycuje slavnost stavění máje z královehradeckých Piletic za doprovodu hradeckého folklorního souboru Dupák.

Videoukázka dostupná z: https://www.youtube.com/watch?v=XVZ7oxvQz3g

Učitel: Pouští videonahrávku a po jejím shlédnutí zadává kontrolní otázky (*Jakých jste si všimli hudebních nástrojů? Viděli jste, jak se stavěla máj? Víte, jak se jmenoval folklorní soubor, který na nahrávce hrál a tančil?, …*)

Žáci: Sledují videonahrávku a poté popisují, co na ní viděli (muzikanty, tanečníky, kroje, stavění máje, …).

[63] KangaTVczech (2016). *Stavění máje – Piletice 2016*, YouTube [cit. 1.5.2018]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=XVZ7oxvQz3g

❖ **Hodnocení hodiny**

Učitel: Postupně a s dostatečnými pauzami jmenuje aktivity z uplynulé hodiny.

Žáci: Na každou aktivitu reagují pohybem celého těla. Výpon = šla mi velmi dobře, polodřep = šla mi docela dobře, dřep = ještě musím něco pocvičit. Následně nakreslí obrázek, který odráží, co jim z hodiny nejvíce utkvělo v paměti.

Podkrkonoší

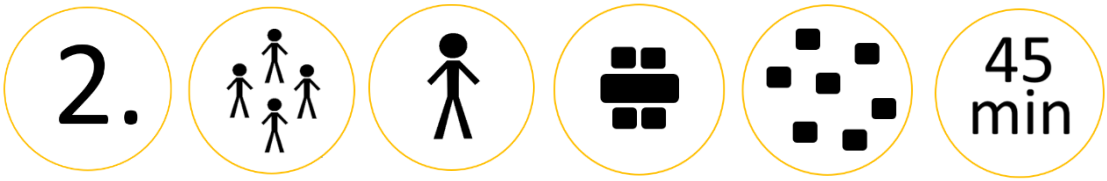

ročník organizace uspořádání čas

Region: Podkrkonoší

Cíl: zvuková analýza hudebních nástrojů, nácvik písně imitační metodou, pojmenování částí lidového kroj, nácvik lidového tance

Hudební činnosti: poslechové, vokální, hudebně pohybové

Pomůcky: skládanka pro každou skupinu, obrázky kroje a lístečky s názvy částí kroje, lepidlo, pero, pastelky, klavír/housle

Klíčové kompetence: sociální a personální, komunikační, k řešení problému, k učení

- **Zvuková analýza *Hudební nástroje***

Učitel: Rozdělí žáky na skupiny po čtyřech. Každé skupině předá obálku. Pouští krátké úryvky jednotlivých hudebních nástrojů. Po každé ukázce kontroluje odpovědi žáků.

Žáci: Z obálky vytáhnou lístečky a otočí je hudebními nástroji nahoru. Podle pořadí zvukových ukázek nástrojů řadí lístečky pod sebe. Následně je otočí všechny na druhou stranu, kde se jim objeví obrázek lidového kroje. Pokud nemají lístečky srovnané správně, pořadí opraví a otočí je hudebními nástroji nahoru. Proběhne opakovaný poslech zvukových nahrávek.

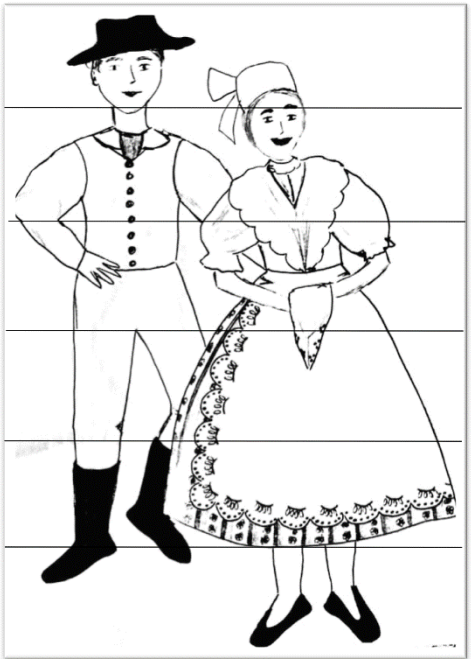

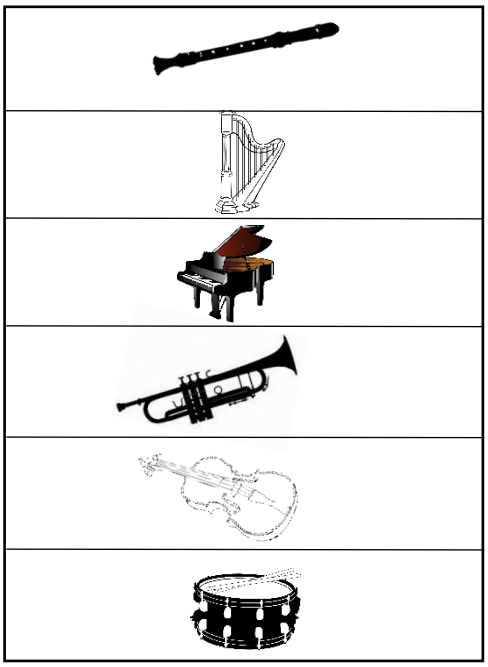

Obrázky 26 a 27 – přední a zadní strana hudební skládanky

❖ **Motivace**

Učitel: Vede s žáky krátkou diskuzi. Jejím předmětem jsou níže uvedené otázky.

„Jak se říká oděvu, který vidíte na obrázku?“ (kroj)

„Kdy ho lidé nosili a k jakým příležitostem se do něj oblékali?“ (V dřívějších dobách, druhů krojů byla spousta, nosily se tedy podle jeho určení – pracovní kroj na práci, sváteční na různé slavnosti, svatební aj.)

„Měli všude kroje stejné, nebo se lišili? Čím?“ (Každá vesnice či území měla svoji podobu kroje, podle kroje šlo poznat odkud člověk pochází, lišili se např. látkou, barvou, krajkami, ozdobami, druhem obuvi a pokrývky hlavy.)

„Nosí se kroj i dnes?“

Žáci: Aktivně se zapojují do diskuze a reagují na doplňující otázky.

❖ **Lidový kroj a jeho části**

Žáci: Každý žák dostane obrázek kroje doplněný o hudební symboly viz obrázek 28 a lístečky s názvy jeho částí. Tyto lístečky přiřazují žáci do obrázku k jednotlivým částem kroje. V případě, že si nejsou umístěním jisti, pomůže jim níže uvedená nápověda v podobě hudebních symbolů.

Části podkrkonošského kroje[64]*:*

flétna = čepec s holubičkou

housle = pantalóny (dlouhé kalhoty)

houslový klíč = šátek

notová osnova = vesta (lajbl)

čtvrťová nota = šněrovačka

čtvrťová pomlka = vázanka

repetice = fěrtoch s výšivkou

půlová nota = klobouk

basový klíč = sukně

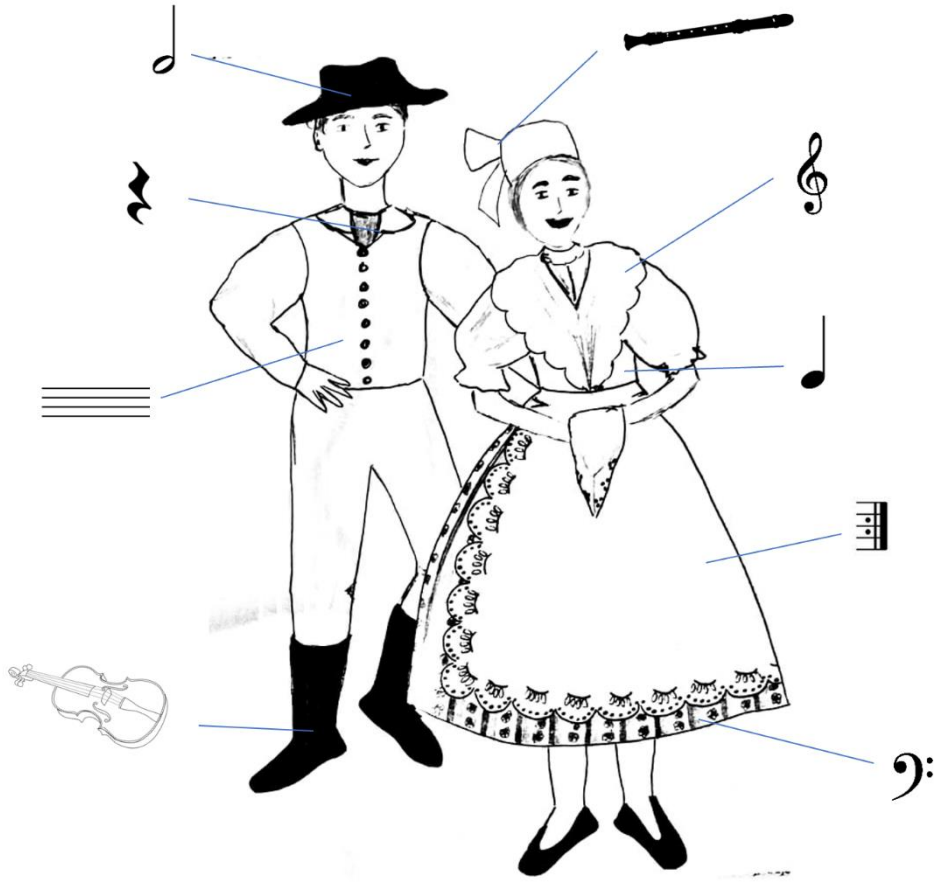

Obrázek 28 – Popis částí kroje

[64] LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky.* Praha: Lidové noviny, 2001. Str. 146–148. ISBN 80-7106-293-6.

❖ **Nácvik písně *Jsou mlynáři chlapi, chlapi*[65] (imitační metoda)**

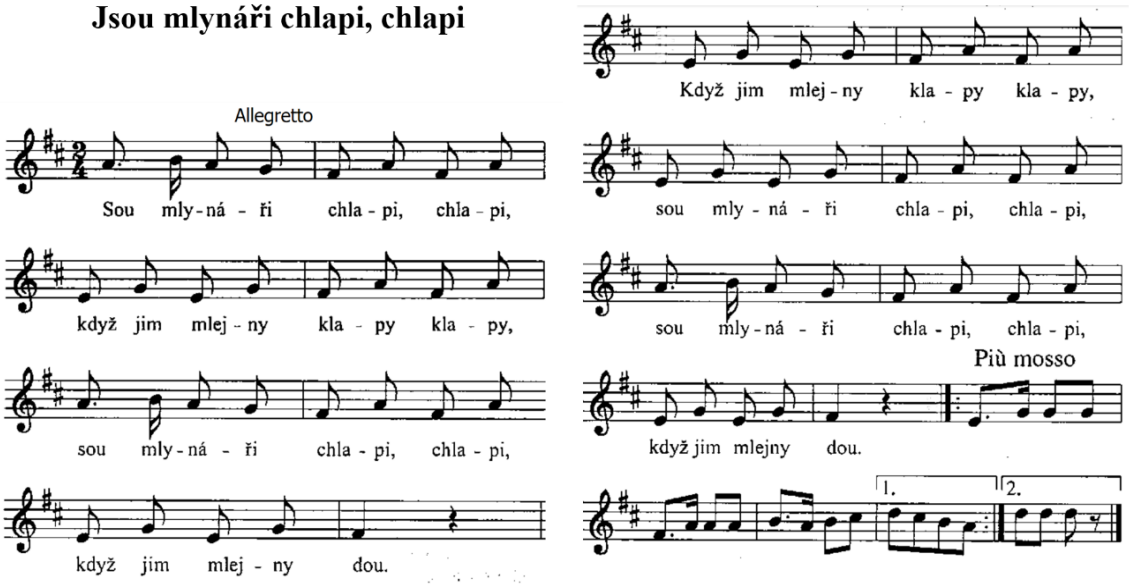

Obrázek 29 – Noty k písni Jsou mlynáři chlapi, chlapi

Žáci: Naučí se imitační metodou píseň „Jsou mlynáři chlapi, chlapi“. Následně se naučí kroky tance, který se k písni pojí.

Učitel: Po nácviku písně a tance učitel rozdělí třídu na dvě poloviny z nichž jedná zpívá a druhá tančí. Skupiny se vystřídají. Jednotlivé kroky tance učí podle následujícího popisu:

Tanec je prováděn ve dvoučtvrťovém taktu. Pohyby tanečníků imitují pohyb mlýnského kola a jeho klapání. První doba taktu je vždy více akcentovaná. Začínají proti sobě dva zástupy tanečníků, první drží ruce v bok, další položí ruce na ramena předešlému. Tanec je inspirován tancem „Mlynářský z Horní Branné“ folklorního souboru Krkonošský horal. Z důvodu náročnosti jsou z něj v úpravě použity pouze některé kroky. Noty a celý neupravený tanec dostupný z: http://www.lidovakultura.cz/2018/08/23/g-8-mlynarsky-z-horni-branne/

65 *Mlynářský z Horní Branné* [online]. Lidová kultura: [cit. 12.5.2020]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2018/08/23/g-8-mlynarsky-z-horni-branne/

Těžší varianta:

Takt	Pohyb
1.–8.	Zástupy tanečníků vycházejí proti sobě a směřují do výsledného kruhového postavení. Dostanou se do něj pomocí pomalých kroků s našlapováním shora, kdy se po došlápnutí jedné nohy ta druhá ohne v koleni a vymrští dozadu. Jeden krok je vždy prováděn na jednu dobu v taktu. Celkem jde tedy o 16 kroků. Díky pomalým krokům se zástupy přirozeně lehce naklánějí vždy na tu stranu, na které noze právě stojí.
9.–16.	Všichni se spojí do jednoho kola, drží se za ruce po celou dobu úseku. Na první dobu v taktu úkrok pravé nohy doprava, na druhou dobu přísun levé nohy k pravé. Celkem se tedy krok provede 8x.
17.–20.	Kruh se rozdělí na dvojice (nutno dopředu domluvit, jelikož zde není pravidelné rozdělení na chlapce a děvčata). Dvojice zůstanou v kruhovém postavení. Provléknou se za levé lokty a zatočí se doprava.
21.–24.	Dvojice stojí v kruhovém postavení. Provléknou se za pravé lokty a zatočí se doleva. V posledním taktu provedou na tři výrazné osminové noty tři podupy na místě.

Jednodušší varianta:

Takt	Pohyb
1. – 8.	Všichni se spojí do jednoho kola, drží se za ruce. Na první dobu v taktu provedou tanečníci úkrok pravé nohy doprava, na druhou dobu přísun levé nohy k pravé. Celkem se tedy krok provede 8x.
9. – 16.	Tanečníci setrvají v kruhu a drží se za ruce. Vždy na první dobu provedou úkrok levé nohy doleva, na druhou dobu přísun pravé nohy k levé. Celkem se tedy krok provede 8x.
17. – 20.	Kruh se rozdělí na dvojice (nutno dopředu domluvit, jelikož zde není pravidelné rozdělení na chlapce a děvčata). Dvojice zůstanou v kruhovém postavení. Provléknou se za levé lokty a zatočí se doprava.
21. – 24.	Dvojice stojí v kruhovém postavení. Provléknou se za pravé lokty a zatočí se doleva. V posledním taktu provedou na tři výrazné osminové noty tři podupy na místě.

Tabulka 7 a 8 – Popis tance Mlynářský, těžší a jednodušší varianta

❖ **Hodnocení hodiny**

Učitel: Dle svého výběru zvolí několik aktivit z průběhu hodiny.

Žáci: Na každou vybranou aktivitu, kterou jim učitel slovně předloží, ukazují rukou palec na škále od: palec nahoru (šlo mi to výborně) až po palec dolů (ještě musím více trénovat).

Lašsko

ročník organizace uspořádání čas

Region: Lašsko

Cíl: nácvik tance Ondráš, komparace písně Už ty pilky dořezaly a Janáčkovy skladby Pilky (z cyklu Lašské tance), porovnání spisovné češtiny a lašského nářečí, nácvik lašské lidové písně

Hudební činnosti: poslechové, vokální, hudebně pohybové

Pomůcky: tabulka s textem písně „Už ty pilky dořezaly“, kartičky s dvojicemi slov

Klíčové kompetence: sociální a personální, komunikační, k řešení problému, k učení

- **Motivační hádanka**

Učitel: Hraje a zpívá píseň *Už ty pilky dořezaly*.

Žáci: Do dvojic obdrží rozstříhaný text písně. Dle učitelova zpěvu rovnají text. Po seřazení lístečků si žáci ověří správnost narovnání tím, že z písmen vznikne slovo „Lašsko“.

Už ty pilky dořezaly,	----
už ty mlynky domlely,	L
už sedlaci vymlatili,	A
maju prazdne stodoly.	Š
Jura enem poskakuje,	S
Hanka se zas jen toči,	K
muzikanti podřimuji,	O
hrom ať do nich uhodi!	----

Obrázek 30 –Text písně Už ty pilky dořezaly

❖ **Lašské nářečí**

Žáci: Roztřídí kartičky viz obrázek 31 do dvou sloupců. Do jednoho z nich rovnají spisovná slova, do druhého sloupce odpovídající výrazy v lašském nářečí. Následně s učitelem diskutují o rozdílech spisovné řeči a lašského nářečí. Nakonec si společně přečtou nahlas všechna lašská slova na kartičkách a text písničky pilky.

Učitel: Kontroluje s žáky cvičení a vede diskuzi.

mlynky	točí
toči	galanka
skřipky	list
enem	čut
dívka	mlýnky
chrást	cítit
skoro	housle
jenom	brzo

Obrázek 31 – Lašské nářečí a spisovná čeština

❖ **Rozezpívání**

1) Dechová cvičení

Žáci + Učitel: Představují si, že před nimi Hanka toči (viz text písně Už ty pilky dořezaly). Je ale po práci vyčerpaná a nemá dost síly. Žáci ji proto mají svým dechem pomoct se roztočit. Provedou hluboký nádech, zadržení dechu a následně ústy souvisle vydechují (foukají) na čtyři, šest či osm dob nejprve slabě, poté silněji.

2) Artikulační cvičení

Učitel: **„***Hanku už jsme roztočili, teď nám ale ještě chybí hudba, když muzikanti podřimují. Jaké zvuky dělají různé hudební nástroje?*“

Žáci: Vymýšlejí zvuky nástrojů a artikulačně správně je opakovaně vyslovují.

Například: flétnička *písk písk písk,* kontrabas *brum brum brum*, kytara *brnk brnk brnk,…*

3) Hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 32. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

Žáci: Zpívají dle učitele, stojí v postoji vhodným pro zpěv.

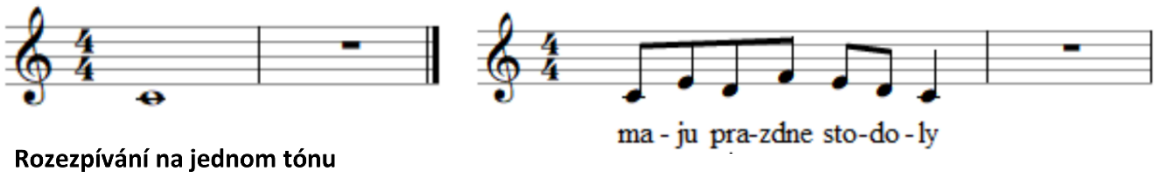

Rozezpívání na jednom tónu

1. muzikanti podřimuji
2. hrom ať do nich uhodi
3. Jura enem poskakuje

Obrázek 32 – Hlasová cvičení

- **Nácvik písně *Už ty pilky dořezaly*[66] (imitační metoda)**

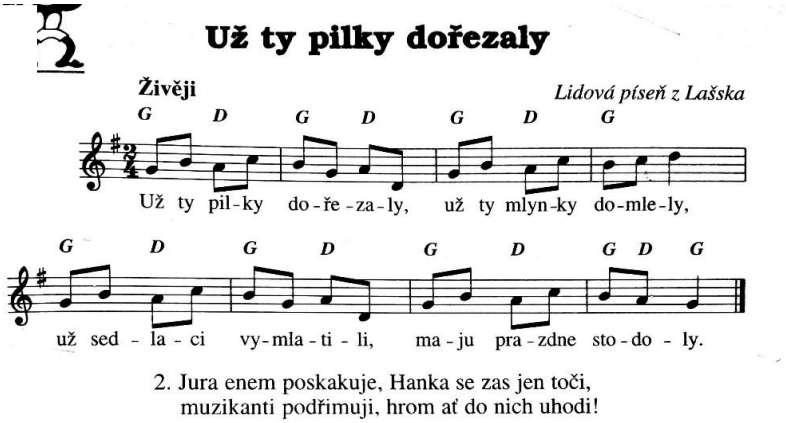

Obrázek 33 – Noty k písni Už ty pilky dořezaly

[66] LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. Str. 51. ISBN 80-7235-322-5.

❖ **Poslech *Lašské tance: Pilky*[67]**

Učitel: Pouští žákům stylizovaný tanec *Pilky* z Janáčkových Lašských tanců, který byl inspirován lašskou lidovou písní stejného názvu. Po poslechu se ptá žáků, jaké hudební nástroje v ukázce slyšeli. Následně zjišťuje, jaké informace mají o skladateli Leoši Janáčkovi.

Odkaz dostupný z: https://www.youtube.com/watch?v=H437w1nA-jA

Žáci: Při sluchové analýze tance *Pilky* vypisují na papír hudební nástroje, které poznají. Po poslechu ukázek probíhá mezi žáky a učitelem diskuze o nástrojích symfonického orchestru.

❖ **Rozezpívání**

1) Dechová a artikulační cvičení

Žáci: Hrají si na sochy. Nehybně stojí ve vzpřímeném postoji a snaží se dýchat tak, aby se jim co nejvíce zvedalo břicho, ale ramena se nehýbala. Vybraný žák jde k tabuli a napíše na ni jedno z lašských slov, které zaznělo v předchozí aktivitě. Ostatní žáci se snaží slovo ústy bezhlasně vyslovit tak, aby učitel poznal, které slovo je na tabuli napsáno.

Učitel: Vybírá žáka, který na tabuli napíše lašské slovo. Poté žákům odezírá ze rtů a snaží se přijít na slovo, které je na tabuli napsáno.

[67] Kristýna Brveníková (2009). *„Pilky" („Lašské tance"),* YouTube [cit. 8.7.2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=H437w1nA-jA

2) Hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 34. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

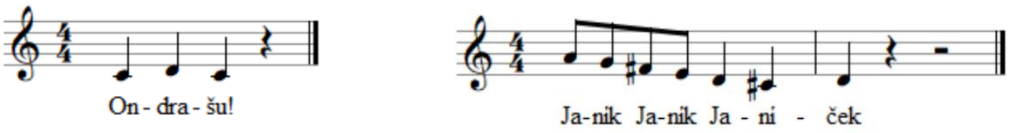

Obrázek 34 – Hlasová cvičení

- **Nácvik písně[68] *Ty, Ondrašu*[69] (imitační metoda)**

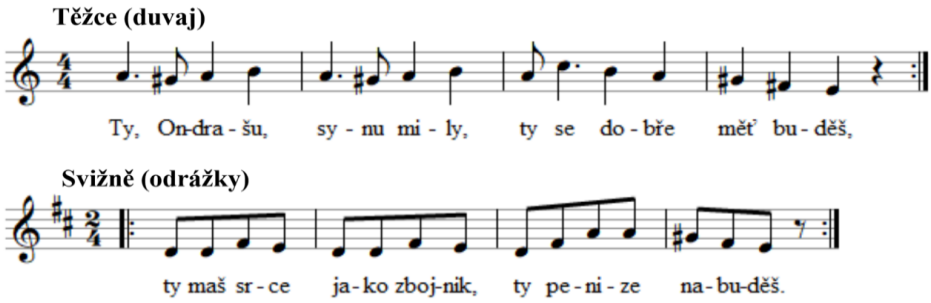

Obrázek 35 – Noty k písni Ty, Ondrašu

- **Tanec *Lašský skok Ondraš***

Popis tance: Žáci stojí v kruhu otočení směrem do středu. Každý si spojí vlastní ruce za zády a zpívá se první sloka. Poté žáci tančí viz tabulka 9 a učitel je doprovází na nástroj. Taneční kroky jsou ke shlédnutí na videonahrávce dostupné z: http://www.lidovakultura.cz/2019/08/16/e-6-lassky-skok-ondras-ve-ctverici/

Pozn.: Taneční kroky byly lehce upraveny z důvodu obtížnosti a věku žáků v otočkách.

[68] *Lašský skok Ondraš* [online]. Lidová kultura: [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2019/08/16/e-6-lassky-skok-ondras-ve-ctverici/

[69] Akordické značky: první až třetí takt Dmi, první doba čtvrtého taktu H, druhá doba A. Pátý až sedmý takt D, osmý takt H.

Takt	Pohyb
1.– 3.	Na první dobu taktu vždy provedou tanečníci malý krok vpřed pravou nohou. Na druhou dobu levou nohu lehce zdvihnou nad podložku a na pravé provedou malý poskok vpřed. Na třetí a čtvrtou dobu se opakuje stejný krok, jen se střídají strany. Krok vpřed se tedy provede levou nohou, pravá se lehce zdvihne a na levé malý poskok vpřed.
4.	Všichni provedou tři podupy (pravá noha, levá, pravá)
5.– 7.	Na první dobu taktu provedou tanečníci malý krok vzad levou nohou, na druhou zvednu pravou lehce nad podložku a na levé poskočí vzad. Na třetí a čtvrtou dobu se krok opakuje, jen se vystřídají strany. Vzad se tedy posouvá pravá noha, nad podložku zdvihá levá a na pravé se poskakuje vzad.
8.	Všichni provedou tři podupy (levá noha, pravá, levá)
9.– 11.	Na první polovinu doby se tanečníci rozkročí, na druhou polovinu nohy poskokem snoží tak, že se tělo pohybuje mírně po obvodu kruhu.
12.	Tanečníci se rychle otočí za pravým ramenem na tři drobné kroky.
13.– 15.	Na první polovinu doby se tanečníci rozkročí, na druhou polovinu nohy poskokem snoží tak, že se tělo pohybuje mírně po obvodu kruhu.
16.	Tanečníci se rychle otočí za pravým ramenem na tři drobné kroky.

Tabulka 9 – Popis tance Lašský skok Ondraš

- **Hodnocení**

Žáci: Obdrží jeden žlutý a jeden zelený lísteček. Na žlutý každý krátce napíše, ve které aktivitě se mu nejvíce dařilo. Na zelený, která z aktivit ho nejvíce bavila.

Učitel: Hodnotící lístečky vybere a pro vlastní potřebu si je prostuduje.

Valašsko

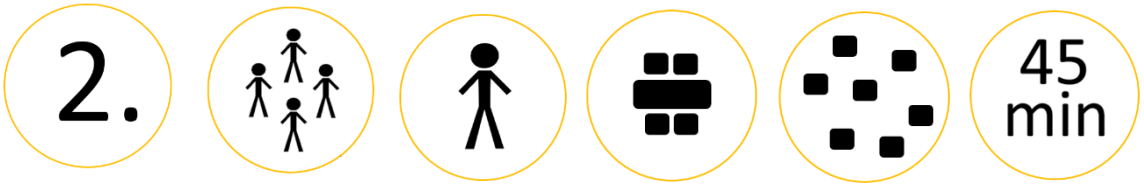

ročník organizace uspořádání čas

Region: Valašsko

Cíl: přiřazení rytmu k notovému zápisu, nácvik písně imitační metodou, obrazová a zvuková analýza nástrojů valašské lidové muziky

Hudební činnosti: poslechové, vokální, hudebně pohybové

Pomůcky: tabulka s hudební šifrou na tabuli, tabulky s rytmickým zápisem a textem o Valašsku, melodický nástroj

Klíčové kompetence: sociální a personální, komunikační, k řešení problému, k učení

- **Motivace *Zlatá brána***

Učitel: Připomene či vysvětlí žákům princip hry „Zlatá brána“, společně si s žáky zopakují text i melodii písně.

Žáci: Jedna dvojice žáků vytvoří z rukou bránu, ostatní ji v zástupu podcházejí. Na poslední slabiku písně dvojice spustí ruce dolů a uvězní tak jednoho z hráčů. Hra se opakuje, dvojice se vymění. Žáci doprovází pohybovou hru zpěvem.

- **Motivace *Charakteristiky hudebních nástrojů***

Učitel: Jmenuje charakteristiky hudebních nástrojů a hudebních znaků (neuvádí přímé názvy). Učitel určí žáka, který jde k tabuli a ten po správné identifikaci nástroje či znaku otočí příslušnou kartičku na opačnou stranu.

Žáci: Hledají v tabulce nástroje a znaky, které odpovídají učitelově charakteristice. Na tabuli postupně otáčejí kartičky, kde se postupně zobrazují písmena přesmyčky. Po získání všech písmen přesmyčky se snaží složit slovo VALAŠSKO.

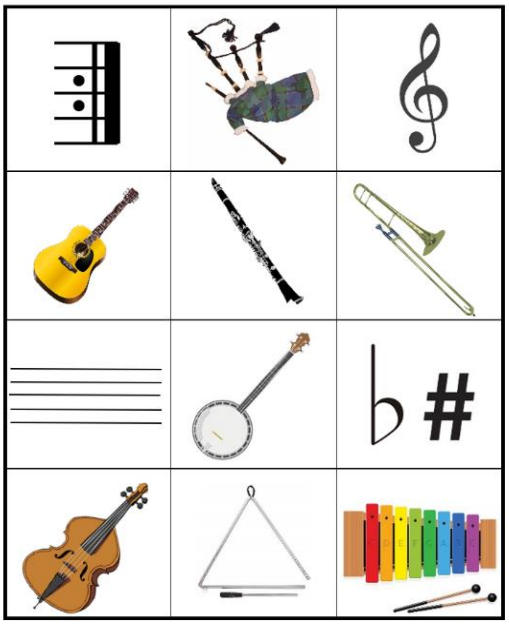

Obrázek 36 – Přední strana kartiček

S		A
K	V	
A		L
	Š	O

Obrázek 37 – Zadní strana kartiček

❖ **Motivační rytmické cvičení *Valašsko***

Učitel: V předem stanoveném pořadí hraje na jednom tónu rytmické figury viz tabulka 10. Pro výrazné odlišení krátkých a dlouhých tónů je třeba zvolit vhodný hudební nástroj (housle, klavír, zvonkohra, …). Při čtení kontrolního textu na vrchní straně kartiček eventuelně doplňuje informace obrázky a videonahrávkami.

Žáci: Po zahrání rytmické figury mají za úkol najít kartičku s jeho grafickým zápisem. Kartičky odpovídající příslušným rytmickým figurám pokládají pod sebe (první zařadí nahoru). Po předvedení poslední figury kartičky otočí. Při správné analýze hraných rytmů se objeví na vrchní straně kartiček kontrolní souvislý text.

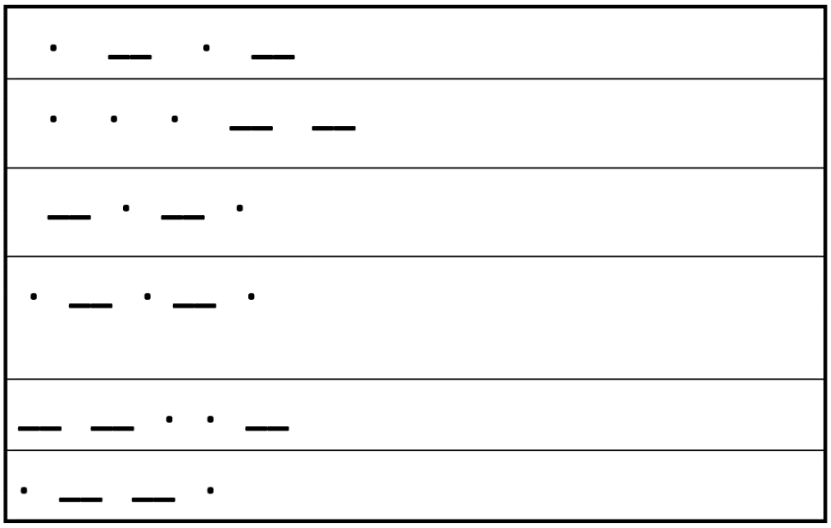

Obrázek 38 – Informace o Valašsku vrchní strana

Valašsko se nachází u hranic se Slovenskem.
Nalezneme zde pohoří Beskydy a město Zlín, Vsetín, Rožnov pod Radhoštěm nebo Valašské Meziříčí. Znáte některé z nich?
Lidem žijícím na Valašsku se přezdívalo Valaši. Jejich nejčastější obživou bylo v dřívějších dobách pastevectví.
Valašský kroj byl jednoduchý. Dokázal bys přiřadit název části oděvu k jeho obrázku? rubáč kordulka sukně fěrtoch krpce
Takto vypadá typický valašský lidový tanec. Říká se mu „valaský“.
Poznáš, které nástroje hrají ve valašské lidové muzice?

Obrázek 39 – Informace o Valašsku spodní strana

❖ **Poslech *Nástroje valašské lidové muziky*[70]**

Učitel: Pustí žákům videoukázku valašské lidové písně dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=lGihrTVO6CE&t=79s.

Následně řídí diskuzi o interpretaci písně a probíhá kontrola zadaného úkolu.

[70] Vusondras (2020). *Žertovné z Valašska*, YouTube [cit. 8.1.2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=lGihrTVO6CE&t=79s

Žáci: Snaží se v ukázce analyzovat jednotlivé hudební nástroje.

- **Pohybová aktivita *Nástroje valašské lidové muziky***

Učitel: Ukazuje celé třídě obrázky libovolných hudebních nástrojů i s jejich názvy.

Žáci: Žáci ve stoje reagují pohybem na předkládané obrázky. Pokud se domnívají, že daný nástroj patří do lidové valašské muziky, udělají výpon. Pokud si myslí, že nepatří, dřepnou si. Žáci využívají předchozí zkušenosti z diskuze a poslechu lidové valašské písně.

- **Rozezpívání**

1) Dechová cvičení

Žáci + Učitel: Představují si, že hrají na zobcovou flétnu. Provedou nádech, krátké zadržení dechu a poté výdech na čtyři, šest či osm dob. Snaží se o jemný a táhlý výdech, jako by foukali do flétničky. Učitel zadává žákům instrukce a dohlíží na správné provedení dechového cvičení.

2) Artikulační cvičení

Žáci + Učitel: Čtou slova[71] z tabule a snaží se o jejich přesnou výslovnost. Společně s učitelem diskutují o významu těchto slov.

3) Hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 40. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

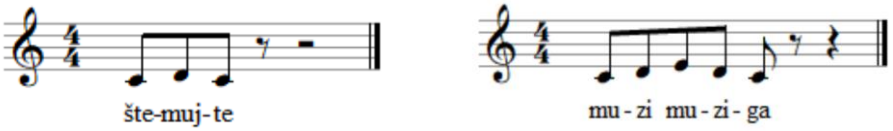

Obrázek 40 – Hlasová cvičení

[71] Slova na tabuli: muziganti, štemujte, jedovať, grobijáni, všeci, ináč

❖ **Nácvik valašské písně *A vy, páni muziganti*[72] (imitační metoda)**

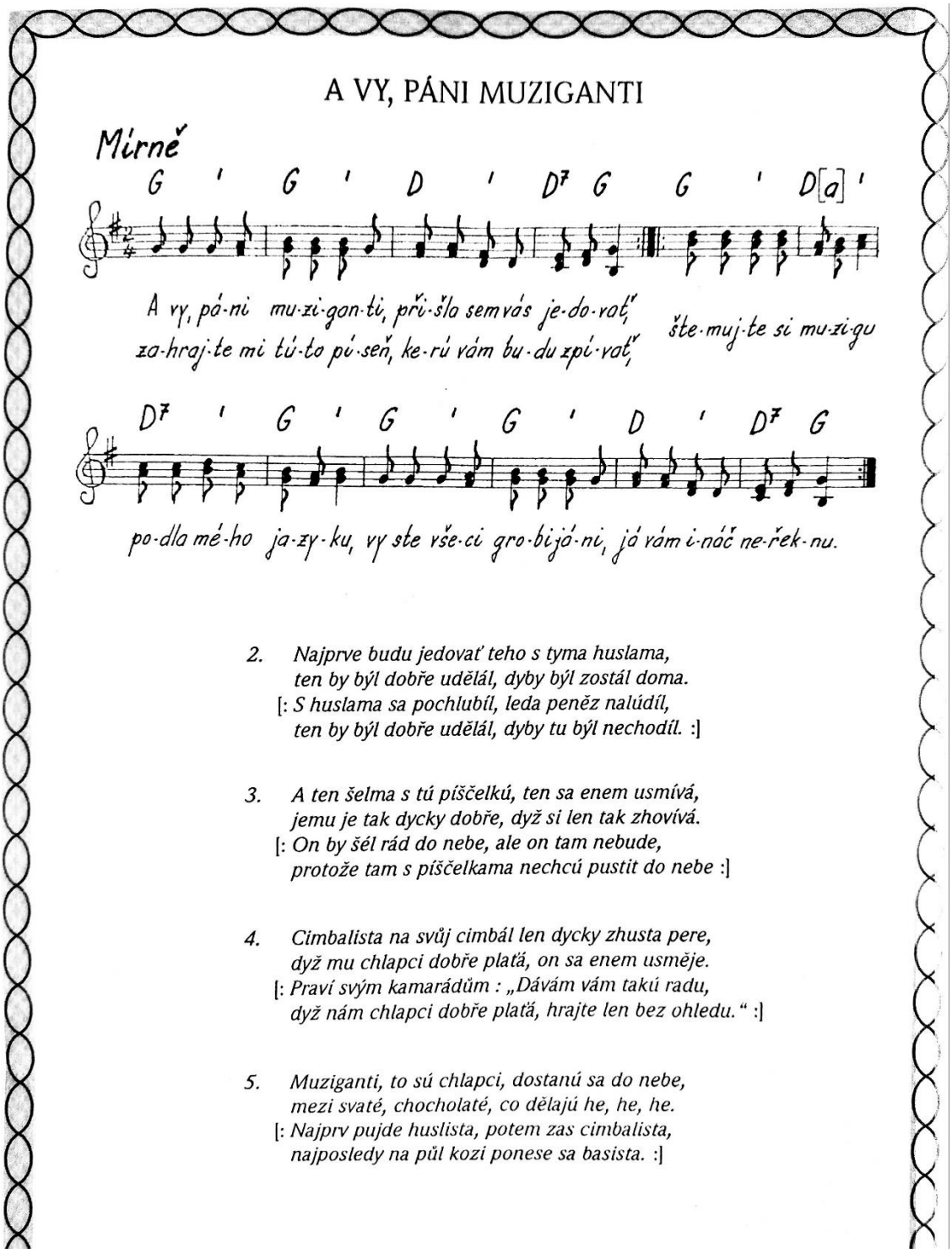

Obrázek 41 – Valašská píseň A vy, páni muziganti

[72] OLIVA, Petr. *Rožnovské hodiny VII.* Brno: ORPHIS, 1998. Str. 5.

Učitel: Předvede dětem všechny sloky písně. Zkontroluje odpovědi žáků, o kterých hudebních nástrojích se v písni zpívalo. Vysvětlí také dětem neznámá slova. Následně žáky naučí první sloku písně imitační metodou.

Žáci: Při poslechu písně, kterou interpretuje učitel, počítají, o kolika hudebních nástrojích se v písni zpívá. Názvy nástrojů si mají za úkol zapamatovat. Imitační metodou se naučí první sloku písně.

- **Hodnocení**

Učitel: Určí dvě místa ve třídě, která budou znázorňovat nejlepší a nejhorší hodnocení. Postupně uvádí aktivity realizované v hodině a nechává prostor žákům pro hodnocení.

Žáci: Jednotlivé aktivity hodnotí děti tak, že si stoupají mezi dvě určená místa podle toho, jak svoji úspěšnost v dané aktivitě hodnotí.

Horácko

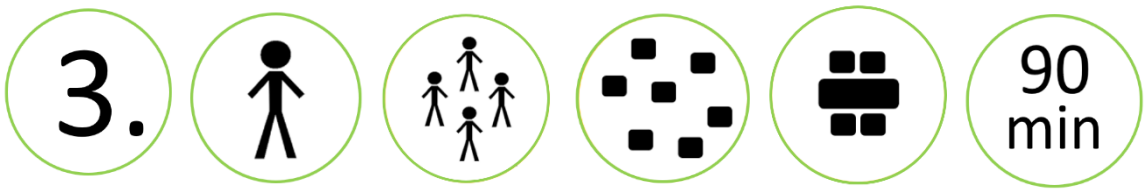

ročník organizace uspořádání čas

Region: Horácko

Cíl: charakteristika adventních tradic na Horácku, nácvik horácké vánoční koledy, tvorba doprovodu ke koledě, kvíz, pohybová improvizace do proudu znějící hudby

Hudební činnosti: instrumentální, vokální, pohybové

Pomůcky: texty adventních a vánočních tradicích na Horácku, orffovské nástroje pro několik skupin, kvíz o Horácku, papíry, punčochy do skupin, obrázky

Klíčové kompetence: komunikativní, k učení, k řešení problémů

- **Motivace *Svatá Barbora***

Učitel: Vstupuje do třídy v převleku za svatou Barboru, která bude děti provázet vánoční hodinou. Po splnění dílčích úkolů bude dětem vyprávět postupně o adventních tradicích Horácka. Texty viz strany 100 a 101. Celou hodinu provází aktivizační hra. Pokud někdo ze třídy řekne „Muli se, muli se[73]“, musí každý ihned všeho nechat a napodobit pantomimou modlení se, jak bylo při svátku svaté Barbory na Horácku zvykem.

- **Diskuze *Adventní a vánoční zvyky***

Žáci: Sedí v kroužku a aktivně se zapojují do rozhovoru o adventních a vánočních zvycích.

Učitel: Jako svatá Barbora dětem naslouchá, diskuzi usměrňuje a doplňuje o chybějící důležité informace.

[73] Starý výraz pro „modli se“.

❖ **Nácvik písně *Štěstí, zdraví, pokoj svatý*[74] (imitační metoda)**

Učitel: Zajišťuje instrumentální doprovod ke zpěvu žáků. Koleda je radostného a živějšího charakteru. Po nácviku vypráví krátce dětem o tradicích a životě svaté Barbory a s ní spojených tradicí.

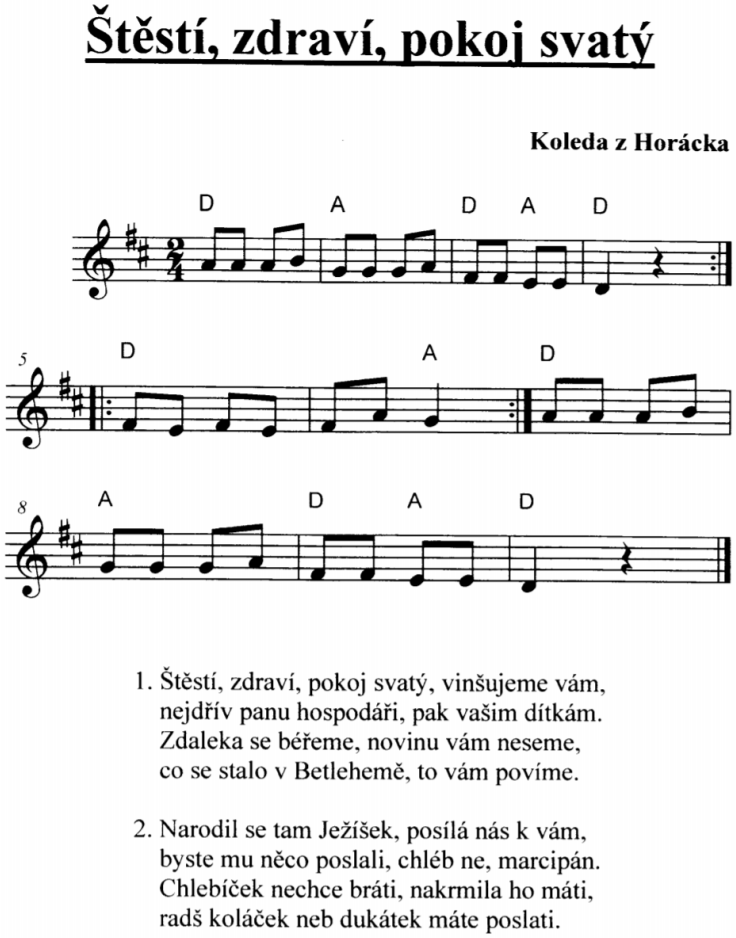

Obrázek 42 – Noty k písni Štěstí, zdraví, pokoj svatý

[74] *Štěstí, zdraví, pokoj svatý* [online]. Javorníček Brno, dětský folklorní soubor: © 2018 [cit. 1.5.2018]. Dostupné z: http://www.javornicek.cz/zpevnik-koledy--868.html

❖ **Instrumentální doprovod k písni *Štěstí, zdraví, pokoj svatý***

Žáci: Jsou rozděleni do čtyř skupin. Každá z nich má za úkol vytvořit ke koledě *Štěstí, zdraví, pokoj svatý* instrumentální doprovod na orffovské nástroje či doprovod za pomoci hry na tělo. Výsledek kolektivní práce prezentuje každá skupina před třídou.

Učitel: Pomáhá žákům s tvorbou doprovodů. V roli svaté Barbory pak vypráví dětem krátce o dalším svátku slaveném v adventním období, o sv. Mikuláši.

❖ **Skupinový kvíz[75] *Sv. Lucie***

Učitel: Promítá dětem na interaktivní tabuli kvíz viz obrázek 44 ze strany 100, při kterém se dozví určité informace o Horácku. Při volbě správných odpovědí na otázky získají písmena, ze kterých sestaví název dalšího příběhu. Text o svaté Lucii následně přečte.

Žáci: Zůstávají ve skupinách. Každá skupina se snaží vyluštit název dalšího krátkého příběhu.

❖ **Hledání dvojic *Vánoční tradice***

Učitel: Dle svého výběru pořídí obrázky tradic štědrého dne a k nim náležící názvy. Předává skupinám dárek od svaté Lucie, která dětem za odměnu nadělí každé skupině plnou punčochu obrázků a lístečků s popisem k další aktivitě. Následně při práci skupin chodí mezi nimi a pomáhá jim se správným řešením úkolu.

Žáci: Každá skupina obdrží jednu punčochu. V ní naleznou obrázky a popisky, které mají za společné domluvy přiřadit k sobě.

[75] Kvíz je možné předložit i ve formě pracovního listu.

❖ **Pohybová improvizace do proudu znějící hudby**[76]

Žáci + učitel: Žáci stojí v kruhu, každý má v ruce jeden obrázek z předchozí aktivity. Společně s učitelem si zopakují různé pohybové kreace. Poté jsou vyzváni k tomu, že dokud bude učitel hrát a zpívat, mají pohybově improvizovat. Ve chvíli, kdy hudba utichne, zastaví pohyb a na malou chvíli se z nich stanou sochy. V tento okamžik učitel vyzve některé žáky, aby šli odevzdat dané obrázky, které drží v ruce. Hra pokračuje až do vyčerpání obrázků.

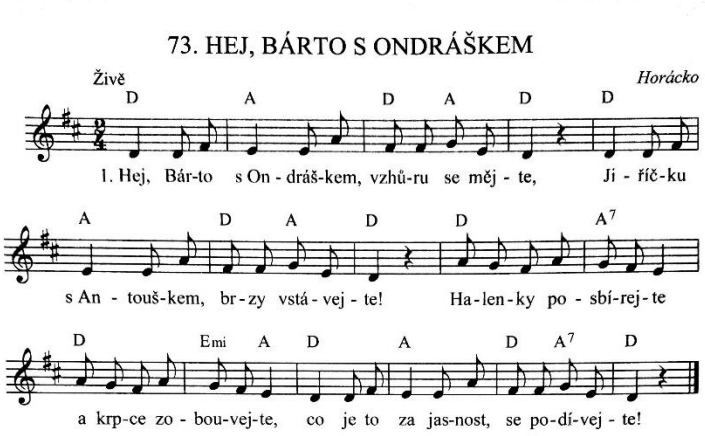

2. Ejhle, anděl Páně se ukazuje,
radostnou novinu nám oznamuje:
narodil se Syn Boží
v Betlémě mezi zvěří,
tam, v chlévě na seně v jesličkách leží.

3. Hola, tam, bratrové, s prázdnem nepůjdem,
snad tomu panáčku něco darujem.
Kubo, vezmi ovečku,
dej ji tomu panáčku,
a ty zas berana, milý Honzíčku!

4. Ondřeji, Matěji a ty, Viléme,
přineste sem brzy to tučné tele!
Každý, co má, ať jde sem,
dohromady to snesem,
potom to k Betlému všichni ponesem.

5. A když jsme se všichni k Betlému sešli,
každý, co jsme měli, dary přinesli,
přejmi je, dítě malý,
co jsme ti darovali,
za to ti vzdáváme srdečné chvály.

6. Už se navracujem zas k svému stádu,
přijmi nás, Ježíšku, pod svou ochranu,
a po tomto životě,
po té vezdejší psotě,
ať tě uhlídáme v věčném životě.

Obrázek 43 – Noty k pohybovému doprovodu Hej, Bárto s Ondráškem

[76] SVOBODA, Pavel. *Naše nejkrásnější koledy*. Praha: Triton, 2011. Str. 77. ISBN 978-80-7387-525-1.

❖ **Hodnocení hodiny**

Žáci: Každý obdrží několik malých obrázků nástrojů horácké lidové muziky. Dle pokynů učitele žáci jednotlivé obrázky zvedají.

Učitel: Zopakuje s dětmi názvy hudebních nástrojů na obrázcích. Poté pokládá otázky a žáci na ně reagují zvednutím obrázku. Např.: *„Komu šel úspěšně kvíz, zvedne housle.“*

Pracovní list Horácko

1. V regionu Horácko nalezneme město_____ _____.

Praha	Havlíčkův Brod	Hradec Králové
C	L	O

2. Z tohoto regionu můžeme znát hudební nástroj skřipky – dyndy, které jsou velmi podobné _____, také mají 4 struny, jen mají hranatější tvar a jsou dlabané z jednoho kusu dřeva.

houslím	klarinetu	kytaře
U	E	P

3. K houslím, viole, kontrabasu a flétně či klarinetu, patří do zdejší lidové muziky také _____, což je nástroj typický pro lidovou moravskou muziku.

klavír	cimbál	fagot
S	C	E

4. Oproti regionům položených v horách, jsou zdejší kroje více zdobené. Oblast proslula především mužskými „blanovými" kožichy z _____ _____ s barevnými výšivkami na zádech.

medvědí kůže	vlčí kůže	beraní kůže
A	R	I

5. Kromě tradičního obkročáku, hulána, mazurky či kolových tanců se zde hojně tančí i _____, tedy tance, ve kterých se mění takt. T tanečníci jsou tedy nuceni podřizovat své kroky muzice ještě více, než je tomu u jiných tanců.

mateníky	valčíky	polky
E	U	P

Tajenka: Svatá __ __ __ __ __

Obrázek 44 – Pracovní list Horácko

Texty k hodině o regionu Horácko

Povídání o svaté Barboře[77]

Barbora žila v době kolem roku 300 v Turecku. Křesťané byli tehdy pronásledováni a pro svou víru zabíjeni. Barbora se však seznámila s Kristovým učením a byla rozhodnuta zasvětit mu svůj život. Otec s tím nesouhlasil, Barboru proto nechal uvěznit do věže. Ta však víru neztratila a později se jí dokonce podařilo utéct. Nakonec však byla pro svou víru mučena a popravena. Tradice s trháním barborek, tedy třešňových větviček, vznikla proto, že prý údajně Barbora před svou smrtí jednu utrhla a nesla v ruce. Krátce po její smrti pak uprostřed zimy vykvetla. Dříve se tak proto na mnoha místech držela tradice, že pokud si děvče utrhlo na den sv. Barbory třešňovou větvičku, a ta do Božího hodu Vánočního vykvetla, splnilo se děvčeti jeho tajné přání. Kromě této tradice bylo také běžné, že se na 4. prosince neprovdaná děvčata oblékala do bílých šatů a s pomoučenou tváří obcházela světnice. Když takto oděná dívka do světnice přišla, zabručela „Muli se, muli se“. Kdo se nepomodlil, byl potrestán.

Povídání o svatém Mikuláši[78]

Dle legendy byl Mikuláš narozen před 1700 lety do křesťanské rodiny. Brzy však o rodinu přišel a zdědil majetek. Protože byl od srdce dobrým mužem, z majetku hojně rozdával chudým a potřebným lidem. Jednoho dne se například dozvěděl, že jeden ze sousedů má tři dcery a jsou ve veliké nouzi. Chodil tedy po 3 večery k jejich oknu a vždy jim do něj vhodil trochu zlata. Nechtěl, aby ho při obdarovávání viděli a děkovali mu – důležité pro něj bylo, že jeho dobré skutky viděl Bůh. Později, když byl Mikuláš na cestě do Svaté země – tedy do míst, kde žil dříve Ježíš, zvolili ho v těchto místech biskupem, i když sám Mikuláš se tomu velmi bránil, jelikož byl skromným a pokorným

[77] *Vánoční zvyky – převážně z Horácka, Podhorácka a Žďárska* [online]. Folklor: ©1998-2021 [cit. 10. 7.2020]. Dostupné z: http://folklor.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122150

[78] *Sv. Mikuláš* [online]. Víra pro děti: [cit. 10. 7.2020]. Dostupné z: https://deti.vira.cz/kalendar/advent/adventni-svati/sv-mikulas

člověkem. I nadále se zajímal o chudé a prosté lidi, pomáhal jim a říká se, že za oknem nechával něco na zub pro děti.

Tradičně pak na Horácku v dřívějších dobách chodil na připomenutí 5. 12. Mikuláš buďto sám, nebo s andělem a čertem, případně dvěma čerty, pokud byla tamní mládež zvláště rozpustilá. Při vkročení do světnice požadoval po dětech, aby se pomodlili a doznali se tedy Bohu ke svým hříchům a litovali jich. Pokud se dotyčný pomodlit odmítal, přivázali do ke kůlu na zamrzlém rybníku a když mu bylo ouvej, ještě rád se každý pomodlil. Dnes už ale Mikuláš nemá tradičně takto krutou podobu. Děti dostanou odměnu za hezky naučenou básničku či písničku[79].

O svaté Lucii

Obrázek 45 – Obrázkové povídání (svatá Lucie)

[79] *Vánoční zvyky – převážně z Horácka, Podhorácka a Žďárska* [online]. Folklor: ©1998-2021 [cit. 10. 7.2020]. Dostupné z: http://folklor.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122150

Slovácko

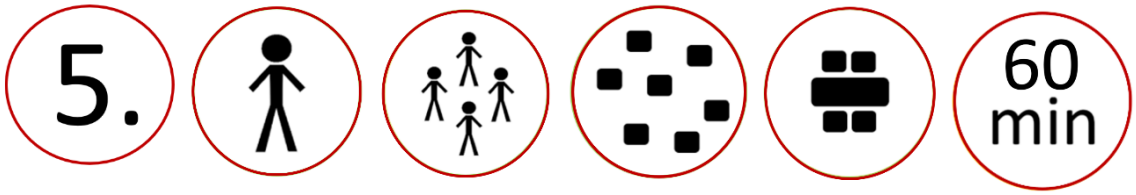

ročník organizace uspořádání čas

Region: Slovácko

Hudební činnosti: vokální, instrumentální

Cíl: analýza notopisu, pracovní list „Jízda králů“, reprodukce či produkce vyvolávek (zvolání), nácvik písně imitační metodou

Pomůcky: šifry, interaktivní tabule s videonahrávkou, pracovní listy, nástroje z orffovského instrumentáře

Klíčové kompetence: komunikativní, sociální a personální, k učení

- **Motivační šifra**

Žáci: Luští šifru tak, že přiřadí adekvátní názvy not k jejich zápisu. Když se seřadí karty správně, vyjde v tajence slovo JÍZDA KRÁLŮ. Vzhledem k náročnosti úkolu mají k dispozici na tabuli napsanou stupnici C dur ve dvou oktávách s názvy tónů. Kontrolou v tomto cvičení je vlastní tajenka *Jízda králů*.

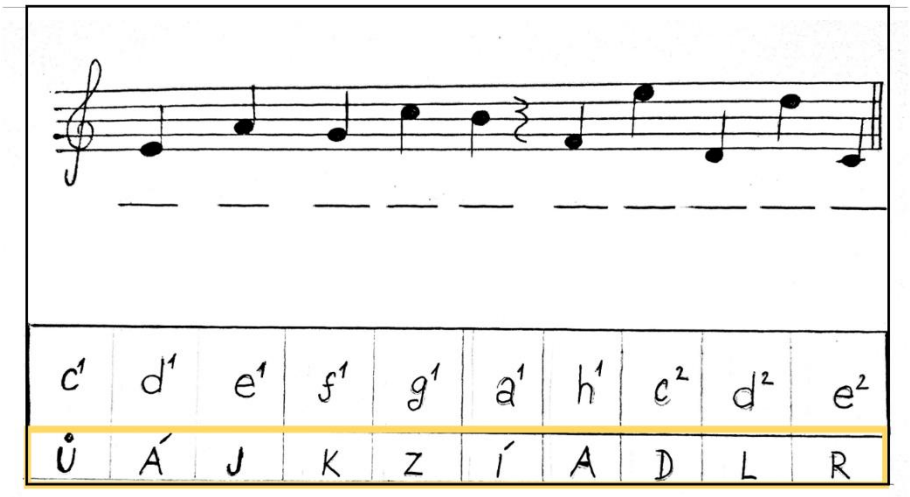

Obrázek 46 – Motivační šifra pro skupiny

❖ **Pracovní list *Jízda králů***

Žáci: Ve skupinách po čtyřech si přečtou si neúplný text viz obrázek 52 na straně 107. Následně shlédnou vybrané pasáže z videa o Vlčnovské jízdě králů. V průběhu dokumentu doplňují do pracovního listu chybějící informace.

***Učitel*:** Pouští žákům vybrané pasáže dokumentu a zároveň jim pomáhá při odhalení klíčových informací. V případě nutnosti video pozastavuje. Následuje kontrola pracovního listu.

Video[80] dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400015-jizda-kralu&autoplay=1&rel=0&controls=1&showinfo=0

❖ **Rytmické vyvolávky**

Žáci: Po shlédnutí dokumentu vysvětlí, co jsou vyvolávky. Dále mají za úkol ve skupinách jednu či více legračních a rytmických vyvolávek vymyslet. Vyvolávku mají navíc ozvučit hrou na tělo či orffovské nástroje. Nakonec ji předvedou před třídou.

Učitel: Pomáhá žákům vymýšlet vyvolávky a tvořit k nim doprovod. V případě, že si skupiny neví rady, jim vyvolávku pomáhá vymyslet, nebo jim nějakou použitou ve videu sám předkládá.

❖ **Rozezpívání**

1) Artikulační cvičení

Učitel: Předvede žákům píseň, kterou se budou učit. Artikulační cvičení uvede následující tematickou motivací: Janoško stojí pod oknem a chce si se svou milou domluvit schůzku. Ta však nemůže okénko otevřít. Janoško se přesto snaží promluvit. Nyní učitel vyzve žáky, aby si ve dvojicích zkusili sdělit nějaké informace (jakoby přes zavřené okno) pouze pohybem úst, ale bez zvuku.

[80] KALLUS, Otto, KRINCVAJOVÁ, Věra a kol. (2014). *Jízda králů*. © Česká televize 1996-2021 [cit. 1.5.2018]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400015-jizda-kralu&autoplay=1&rel=0&controls=1&showinfo=0

Žáci: Ve dvojicích trénují artikulaci tak, že se snaží sdělit spolužákovi informace pouze pomocí mimiky.

2) Hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 47. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

Žáci: Zpívají dle učitele, stojí v postoji vhodném pro zpěv.

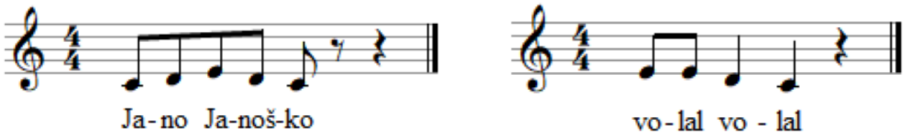

Obrázek 47 – Hlasová cvičení

❖ **Nácvik písně *Ja, keď sa Janoško*[81] (imitační metoda)[82]**

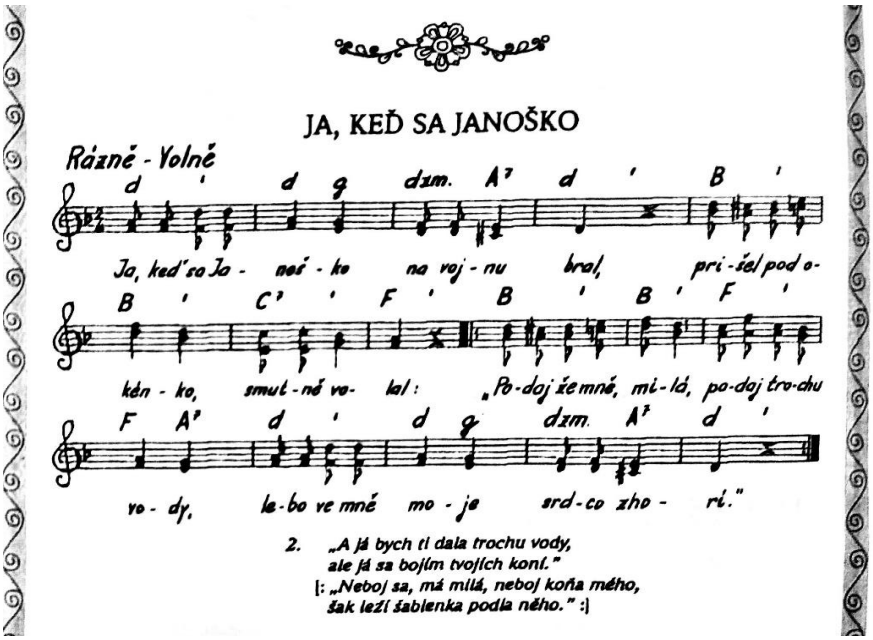

Obrázek 48 – Noty k písni Ja, keď sa Janoško

[81] OLIVA, Petr. *Lásko, bože, lásko II.* Brno: ORPHIS, 1995. Str. 12.

[82] Písnička je v originále poměrně vysoko. Doporučuji ji transponovat do pěveckých dispozic žáků (např. h moll).

Žáci: Pro upevnění písně se rozdělí na tři skupiny: Janoško, milou a vypravěče. Každá skupina zpívá příslušnou část písně.

- **Hodnocení**

Žáci + učitel: Každý obdrží několik obrázků not s různými hodnotami. Učitel opakuje aktivity, které žáci během hodiny absolvovali a u každé z nich mají žáci za úkol zvednout v ruce jednu kartičku dle toho, jak jim daná aktivita šla. Čím větší hodnota noty, tím větší úspěch.

Jízda králů

Obrázky 49, 50 a 51 – Jízda Králů

Vítejte na_____v čase letnic, což jsou svátky začínajícího_____. Svého času se tyto jízdy konaly v mnoha obcích jihovýchodní_____. Dnes už se jedná pouze o tradici. Původ tradice je zahalen tajemstvím, není totiž znám.

Přípravy jízdy králů začínají už na_____, kdy si skupina_____vybere svého krále. Toho pak představí koncem ledna na plese. Jízda králů odjakživa patřila odvedencům – tedy hochům, kteří dosáhli dospělosti a byli povoláni k _____ _____. Za krále si však musí zvolit chlapce mladšího, tak velí tradice.

Přípravami žije veliká část obce. Po celou zimu se připravují_____ na koně. Rodině zvoleného krále v tom pomáhá příbuzenstvo, sousedi i známí. V předvečer_____si legrútská chasa vyzvedne svého krále, aby si králové (starý a nový) mohli předat vládu. Pak je král králem a jeho jízda může začít. V dopoledních hodinách se nejprve král s družinou v_____zúčastní bohoslužby. Doma se rodiny starají o ozdobení koní._____legrútů při tom nemohou chybět.

Pak už se blíží chvíle, kdy nasedne král na svého koně. Když ho otec na koně vysadí, vetkne mu do úst_____. Od té doby už nesmí král_____. Zatím co král mlčí, legrúti rozhodně ne. Předvádějí se, kdo vymyslí legračnější_____. Některé si vymýšlejí, jiné se zase dědí po generace.

Jedna z teorií vzniku těchto oslav se pojí s dávnou legendou. Legendou O králi, co prchal. Tím králem byl_____, který roku 1469 prchal po prohrané bitvě zpět na svůj hrad do Trenčína. Aby nebyl odhalen, oděl se do ženských šatů a tvář si nechal zastřít pentlemi, aby ušel pátravým zrakům nepřátel. Tato slavnost se pravidelně koná jenom ve Vlčnově. Jen tady nebyla ještě tradice nikdy porušena. I proto byla zařazena na seznam kulturního dědictví UNESCO.

Obrázek 52 – Pracovní list Jízda králů[83]

[83] **Řešení:** Slovácku, léta, Moravy, podzim, vojenské službě, ozdoby, jízdy králů, kostele, galánky, růži, mluvit, vyvolávku, Svatopluk

Haná

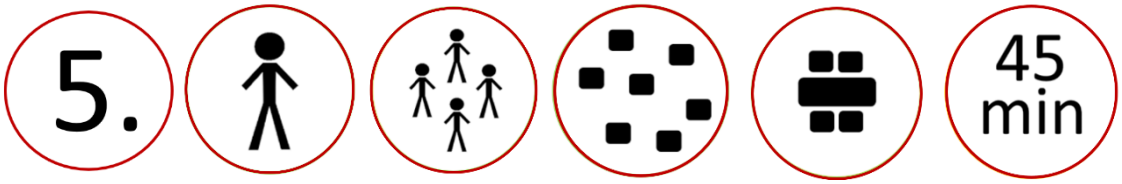

ročník organizace uspořádání čas

Region: Haná

Hudební činnosti: vokální, instrumentální

Cíl: osvojení základních pravidel hanáckého nářečí, kvízová soutěž o regionu, nácvik lidové písně, tvorba instrumentálního doprovod k písni

Pomůcky: text *O stréčkovi*, kvíz na interaktivní tabuli, papíry a psací potřeby, nástroje z orffovského instrumentáře

Klíčové kompetence: komunikativní, sociální a personální, k učení

❖ **Motivace *O stréčkovi*[84]**

O stréčkovi

Šil stréček jednó do pola
a rozhližel se kolem dokola.
Najednó, frnk mo knoflík od gati
až na drohó strano óvrati
pod kósek nati.
„ Mám já se pro tebe shébnót,
abe mě praskl břoch,
dež sis tam vletěl,
tak si tam boď.
Na drohé den ráno
Volá stréc na Mariáno:
„Mariáno, skoč do pola
olitl mě knoflík od gati
a leží tam na óvrati
pod kóskem nati.“
Mariána leti jak bez docha
a rozhlíží se kolem dokola
a co vidí.

Muj te světe, div se
z knofliko tam verostle cely gatě.
Tož leti hned nazpátek
a šťoří se ož od vrátek.
„Hospodářo, stal se div,
kdo to viděl jak tě žív.“
Stréc však s klidem Haňáka
néprv mocně zabafal,
fajfko do drohyho kótko dal,
rozkročel se ze šeroka
a pak teprv hrdě nakázal:
Tož Mariáno běž a te gatě vem,
kdež je tak órodná ta naše hanácká zem.
Od tech dob stréc gatě nosí,
ve všedni den e ve svátek,
no deť só to přece gatě
z tech našéch hanáckých pohádek.

Báseň podle vyprávění Boženy Vyroubalové (1918)

Obrázek 53 – O stréčkovi

[84] MELHUBOVÁ, Ivana. *Lidová píseň, zvyky a tradice na Hané a jejich využití u dětí na 1. stupni ZŠ.* Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Pedagogická fakulta.

Učitel* + *žáci: Přednáší báseň a klade důraz na správnou výslovnost, aby dostatečně vyznělo hanácké nářečí. Poté vybírá z básně jednotlivá slova a žáci se k nim snaží najít spisovnou variantu. V případě méně známých slov jim učitel pomáhá.

- **Kvízová soutěž *Region Haná***

Žáci: Rozdělí se do šesti skupin postupným losováním a seskupením lístečků se stejnými hodnotami not či pomlk. Každá skupina sedí kolem jednoho stolu. Následně se snaží vybrat a zapsat správnou odpověď na soutěžní otázky.

Učitel: Zadává žákům na interaktivní tabuli soutěžní otázky viz obrázek 49 ze stran 113, 114 a 115.

- **Rozezpívání**

1) Dechová cvičení

Žáci: Představují si, že mají na dlani maličký knoflík a snaží se ho dlouhým a jemným foukáním odfouknout do pole tak, jak popisuje text *O stréčkovi*.

2) Artikulační cvičení

Žáci: Ve dvojicích představují stréčka a Mariánu. Stréček ale přišel o hlas a může dělat pouze mimické pohyby. Snaží se Mariánu o něco poprosit. Pozná Mariána, co jí stréček sděluje? (děti si volí slova z příběhu)

3) Hlasová cvičení

Učitel: Provádí rozezpívání podle rytmicko-melodických figur viz obrázek 50. Jednotlivé figury transponuje vždy o půl tónu výše dle hlasových možností žáků, poté je postupně snižuje o půl tónu.

Žáci: Zpívají dle učitele, stojí v postoji vhodném pro zpěv.

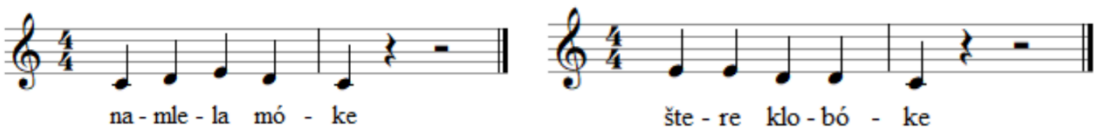

Obrázek 54 – Hlasová cvičení

❖ **Nácvik písně[85] *V tom róckym mléně*[86] (imitační metoda)**

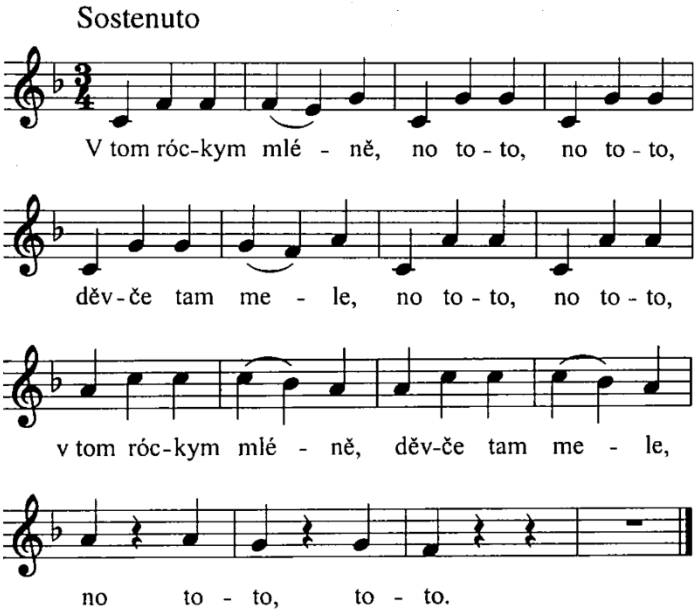

V tom róckym mléně, no toto, no toto,
děvče tam mele, no toto, no toto,
v tom róckym mléně, děvče tam mele, no toto, toto.

Namlela móke, no toto, no toto,
štere klobóke, no toto, no toto,
namlela móke štere klobóke, no toto, toto.

Napekla chleba, no toto, no toto,
belo ho třeba, no toto, no toto,
napekla chleba, belo ho třeba, no toto, toto.

Obrázek 55 – Noty k písni V tom róckym mléně

❖ **Rytmický vícehlas**

Žáci + učitel: Žáci společně trénují rytmické figury viz obrázek 54. Po nácviku se rozdělí na tři skupiny a za instrukcí učitele se postupně přidávají k rytmickému cvičení tak, aby vznikl rytmický vícehlas.

[85] *V tom róckym mléně z Rudy nad Moravou* [online]. Lidová kultura: [cit. 26.2.2021]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2019/09/10/c-23-v-tom-rockym-mlene-z-rudy-nad-moravou/

[86] V doprovodu se nepravidelně střídají akordy F a C.

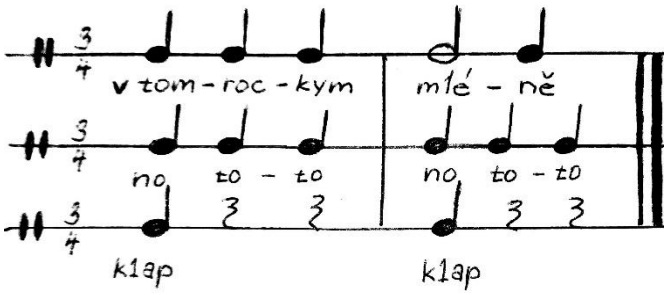

Obrázek 56 – Rytmický vícehlas

❖ **Instrumentální doprovod**

Učitel: Nacvičuje hru na jednotlivé nástroje hromadně se všemi žáky, po zvládnutí doprovodu nechá nástroje vybraným žákům, které si postaví po své pravici.

***Žáci*:** Při zpěvu a nácviku držení nástrojů a hry na ně stojí všichni v půlkruhovém postavení čelem k učiteli. Skupina sólistů stojí po pravé ruce pedagoga.

Pozn.: Pro zjednodušení hry na zvonkohru je dobré ponechat na nástroji pouze kameny, které jsou ke hře potřeba.

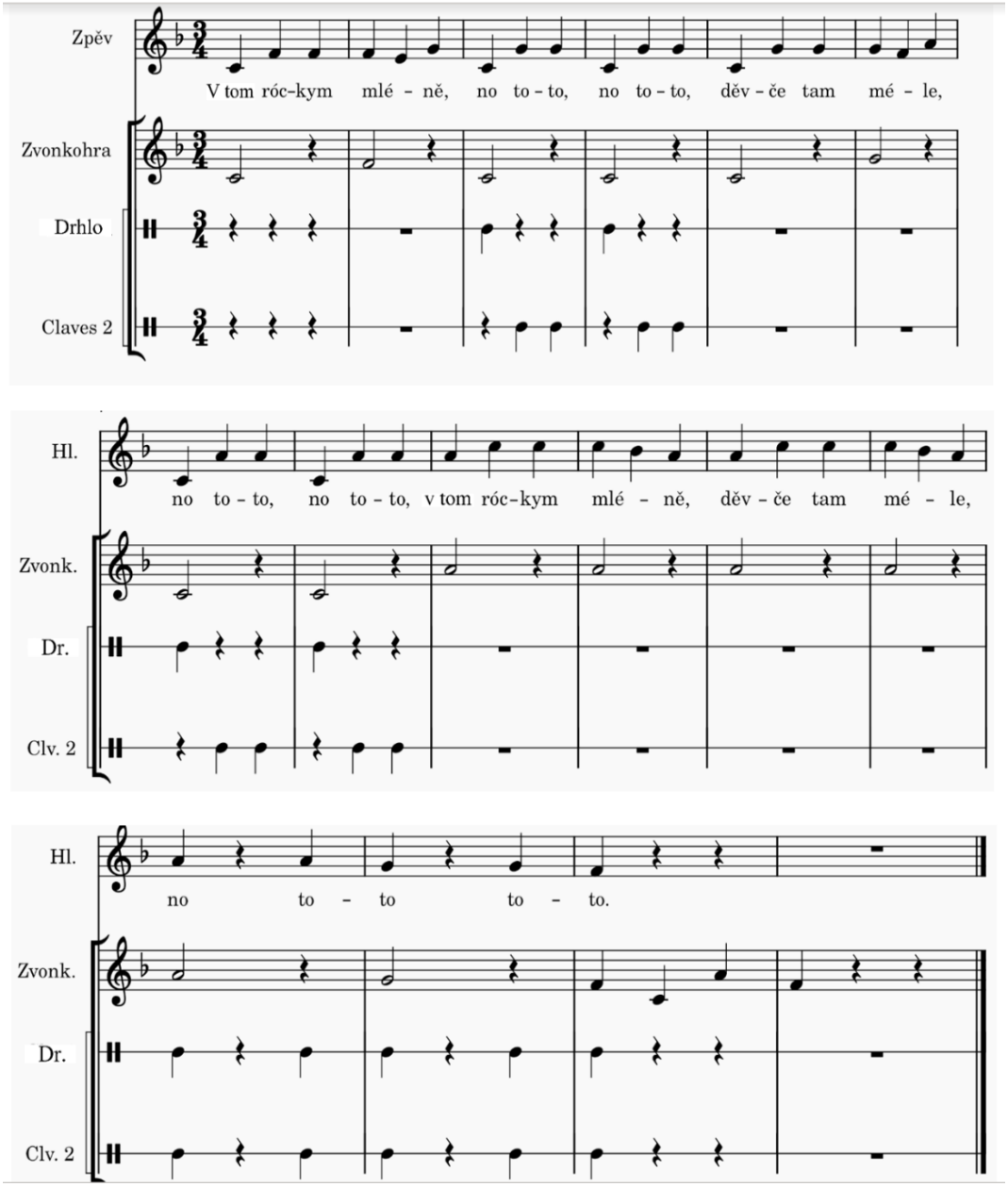

Obrázek 57 – Instrumentální doprovod k písni V tom róckym mléně

❖ **Hodnocení hodiny**

Žáci + učitel: Na čtyři lístečky napíšou postupně osminovou, čtvrťovou, půlovou a celou pomlku. Po uvedení aktivity učitelem zvednou takovou pomlku, která odpovídá jejich úspěšnosti v dané aktivitě (čtvrťová = aktivita mi nešla dobře, celá = aktivita mi šla skvěle.

Kvíz – Haná

1) Region Haná se nachází na Moravě. O kterou oblast se jedná?

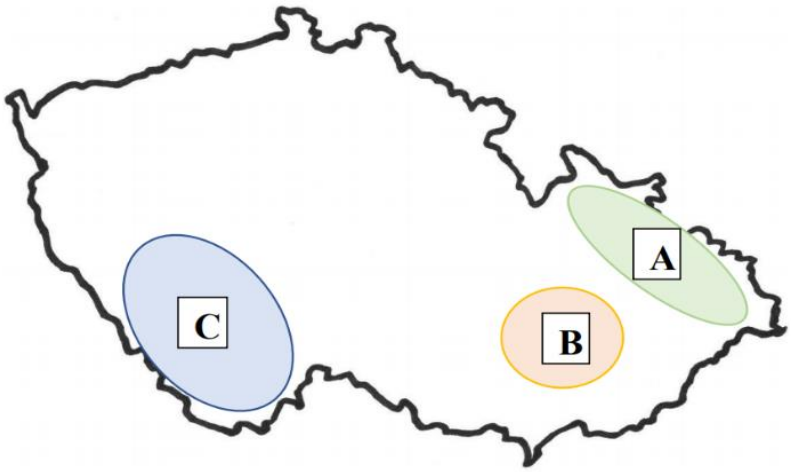

Obrázek 58 – Mapa České republiky

2) Největším městem na Hané je:

A) Olomouc B) Zábřeh C) Kroměříž

3) Řeka, která protéká celou touto oblastí, a jejími přítoky jsou např. Svratka či Bečva, se nazývá:

A) Labe B) Morava C) Jihlava

4) Z hlediska architektury je Haná známá přístavky s názvem _____. Jedná se o přístavek obydlí (gruntu) s půdorysem ve tvaru čtverce.

A) stáj B) sklípek C) žudr

Obrázek 59 – Přístavek ve tvaru čtverce

5) Podle ženského hanáckého kroje dříve každý poznal, zda se jedná o ženu chudou, bohatou, svobodnou či vdanou. Svobodné dívky nosily jako pokrývku hlavy věneček, vdané šátek. Na svatbě dříve nosily ženy speciální čepec, který se nazývá _____.

A) pantlék B) fěrtoch C) kordulka

Obrázek 60 – Hanácký svatební čepec

6) Pojmenuj hudební nástroje, které jsou typické pro hanáckou lidovou muziku:

H __ __ __ __ __ V __ O __ __ K __ __ T __ __ __ A __

C __ __ B __ __ __ __ A __ I __ __ T F __ __ __ __ A

7) V pozdějších dobách se na Hanou dostala i tzv. turecká muzika, která se stala základem pro pozdější dechové hudby. Který výběr instrumentů představuje pouze dechové nástroje?

A) trubka, lesní roh, viola, flétna

B) klarinet, trubka, lesní roh, kontrabas

C) lesní roh, trombon, trubka, tuba, klarinet

8) Typickým a nejstarším tancem je tzv. „hanácká“, častěji se však tomuto tanci říká _____. Jedná se o slavnostní tanec pomalejšího tempa.

A) cófavá B) polka C) mateník

9) Kromě tance zmíněného v otázce č. 8 se na Hané tančilo až ____ tanců s předepsanými tanečními figurami (figurální tance).

A) 20 B) 70 C) 500

10) Přiřaď spisovný tvar slova k tvaru v hanáckém nářečí.

1. kalhoty	A) rostó
2. strýc	B) gatě
3. rostou	C) nádrabi
4. kuchyňské nádobí	D) stréc
5. hlasitě se smát	F) šplechtat
6. výsměch	G) sršňák
7. sršeň	H) óščepek

8 Reflexe metodických listů

Po vytvoření metodických listů se postupovalo standartním způsobem, tedy následovalo jejich ověření v praxi. Největší překážkou byla protipandemická opatření vyhlášená vládou České republiky v důsledku nemoci SARS-CoV-19. Vládní nařízení vedla k opakovanému uzavírání škol a po jejich opětovném otevření k narušení činnostního pojetí hudební výchovy. Přes tuto skutečnost návrhy metodických listů zůstaly v původní podobě s pevnou vírou, že omezení platná pro vyučování hudební výchovy budou trvat pouze nezbytně dlouhou dobu. K ověřování metodických listů docházelo v různých třídách i školách.[87]

Kromě přímých omezení[88] platných pro vyučování hudební výchovy se u žáků projevila při vyučování dlouhodobá absence hudební výchovy[89]. Vedle neznalosti základních hudebně teoretických pojmů a názvů hudebních nástrojů se často jednalo také o problémy s udržením kázně žáků, nedodržování základních návyků kolektivu nebo přílišné pasivity žáků. Překonávání obtíží bylo však v této situaci běžné ve všech vyučovacích hodinách a předmětech, nešlo o specifikum týkající se pouze hudební výchovy.

Přes nevyhovující podmínky pro vzdělávání žáků se hodiny hudební výchovy, určené pro reflexe metodických listů, podařilo zrealizovat. Práce s písní byla často nahrazena brumendem, rytmickým cvičením či aktivitami s textem písně. Instrumentální doprovody byly provedeny v plném rozsahu. Bylo však velmi znát, že žáci nehráli na hudební nástroje dlouhou dobu. Pohybové činnosti byly v případě příznivého počasí zařazeny do venkovního prostředí, kde nebylo nutné používat ochranné prostředky na zakrytí dýchacích cest.

Ohlas žáků na realizované aktivity byl celkově kladný. Děti z prvních a druhých tříd více zaujaly pohybové činnosti, žáky z vyšších ročníků prvního stupně poznatkové hry. Mezi jednotlivými třídami byl zájem o hudební výchovu značně rozdílný. Jeden metodický list byl ověřen ve třídě, kterou navštěvovalo velké množství žáků zajímajících se o hudbu či pocházejících z rodiny, kde je zpěv, tanec a hra na hudební nástroj denní rutinou. Dva žáci této třídy dokonce navštěvovali i hradecký folklorní soubor Dupák. Tato vyučovací hodina patřila k nejvydařenějším, jelikož děti byly schopny aktivně provádět všechny

[87] ZŠ Žamberk, Nádražní 743, ZŠ Habrmanova Hradec Králové, ZŠ a MŠ Štefcova Hradec Králové
[88] Nařízeným omezením byl zákaz zpěvu a kontakt žáků.
[89] Po dobu distanční výuky na většině základních škol neprobíhala výuka estetických předmětů.

hudební činnosti. Například sluchová analýza zde probíhala na velmi vysoké úrovni i přes to, že se jednalo o první třídu. Naopak nejhůře dopadla vyučovací hodina vedená v chlapecké sportovní třídě, zejména kvůli nekázni žáků a jejich nezájmu o hudební výchovu.

Při realizaci několika metodických listů byli přítomni i třídní učitelé, kteří mohli následně poskytnout zpětnou vazbu. Část metodických listů byla ověřena při mém vlastním vyučování. Přihlížející učitelé většinou neměli k hudební výchově silný vztah, vyučovací hodiny pro ně byly tedy inspirací nezvyklých aktivit, které sami v praxi příliš nevyužívají. Na realizaci metodických listů reagovali kladně, oceňovali zvláště náměty na artikulační, dechová a hlasová cvičení, která s žáky příliš často nevyužívají. Za nedostatek považovali prostorovou náročnost, jelikož by při pohybových aktivitách ve třídě bylo třeba přeskupit lavice, což představuje značnou časovou zátěž.

Metodické listy byly tvořeny během delšího časového úseku. Na základě výsledků ověření metodických listů byly upraveny pouze některé časové dotace potřebné k realizaci. I přesto je však čas pouze orientační, záleží na zkušenostech a organizaci každé jednotlivé třídy. Ověření metodických listů je doloženo fotodokumentací v příloze A.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo seznámit čtenáře se základní charakteristikou folkloru na našem území, analyzovat řadu učebnic hudební výchovy Marie Liškové, a především vytvořit soubor metodických listů pro učitele prvního stupně základní školy. Navržené metodické listy mohou pedagogové využít ve své praxi či v nich nalézt inspiraci pro svou další činnost v hodinách hudební výchovy. V teoretické části diplomové práce jsou uvedeny kapitoly týkající se folkloru, národopisných regionů, lidových písní a lidových tanců. Tato část diplomové práce obsahuje také analýzu RVP ZV, ve které nebyly nalezeny žádné konkrétní požadavky na učivo ani výstupy týkající se folkloru. Zařazení tohoto tématu do vzdělávání žáků však RVP ZV umožňuje. Dále v této části diplomové práce čtenář nalezne analýzu řady učebnic hudební výchovy od Marie Liškové. Folklor je v této učebnicové řadě nejvíce zastoupen ve vokálních činnostech, konkrétně v podobě českých lidových písní. Moravské lidové písně jsou z důvodu věku žáků uvedeny ve větší míře až ve vyšších ročnících prvního stupně základní školy. V ostatních hudebních činnostech se tematika folkloru vyskytuje sporadicky, není však zcela opomenuta. Pohybové činnosti jsou zařazeny spíše do učebnic nižších ročníků (například tanec Kalamajka v první třídě), poslechové činnosti jsou již více propojeny s informacemi z dějin hudby (například poslech Dvořákova Slovanského tance č. 15 a následná diskuze o jeho inspiraci v lidové tvorbě). Instrumentální činnosti jsou v učebnicích zastoupeny ve všech ročnících prvního stupně základní školy.

Praktická část diplomové práce obsahuje deset metodických listů určených pro učitele hrající na housle. Metodické listy však jistě využijí i učitelé, kteří ovládají hru na jiný hudební nástroj. Všechny aktivity uvedené v metodických listech jsou v souladu s RVP ZV a rozvíjejí klíčové kompetence žáků. Funkčnost jednotlivých metodických listů byla ověřena v rámci reflexe, která probíhala na různých plně organizovaných základních školách. Největší překážkou byla protipandemická opatření vyhlášená vládou České republiky v důsledku nemoci SARS-CoV-19, která zapříčinila opakované uzavírání škol. Jelikož byla tato vládní opatření vyhlášena v průběhu ověřování metodických listů, proces kontroly byl kvůli uzavření škol odložen. Po opětovném otevření škol nebylo možné kvůli přetrvávajícím nařízením vydaným pro hudební výchovu ověření metodických listů zrealizovat v plné míře. Ověření neproběhlo u plánovaných vokálních činností. Omezení se v určitém období dotklo i častějšího

využívání elektronických zdrojů namísto tištěných publikací z důvodu uzavření knihoven.

9 Bibliografie

1) Knižní publikace

VAŘEKA, Josef. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska 2. svazek (A-N).* Praha: Mladá fronta, 2007. 636 stran. ISBN 978-80-204-1712-1.

LEŠČÁK, Milan a SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982. 263 stran.

Všeobecná encyklopedie Diderot v osmi svazcích 2. svazek (C-F). Praha: Diderot, 1999. 534 stran. ISBN 80-902555-4-X.

PAVLICOVÁ, Martina a UHLÍKOVÁ, Lucie. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku.* Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. 238 stran. ISBN 80-86156-06-0.

JEŘÁBEK, Richard, WOITSCH, Jiří a kol. *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska IV*. Praha: Akademie věd České republiky, Etnologický ústav, 2004. 92 stran. ISBN 80-85010-57-7.

KRIST, Jan. *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska 5. díl: Horácko.* Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997. 168 stran.

STOKLASOVÁ, Kristýna. *Podještědský a Podkrkonošský folklor.* Praha, 2012. Bakalářská práce. Karlova univerzita v Praze. Pedagogická fakulta.

DIESTLER, Radek. *Česko v kostce.* Praha: Euromedia Group, 2017. 264 stran. ISBN 978-80-242-5843-0.

SKOPOVÁ, Kamila. *Čechy, domov můj aneb Malá vlastivěda o místech, lidech, řeči, krojích, zpívání…i stravování.* Praha: Akropolis, 2017. 200 stran. ISBN 978-80-7470-164-1.

KLUSKOVÁ, Lucie. *Proměny lexika běžné mluvy v česko-polském smíšeném pruhu.* Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky.* Praha: Lidové noviny, 2001. 262 stran. ISBN 80-7106-293-6.

Folklor České republiky: *Folklore of the Czech Republic = Folclóre de la República Checa.* Praha: Kartografie Praha, 2010. 40 stran. ISBN 978-80-7393-097-4.

SEIDEL, Jan a ŠPIČÁK Jan. *Zahrajte mi do kola! (Tance českého lidu).* Praha: L. Mazáč, 1945. 284 stran.

PECHÁČEK, Stanislav. *Lidová píseň a sborová tvorba.* Praha: Karolinum, 2010. 317 stran. ISBN 978-80-246-1830-2.

VALOVÝ, Evžen. *Lidová píseň: Úvod do studia pro posluchače pedagogické fakulty*. Brno: UJEP Brno, 1977. 86 stran.

HORÁK, Jiří. *Naše lidová píseň.* Praha: Josef R. Vilímek, 1946. 156 stran.

DRDÁCKÝ, František. *Lidové tance*. Praha: Olympia, 1983. 220 stran.

KOS, Bohumil. *Lidové tance ve školní tělesné výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 264 stran.

VELÍNSKÁ, Eva. *Lidové tance: metodika lidového tance pro děti 6–9 let.* Praha: Ústřední škola ČOS, 1999. 104 stran.

Kolektiv autorů. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 75 stran. ISBN 978-80-87000-07-6.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2005. 96 stran. ISBN 80-7235-294-6.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. 104 stran. ISBN 80-7235-312-8.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2010. 112 stran. ISBN 978-80-7235-354-5.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. 103 stran. ISBN 80-7235-322-5.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2013. 136 stran. ISBN 80-7235-295-4.

BUKAČOVÁ, Irena, FÁK, Jiří a kol. *Od masopustu k Velikonocům.* Plzeň: Muzeum a galerie severního Plzeňska, 2006. 80 stran. ISBN 80-903165-7-3.

MELHUBOVÁ, Ivana. *Lidová píseň, zvyky a tradice na Hané a jejich využití u dětí na 1. stupni ZŠ.* Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Pedagogická fakulta.

SMETANA, Robert a VÁCLAVEK, Bedřich. *České písně kramářské.* Praha: Fr. Borový, 1937. 232 stran.

2) Elektronické zdroje

Etnografický region Brněnsko [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122618

Etnografický region Horácko [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 1.5.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122606

Josef Klvaňa [online]. Encyklopedie města Uherské Hradiště: © 2017 [cit. 8.5.2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.mesto-uh.cz/home-muh/?acc=profil_osobnosti&load=2090

Etnografický region Hanácké Slovácko [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 8.5.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122033

Obce Horňácka [online]. Horňácko: [cit. 8.5.2019]. Dostupné z: https://www.hornacko.info/obce-hornacka/

Etnografický subregion Horňácko [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 15.6.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122643&

GREGOROVIČOVÁ, Zuzana, ŽŮREK, Zbyněk a kol. *Národopisné regiony Čech a Moravy: Multimediální encyklopedie* [záznam na DVD]. Praha: Levné knihy KMa, 2004.

Etnografický subregion Plzeňsko [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 18.6.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122582&

Lidový tanec na Lašsku [online]. Lidová kultura: [cit. 3.3.2021]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/lidove-tance/lassko/

Lidové tance [online]. Folklorní soubor Jizera Liberec: [cit. 12.7.2019]. http://www.jizeraliberec.cz/o-souboru/lidova-pokladnice-jizery/lidove-tance/

Etnografický region Plzeňsko [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 12.7.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122597

Etnografický subregion Blatsko [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 13.7.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122568&

Etnografický region Pošumaví [online]. Folklorní sdružení české republiky: ©1998-2021 [cit. 19.7.2019]. Dostupné z: http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122573

Slovácký verbuňk [online]. Národní ústav lidové kultury: [cit. 19.7.2019]. Dostupné z: https://www.nulk.cz/2017/01/22/slovacky-verbunk/

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017. 166 stran. [cit. 1.4.2020]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4986

Muzika Dostálovci (2016). Žádnej neví jako já, jak se seče votavička. In: YouTube [cit. 1.4.2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=ZRglSh_du3s

Řeznická z Komína [online]. Lidová Kultura: [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: http://www.lidovakultura.cz/2018/01/30/a-13-reznicka-z-komina/

Salát [online]. Folklorní soubor Šáteček: [cit. 19.7.2019]. Dostupné z: http://www.satecek.cz/index.php?obsah=311&id=6

KangaTVczech (2016). *Stavění máje – Piletice 2016*. In: YouTube [cit. 1.7.2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=XVZ7oxvQz3g

Mlynářský z Horní Branné [online]. Lidová kultura: [cit. 12.5.2020]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2018/08/23/g-8-mlynarsky-z-horni-branne/

Kristýna Brveníková (2009). *„Pilky" („Lašské tance")*. In: YouTube [cit. 8.7.2019]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=H437w1nA-jA

Lašský skok Ondraš [online]. Lidová kultura: [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2019/08/16/e-6-lassky-skok-ondras-ve-ctverici/

Vusondras (2020). *Žertovné z Valašska*. In: YouTube [cit. 8.1.2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=lGihrTVO6CE&t=79s

Vánoční zvyky – převážně z Horácka, Podhorácka a Žďárska [online]. Folklor: ©1998-2021 [cit. 10. 7.2020]. Dostupné z: http://folklor.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122150

Sv. Mikuláš [online]. Víra pro děti: [cit. 10. 7.2020]. Dostupné z: https://deti.vira.cz/kalendar/advent/adventni-svati/sv-mikulas

KALLUS, Otto, KRINCVAJOVÁ, Věra a kol. (2014). *Jízda králů*. In: Česká televize 1996-2021 [cit. 1.5.2018]. Dostupné z: https://www.ceskatelevize.cz/porady/10519120758-nase-tradice/212562260400015-jizda-kralu&autoplay=1&rel=0&controls=1&showinfo=0

3) Hudebniny

HÁBA, Alois a SEIDEL, Jan. *Národ v písni – tisíc národních písní*. Praha: L. Mazáč, 1940. 419 stran.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Velikonoce*, 2. vydání. Olomouc: Rubico, 2004. 124 stran. ISBN 80-7346-044-0.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. 103 stran. ISBN 80-7235-322-5.

LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. 104 stran. ISBN 80-7235-312-8.

OLIVA, Petr. *Rožnovské hodiny VII.* Brno: ORPHIS, 1998. 64 stran.

Štěstí, zdraví, pokoj svatý [online]. Javorníček Brno, dětský folklorní soubor: © 2018 [cit. 1.5.2018]. Dostupné z: http://www.javornicek.cz/zpevnik-koledy--868.html

SVOBODA, Pavel. *Naše nejkrásnější koledy*. Praha: Triton, 2011. 303 stran. ISBN 978-80-7387-525-1.

V tom róckym mléně z Rudy nad Moravou [online]. Lidová kultura: [cit. 26.2.2021]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2019/09/10/c-23-v-tom-rockym-mlene-z-rudy-nad-moravou/

4) Obrázky

Obrázek 1 – Národopisné oblasti ČR: Národopisné oblasti Česka [online]. Školní atlas světa [cit: 28. 7. 2019]. Dostupné z: http://www.skolniatlassveta.cz/narodopisne-oblasti-ceska/

Obrázek 2 – Schéma rytmu polkového kroku: zdroj vlastní

Obrázek 3 – Šifra: zdroj vlastní

Obrázek 4 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 5 – Noty k písni Masopust držíme: HÁBA, Alois a SEIDEL, Jan. *Národ v písni – tisíc národních písní*. Praha: L. Mazáč, 1940. Str. 219.

Obrázek 6 – Křížovka na názvy hudebních nástrojů: zdroj vlastní

Obrázek 7 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 8 – Noty k písni Já jsem přišel k vám: ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Velikonoce,* 2. vydání. Olomouc: Rubico, 2004. Str. 103. ISBN 80-7346-044-0.

Obrázek 9 – Instrumentální doprovod k písni Já jsem přišel k vám: zdroj vlastní

Obrázek 10 – Taneční krok chodského chození do kola: DRDÁCKÝ, František. *Lidové tance*. Praha: Olympia, 1983. Str. 88–91.

Obrázek 11 – Dvojhlasý pozdrav: zdroj vlastní

Obrázek 12 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 13 – Noty k písni Jede Kudrna: LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. Str. 27. ISBN 80-7235-322-5.

Obrázek 14 – Instrumentální doprovod k písni Jede Kudrna: zdroj vlastní

Obrázek 15 – Quodlibet s písněmi Jede Kudrna a Já do lesa nepojedu: zdroj vlastní

Obrázek 16 – Šifra na procvičení délky not: zdroj vlastní

Obrázek 17 – Taneční krok řezanka: zdroj vlastní

Obrázek 18 – Noty k doprovodu tance Řeznická z Komína: Řeznická z Komína [online]. Lidová Kultura: [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: http://www.lidovakultura.cz/2018/01/30/a-13-reznicka-z-komina/

Obrázek 19 – Kartičky aktivit: zdroj vlastní

Obrázek 20 – Vrchní strana skládačky Holka modrooká: zdroj vlastní

Obrázek 21 – Zadní strana skládanky, zároveň i podkladová karta

Obrázek 22 - Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 23 – Noty k písni Holka modrooká: LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*, dotisk 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. Str. 89. ISBN 80-7235-312-8.

Obrázek 24 – Legenda ke hře na tělo: zdroj vlastní

Obrázek 25 – Rytmický doprovod textu Salát: zdroj vlastní

Obrázek 26 – Přední a zadní strana hudební skládanky: zdroj vlastní

Obrázek 27 – Přední a zadní strana hudební skládanky: zdroj vlastní

Obrázek 28 – Popis částí kroje: zdroj vlastní

Obrázek 29 – Noty k písni Jsou mlynáři chlapi, chlapi: *Mlynářský z Horní Branné* [online]. Lidová kultura: [cit. 12.5.2020]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2018/08/23/g-8-mlynarsky-z-horni-branne/

Obrázek 30 – Text písně Už ty pilky dořezaly: zdroj vlastní

Obrázek 31 – Lašské nářečí a spisovná čeština: zdroj vlastní

Obrázek 32 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 33 – Noty k písni Už ty pilky dořezaly: LIŠKOVÁ, Marie a HURNÍK, Lukáš. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*, 2. vydání. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2006. Str. 51. ISBN 80-7235-322-5.

Obrázek 34 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 35 – Noty k písni Ty, Ondrašu: *Lašský skok Ondraš* [online]. Lidová kultura: [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2019/08/16/e-6-lassky-skok-ondras-ve-ctverici/

Obrázek 36 – Přední strana kartiček: zdroj vlastní

Obrázek 37 – Zadní strana kartiček: zdroj vlastní

Obrázek 38 – Informace o Valašsku vrchní strana: zdroj vlastní

Obrázek 39 – Informace o Valašsku spodní strana: zdroj vlastní

Obrázek 40 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 41 – Noty k písni A vy, páni muziganti: OLIVA, Petr. *Rožnovské hodiny VII.* Brno: ORPHIS, 1998. Str. 5.

Obrázek 42 – Noty k písni Štěstí, zdraví, pokoj svatý: *Štěstí, zdraví, pokoj svatý* [online]. Javorníček Brno, dětský folklorní soubor: © 2018 [cit. 1.5.2018]. Dostupné z: http://www.javornicek.cz/zpevnik-koledy--868.html

Obrázek 43 – Noty k pohybovému doprovodu Hej, Bárto s Ondráškem: SVOBODA, Pavel. *Naše nejkrásnější koledy*. Praha: Triton, 2011. Str. 77. ISBN 978-80-7387-525-1.

Obrázek 44 – Pracovní list Horácko: zdroj vlastní

Obrázek 45 – Obrázkové povídání (svatá Lucie): https://deti.vira.cz/files/files/importovano/lucie-povidani.gif

Obrázek 46 – Motivační šifra pro skupiny: zdroj vlastní

Obrázek 47 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 48 – Noty k písni Ja, keď sa Janoško: OLIVA, Petr. *Lásko, bože, lásko II.* Brno: ORPHIS, 1995. Str. 12.

Obrázek 49 – Jízda králů: https://hoska-tour.cz/zajezdy/vlcnov/

Obrázek 50 – Jízda králů: https://www.tyden.cz/rubriky/relax/ostatni/jizda-kralu-ve-vlcnove-praha-pije-vino-ci-tradicni-horicka-pout_522901.html

Obrázek 51 – Jízda králů: https://www.rideofthekings.com/photogallery/predani-vlady-kralu/

Obrázek 52 – Pracovní list Jízda králů: zdroj vlastní

Obrázek 53 – O stréčkovi: MELHUBOVÁ, Ivana. *Lidová píseň, zvyky a tradice na Hané a jejich využití u dětí na 1. stupni ZŠ.* Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Pedagogická fakulta.

Obrázek 54 – Hlasová cvičení: zdroj vlastní

Obrázek 55 – Noty k písni V tom róckym mléně: *V tom róckym mléně z Rudy nad Moravou* [online]. Lidová kultura: [cit. 26.2.2021]. Dostupné z: https://www.lidovakultura.cz/2019/09/10/c-23-v-tom-rockym-mlene-z-rudy-nad-moravou/

Obrázek 56 – Rytmický vícehlas: zdroj vlastní

Obrázek 57 – Instrumentální doprovod k písni V tom róckym mléně: zdroj vlastní

Obrázek 58 – Mapa České republiky: zdroj vlastní

Obrázek 59 – Přístavek ve tvaru čtverce: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:P%C5%99%C3%ADkazy,_%C4%8D.p._50,_%C5%BEudro.jpg

Obrázek 60 – Hanácký svatební čepec: https://olomouc.rozhlas.cz/pantlek-neni-jen-svatebni-cepec-hanacke-nevesty-6386112#&gid=1&pid=1

Seznam příloh

Příloha A – Fotodokumentace

Příloha B – Ukázka pracovního listu Jízda králů

Příloha C – Ukázka pracovního listu Horácko

Příloha D – Ukázka kvízu Haná

Příloha A – Fotodokumentace

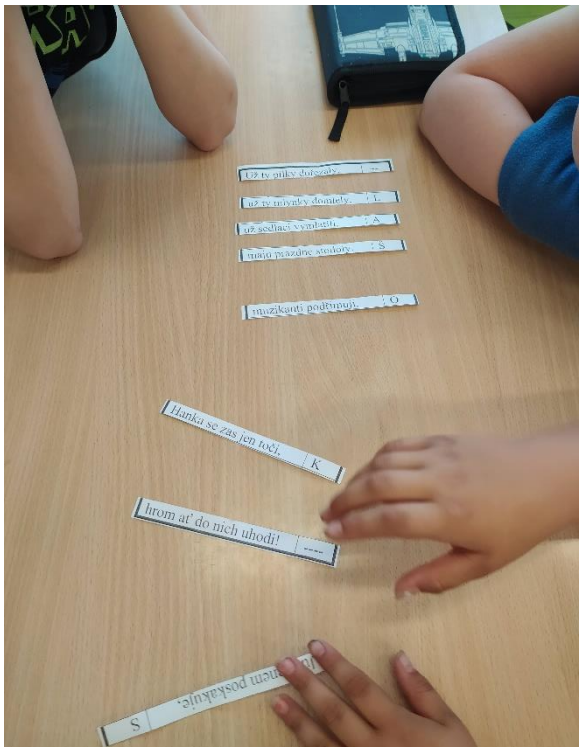
Hanka se zas jen točí,
hrom ať do nich uhodí!

BUBEN
HOUSLE
TRUMPETA
PIANO
HARFA
FLÉTNA

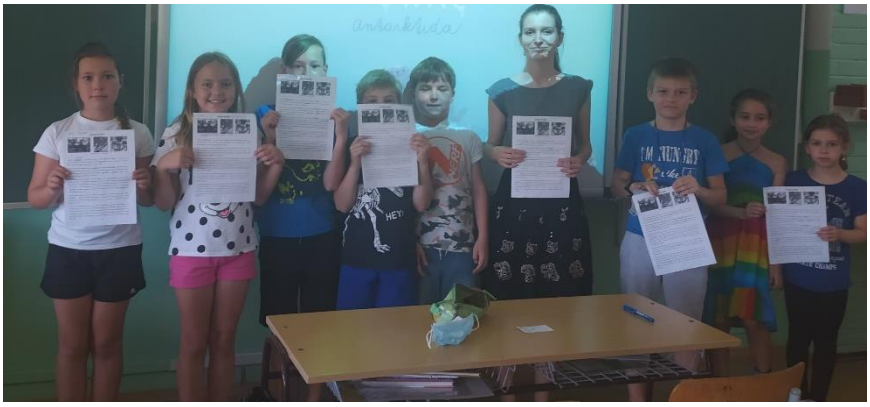

Příloha B – Ukázka pracovního listu Jízda králů

Jízda králů

Obrázky 49, 50 a 51 – Jízda Králů

Vítejte na *slovácku* v čase letnic, což jsou svátky začínajícího *léta*. Svého času se tyto jízdy konaly v mnoha obcích jihovýchodní *Moravě*. Dnes už se jedná pouze o tradici. Původ tradice je zahalen tajemstvím, není totiž znám.

Přípravy jízdy králů začínají už na *podzim*, kdy si skupina *chlapců* vybere svého krále. Toho pak představí koncem ledna na plese. Jízda králů odjakživa patřila odvedencům – tedy hochům, kteří dosáhli dospělosti a byli povoláni k *vojenské službě*. Za krále si však musí zvolit chlapce mladšího, tak velí tradice.

Přípravami žije veliká část obce. Po celou zimu se připravují *ozdoby* na koně. Rodině zvoleného krále v tom pomáhá příbuzenstvo, sousedi i známí. V předvečer *jízdy králů* si legrútská chasa vyzvedne svého krále, aby si králové (starý a nový) mohli předat vládu. Pak je král králem a jeho jízda může začít. V dopoledních hodinách se nejprve král s družinou v *kostele* zúčastní bohoslužby. Doma se rodiny starají o ozdobení koní. *Oháňky* legrútů při tom nemohou chybět.

Pak už se blíží chvíle, kdy nasedne král na svého koně. Když ho otec na koně vysadí, vetkne mu do úst *růži*. Od té doby už nesmí král *mluvit*. Zatím co král mlčí, legrúti rozhodně ne. Předvádějí se, kdo vymyslí legračnější *vyvádějku*. Některé si vymýšlejí, jiné se zase dědí po generace.

Jedna z teorií vzniku těchto oslav se pojí s dávnou legendou. Legendou O králi, co prchal. Tím králem byl *Svatopluk*, který roku 1469 prchal po prohrané bitvě zpět na svůj hrad do Trenčína. Aby nebyl odhalen, oděl se do ženských šatů a tvář si nechal zastřít pentlemi, aby ušel pátravým zrakům nepřátel. Tato slavnost se pravidelně koná jenom ve Vlčnově. Jen tady nebyla ještě tradice nikdy porušena. I proto byla zařazena na seznam kulturního dědictví UNESCO.

Příloha C – Ukázka pracovního listu Horácko

Pracovní list Horácko

1. V regionu Horácko nalezneme město _____.

Praha	Havlíčkův Brod	Hradec Králové
C	L	O

2. Z tohoto regionu můžeme znát hudební nástroj skřipky – dyndy, které jsou velmi podobné _____, také mají 4 struny, jen mají hranatější tvar a jsou dlabané z jednoho kusu dřeva.

houslím	klarinetu	kytaře
U	E	P

3. K houslím, viole, kontrabasu a flétně či klarinetu, patří do zdejší lidové muziky také _____, což je nástroj typický pro lidovou moravskou muziku.

klavír	cimbál	fagot
S	C	E

4. Oproti regionům položených v horách, jsou zdejší kroje více zdobené. Oblast proslula především mužskými „blanovými" kožichy z _____ _____ s barevnými výšivkami na zádech.

medvědí kůže	vlčí kůže	beraní kůže
A	R	I

5. Kromě tradičního obkročáku, hulána, mazurky či kolových tanců se zde hojně tančí i _____, tedy tance, ve kterých se mění takt. T tanečníci jsou tedy nuceni podřizovat své kroky muzice ještě více, než je tomu u jiných tanců.

mateníky	valčíky	polky
E	U	P

Tajenka: Svatá L U C I E

Příloha D – Ukázka kvízu Haná

Kvíz – Haná

1) Region Haná se nachází na Moravě. O kterou oblast se jedná?

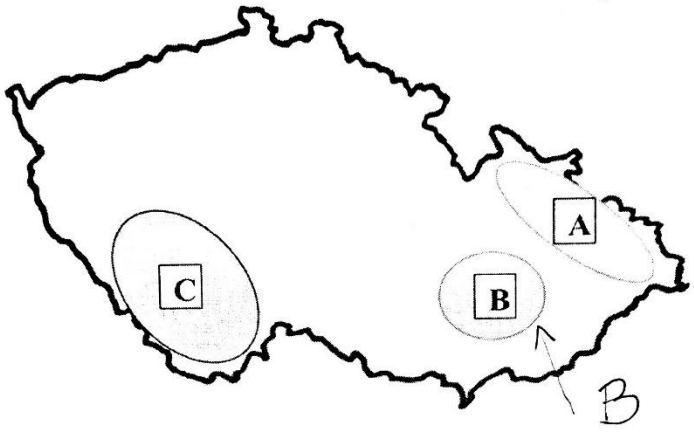

Obrázek 58 – Mapa České republiky

2) Největším městem na Hané je:

(A) Olomouc B) Zábřeh C) Kroměříž

3) Řeka, která protéká celou touto oblastí, a jejími přítoky jsou např. Svratka či Bečva, se nazývá:

A) Labe (B) Morava C) Jihlava

4) Z hlediska architektury je Haná známá přístavky s názvem _____. Jedná se o přístavek obydlí (gruntu) s půdorysem ve tvaru čtverce.

A) stáj (B) sklípek (C) žudr

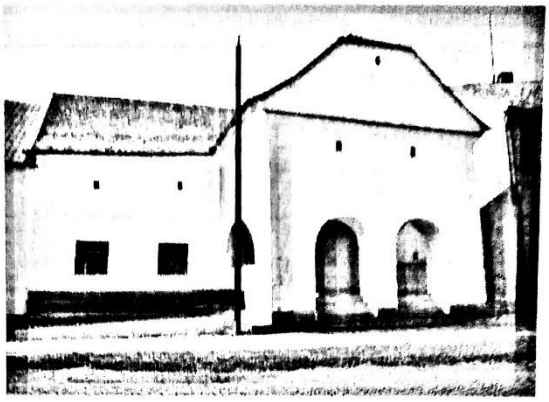

Obrázek 59 – Přístavek ve tvaru čtverce

5) Podle ženského hanáckého kroje dříve každý poznal, zda se jedná o ženu chudou, bohatou, svobodnou či vdanou. Svobodné dívky nosily jako pokrývku hlavy věneček, vdané šátek. Na svatbě dříve nosily ženy speciální čepec, který se nazývá _____.

A) pantlék B) fěrtoch C) kordulka

Obrázek 60 – Hanácký svatební čepec

6) Pojmenuj hudební nástroje, které jsou typické pro hanáckou lidovou muziku:

HOUSLE VIOLA KONTRABAS

CIMBÁL KLARINET FLÉTNA

7) V pozdějších dobách se na Hanou dostala i tzv. turecká muzika, která se stala základem pro pozdější dechové hudby. Který výběr instrumentů představuje pouze dechové nástroje?

A) trubka, lesní roh, viola, flétna

B) klarinet, trubka, lesní roh, kontrabas

C) lesní roh, trombon, trubka, tuba, klarinet

8) Typickým a nejstarším tancem je tzv. „hanácká", častěji se však tomuto tanci říká COFAVA. Jedná se o slavnostní tanec pomalejšího tempa.

A) cófavá B) polka C) mateník

9) Kromě tance zmíněného v otázce č. 8 se na Hané tančilo až ____ tanců s předepsanými tanečními figurami (figurální tance).

A) 20 B) 70 C) 500

10) Přiřaď spisovný tvar slova k tvaru v hanáckém nářečí.

1. kalhoty	B) gatě
2. strýc	D) stréc
3. rostou	A) rostó
4. kuchyňské nádobí	C) nádrabi
5. hlasitě se smát	F) šplechtat
6. výsměch	H) óščepek
7. sršeň	G) sršňák